

KHETAUN (SKUPAJ):

s ključnimi koraki do
vključenosti romskih otrok v
kakovostne predšolske programe

Petra Zgonec (ur.): *KHETAUN (SKUPAJ): S KLJUČNIMI KORAKI DO VKLJUČENOSTI ROMSKIH OTROK V KAKOVOSTNE PREDŠOLSKÉ PROGRAME*

Naslov izvirnika: *KHETAUN (TOGETHER): WITH KEY STEPS TO INCLUSION OF ROMANI CHILDREN INTO QUALITY EARLY CHILDHOOD PROGRAMS*

Urednica: Petra Zgonec

Prevod: Alt plus d.o.o.

Lektura: Alt plus d.o.o.

Tehnični urednik, oblikovanje, prelom: Klun komunikacije d.o.o.

Izdal in založil: Pedagoški inštitut

Zanj: Igor Ž. Žagar

Tisk: Cicero, Begunje, d.o.o.

Naklada: 150 izvodov

©2017 Pedagoški inštitut, Ljubljana

PEDAGOŠKI INŠTITUT

ISBN 978-961-270-272-4

Vse pravice pridržane. Prepovedana je kakršna koli reprodukcija ali fotokopiranje ter distribuiranje knjige ali dela knjige na kakršen koli način in v kateri koli obliki brez privolitve avtorja.

Publikacija je nastala v okviru projekta *Khetaun (Skupaj): S ključnimi koraki do vključenosti romskih otrok v kakovostne predšolske programe*, ki je bil sofinanciran s strani Evropske komisije v okviru programa Erasmus+.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
373.2(=214.58)

KHETAUN = (Skupaj) : s ključnimi koraki do
vključenosti romskih otrok v kakovostne predšolske
programe / [prevod Alt plus]. - Ljubljana :
Pedagoški inštitut, 2017

ISBN 978-961-270-272-4

1. Vzp. stv. nasl.

293547776

KHETAUN (SKUPAJ):
s ključnimi koraki do
vključenosti romskih otrok v
kakovostne predšolske programe

Ljubljana, 2017

Kazalo vsebine

1. O PROJEKTU, PREDSTAVITEV PARTNERJEV IN NACIONALNEGA KONTEKSTA

1.1. O projektu	10
1.2. Predstavitev projektnih partnerjev	11
1.3. Predstavitev nacionalnega konteksta	13
1.4. Predstavitev nacionalnih partnerjev	16

2. CELOSTNI MODEL VKLJUČEVANJA ROMSKIH OTROK V PREDŠOLSKE PROGRAME

3. UTEMELJITEV KLJUČNIH PODROČIJ CELOSTNEGA MODELA

3.1. Ozaveščanje o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe in zagotavljanje socialne pravičnosti v vzgoji in izobraževanju (Latvija)	24
3.1. Izvajanje dejavnosti za otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše (Slovenija)	26
3.3. Ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec in opolnomočenje staršev pri spodbujanju otrokovega razvoja (Češka)	28
3.4. Vzpostavljanje zaupanja ter povezovanje vrtca z različnimi akterji znotraj lokalne skupnosti (Slovaška)	30

4. PRIMERI DOBRE PRAKSE

4.1. Latvija	36
4.2. Slovenija	44
4.3. Češka	52
4.4. Slovaška	60

5. GRADIVO, IZDANO V OKVIRU INICIATIVE

5.1. Latvija	70
--------------	----

5.2. Slovenija	71
5.3. Češka	73
5.4. Slovaška	75
6. PROJEKT V ŠTEVILKAH	77
7. EVALVACIJSKO POROČILO O PROJEKTU	79
7.1. Kakovost procesov projektnih dejavnosti	81
7.2. Učinki projekta	89
7.3. Zaključek	95
8. BIBLIOGRAFIJA	97

1. O PROJEKTU, predstavitev partnerjev in nacionalnega konteksta

1.1. O projektu

Petra Zgonec, Pedagoški inštitut

Khetaun (Skupaj): S ključnimi koraki do vključenosti romskih otrok v kakovostne predšolske programe je bil mednarodni projekt, sofinanciran s strani Evropske komisije v okviru programa Erasmus+ (strateško partnerstvo na področju šolskega izobraževanja), v katerem smo sodelovali štirje projektni partnerji iz Slovenije, Latvije, Slovaške in Češke.

Nosilec projekta, ki je potekal med leti 2015 in 2017, je bil Pedagoški inštitut, Center za kakovost v vzgoji in izobraževanju Korak za Korakom (Slovenija). Mednarodni konzorcij so poleg nosilca projekta sestavljali še trije mednarodni projektni partnerji:

- Centre for Education Initiatives (Latvija),
- Škola dokorán – Wide Open School n. o. (Slovaška),
- Človek v tisni, Czech Republic (Češka).

Vsi projektni partnerji na ravni mednarodnega konzorcija so neprofitne in zasebne organizacije, z izjemo Pedagoškega inštituta, ki je javna organizacija. Vse organizacije delujejo v smeri spodbujanja vključevanja romskih otrok oz. otrok iz socialno-ekonomsko ogroženih okolij v predšolske programe prek profesionalnega razvoja strokovnih delavcev oz. izvajalcev predšolskih programov.

Vsak od projektnih partnerjev mednarodnega konzorcija je na nacionalni ravni sodeloval z enim oz. v primeru Češke dvema projektnima partnerjema. Nacionalni projektni partnerji po državah so bili:

- vrtec Šentvid, Slovenija,
- vrtec Pasacina, Latvija,
- vrtec Košice, Slovaška,
- vrtec Ústí nad Labem Pastelka in predšolski klub¹ Amalthea Chrudim, Češka.

Temeljni cilj projekta sta bila razvoj in implementacija celostnega modela delovanja vrtca na področju vključevanja romskih otrok in njihovih v predšolske programe.

Pričujoča publikacija, ki nosi naslov projekta, je nastala ob zaključku projekta. V njej predstavljamo naslednje vsebine, ki bodo bralcu omogočile celosten vpogled v projekt:

1. predstavitev projektnih partnerjev mednarodnega konzorcija, nacionalnih projektnih partnerjev in nacionalnega konteksta z vidika vključevanja romskih otrok v vzgojo in izobraževanje,
2. razvoj in implementacija celostnega modela vključevanja romskih otrok v predšolske programe,
3. utemeljitev ključnih področij celostnega modela vključevanja romskih otrok v predšolske programe,
4. primeri dobre prakse izvajanja dejavnosti za romske otroke in njihove starše, ki prispevajo k uspešnemu vključevanju romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe,

¹ Ustanova, v kateri se izvajajo predšolski programi pred vstopom v vrtec.

5. didaktični material in drugo gradivo za romske otroke, starše, strokovne delavce vrtcev in oblikovalce politik, ki je bilo izdano v okviru projekta,
6. rezultati kvantitativne evalvacije projekta – projekt v številkah,
7. rezultati kvalitativne evalvacije projekta.

1.2. Predstavitev projektnih partnerjev

1.2.1. Latvija

Kristine Liepina, Centre for Education Initiatives

Nevladna organizacija za pobude v izobraževanju Center for Education Initiatives (CEI) je bila ustanovljena, da bi skupnost spodbujala k razmišljanju o vlogi, ki jo ima izobraževanje pri ustvarjanju človeške in pravične družbe, da bi spodbujala nadaljnje izobraževanje v Latviji ne glede na državljanstvo, raso, družbeni položaj, veroizpoved ali spol ter spodbujala razvoj na telesni in duševni ravni.

CEI izvaja projekte v povezavi z izobraževanjem, vključevanjem v družbo in razvojem civilne družbe ter je ena od vodilnih organizacij v Latviji, ki deluje na področju vključevanja Romov. Prednosti CEI-ja so razvijanje in izvajanje programov usposabljanja na delovnem mestu za strokovne delavce, s katerimi se pripravijo na delo v večkulturnih in vključujočih razredih, ter vzpostavljanje socialnega partnerstva na ravni lokalne skupnosti za vključevanje Romov – s šolami, starši, lokalnimi oblastmi, socialnimi delavci in nevladnimi organizacijami, ki sodelujejo z Romi. CEI obenem izvaja zagovorniške dejavnosti za vključevanje Romov, in sicer z aktivnim sodelovanjem pri oblikovanju dokumentov o izvajanju politike na državni ravni.

1.2.2. Slovenija

Urša Novak, Pedagoški inštitut

Pedagoški inštitut (PI) izvaja temeljne, razvojne in aplikativne raziskave na vseh področjih vzgoje in izobraževanja. Poslanstvo PI je razvoj edukacijskih znanosti in spodbujanje njihovega interdisciplinarnega povezovanja. Ustanovljen je bil leta 1965 s strani takratne vlade Republike Slovenije.

PI sestavlja 9 centrov. Eden od centrov je Center za kakovost v vzgoji in izobraževanju Korak za korakom (prej znan kot Razvojno–raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom), ki je bil ustanovljen leta 1995 in je deloval v okviru Zavoda za odprto družbo.

V Centru za kakovost v vzgoji in izobraževanju Korak za korakom (CKVI KZK) si prek profesionalnega razvoja strokovnih delavcev prizadevamo za visokokakovostno vzgojo in izobraževanje ter uvajanje sprememb v vzgojno–izobraževalni sistem. Naše dejavnosti temeljijo na enakih možnostih in načelih demokratične civilne družbe, otrokovih pravicah in pravicah staršev, sodobnih spoznanjih o otrokovem razvoju in učenju ter vplivih različnih dejavnikov nanju. Posebno skrb namenjamo najranljivejšim skupinam otrok in njihovim staršem.

1.2.3. Češka

Kateřina Velíšková, Alena Felcmanová, Člověk v tísni – People in Need

People in Need je neprofitna nevladna organizacija s sedežem na Češkem. Pri delu se osredotoča na humanitarno pomoč in razvoj ter spoštovanje človekovih pravic, vendar pa je pomemben vidik njenega delovanja namenjen izobraževanju in socialnemu delu.

Izobraževalni program Varianty zagotavlja informacijsko in metodološko podporo, izobraževalne tečaje in didaktično gradivo na področju inkluzivnega izobraževanja, medkulturnega izobraževanja ter izobraževanja za globalni razvoj in migracije. Prav tako spodbuja sistemske spremembe na teh področjih, s čimer lahko celoten izobraževalni sistem postane bolj inkluziven in se odziva na izzive v sodobnem svetu.

S programi za družbeno vključenost se želi s svetovanjem in izobraževanjem zagotoviti pomoč ljudem iz socialno šibkejšega okolja. V več kot 60 občinah v češki in moravski pokrajini Češke in na Slovaškem se zagotavlja podpora lokalnim samoupravam, s katero se spodbujata socialna kohezija in razvoj občin. Nudi se podpora ogroženim otrokom v vrtcih in obšolskih dejavnostih ter v obliki mentorstva. Socialni delavci na terenu se osredotočajo na težave, kot so neprimerne bivanjske razmere, dolgoročna nezaposlenost in zadolženost.

1.2.4. Slovaška

Miroslav Sklenka, Škola dokoran – Wide Open School n. o.

Škola dokorán – Wide Open School n. o. je neprofitna organizacija, namenjena razvoju skupnosti in vseživljenjskemu izobraževanju socialno šibkejših skupin s poudarkom na družinah, zlasti družinah z mlajšimi otroki, obenem pa želi doseči konkurenčnost na mednarodni ravni. Organizacija upošteva potrebe družin iz raznolikih skupnosti, zlasti družin z mlajšimi otroki, prispeva k razvoju spodbudnega okolja s poudarkom na izobraževanju, zaposlovanju, nastanitvi in zdravju ter odpravlja nestrpnost in omogoča lažji dialog med deležniki.

Glavna področja, obravnavana v programu:

- Uspeh otrok v šoli
- Družine, ki izpolnjujejo svoje osnovne funkcije
- Obstojnost raznolikih skupnosti
- Inkluzivni, izobraženi in izkušeni strokovnjaki

1.3. Predstavitev nacionalnega konteksta

1.3.1. Latvija

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

Romi so v Latviji ena najstarejših etničnih manjšin in so že od 16. stoletja dalje pomemben del latvijske kulturne raznolikosti. Romska skupnost je v Latviji relativno majhna, vendar pa so točni podatki o številu Romov v Latviji težje dostopni, saj se statistični podatki različnih virov izjemno razlikujejo. Po podatkih osrednjega statističnega urada je leta 2016 v Latviji živelo 5297 Romov, medtem ko register prebivalstva urada za državljanstvo in migracije navaja, da v Latviji živi 7042 Romov, kar je 0,33 % celotnega prebivalstva v Latviji; tj. od 2.129.320 prebivalcev, preštete 1. 1. 2017. Vendar pa romski voditelji in predstavniki romske civilne družbe menijo, da je število romskih prebivalcev v Latviji morda veliko večje – od 10.000 do celo 15.000 (Latvian Facts, 2015), kar temelji na dejstvu, da veliko Romov v osebnih dokumentih ne navede svoje etnične pripadnosti.

V tem stoletju latvijski Romi večinoma živijo ustaljeno ter ne potujejo veliko in ne migrirajo (Latvia RAXEN National Focal Point, 2013). Glede na razpoložljive podatke večina Romov živi v večjih mestih. V Latviji ni t. i. »getoizacije« romske skupnosti ali segregacije na regionalni ali lokalni ravni; Romi so na območju, na katerem živijo, oblikovali heterogeno skupino, ki aktivno sodeluje z lokalno skupnostjo (Ministry of Culture, Information on Roma Integration policy measures in Latvia, 2012).

Romi v Latviji niso etnično homogena skupnost. V Latviji že od davnih časov živita dve skupini Romov: latvijski Romi (Romi Loftitke) in ruski Romi (Romi Xaladytka), ki se razlikujejo glede na območje, na katerem prebivajo, jezik, kulturo in tradicionalni način življenja (Ministry of Culture, Information on Roma Integration policy measures in Latvia, 2012).

Predšolska vzgoja je v Latviji na voljo za otroke, stare od 1,5 leta, vendar pa se otroci lahko vključijo, ko so stari 2, 3, 4, 5 ali 6 let. Vpis v predšolske programe je za pet- in šestletne otroke, ki še ne obiskujejo vrtca, obvezen. Predšolska izobrazba predstavlja celovito prvo raven splošnega izobraževanja, ki jo morajo pridobiti vsi otroci do svojega 7. leta.

Zagotavljanje programov vrtcev v posamezni občini je odgovornost posamezne občine. Vzgoja in izobraževanje sta brezplačna, vendar morajo starši kriti stroške obrokov.

Otrok, starih od 3 do 7 let, ki so v Latviji vključeni v formalno predšolsko vzgojo, je približno 87 %. Na voljo ni točnih podatkov o skupnem številu romskih otrok, vpisanih v vrtce, vendar glede na raziskavo (»Roma in Latvia«, Latvian Facts, 2015) okoli 70 % romskih otrok, starih od 3 do 7 let, hodi v vrtec. Raziskava kaže tudi, da se 81,5 % Romov zdi pomembno, da njihovi otroci in vnuki obiskujejo vzgojno-izobraževalno ustanovo, vendar jih ne peljejo vedno v vrtec. Raziskava kot glavne razloge za to, da romski otroci ne hodijo v vrtec, navaja dejstvo, da se romskim staršem ne zdi pomembno, da bi otroka poslali v vrtec, saj čez dan skupaj opravljajo gospodinjstva dela in starši sami

pazijo na otroke (50 %), dolge čakalne dobe (6,2 %) kot tudi jezikovne ovire (4,6 %), saj vsakdanja komunikacija v 87,5 % romskih družinah poteka v njihovem jeziku, le 6,7 % jih komunicira v latvijščini in 5,8 % v ruščini.

1.3.2. Slovenija

Urša Novak, Pedagoški inštitut

Po podatkih statističnega urada Republike Slovenije v Sloveniji trenutno biva 2.064.836 prebivalcev (Statistični urad..., 2017a). Po ocenah različnih institucij (centri za socialno delo, upravne enote, nevladne organizacije) v Sloveniji živi približno od 7000 do 12.000 Romov. Romi strnjeno živijo v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju ter v večjih mestih, kot so Maribor, Velenje, Ljubljana, Celje, Jesenice in Radovljica (na Jesenicah in v Radovljici živijo predvsem družine Sintov) (Urad za narodnosti..., 2017). Romska populacija tako predstavlja od 0,34 do 0,58 odstotka celotnega prebivalstva Slovenije. V Sloveniji Romi živijo tako v urbanem kot ruralnem okolju, v romskih naseljih, ali pa so integrirani v okolje večinskega prebivalstva. Razmere se od naselja do naselja zelo razlikujejo. Nekatera imajo v celoti urejeno infrastrukturo, medtem ko drugi še vedno bivajo v prikolicah in barakah, brez vode, elektrike ipd.

V Sloveniji imamo enovit sistem predšolske vzgoje, kar pomeni, da se predšolska vzgoja izvaja v isti instituciji celotno predšolsko obdobje in ima v celotnem obdobju tudi izobraževalni značaj (Eurydice, 2017). Predšolska vzgoja je namenjena otrokom od enega leta do obveznega vstopa v šolo (6 let) in ni obvezna. O vpisu otroka odločijo starši. Predšolsko vzgojo izvajajo javni in zasebni vrtci. Kjer je treba, mrežo javnih vrtcev dopolnjujejo zasebni vrtci s koncesijo. Javne vrtce ustanavljajo lokalne skupnosti v skladu s potrebami lokalnega prebivalstva. Glede na potrebe staršev in otrok ter v dogovoru z občino lahko vrtci izvajajo različne programe: celodnevne, poldnevne ali krajše. Programe izvajajo vzgojiteljice in vzgojitelji ter njihovi pomočniki in pomočnice. Javni vrtci svoja vrata odpirajo že otrokom, starim 11 mesecev, v isti instituciji jih nato vzgajajo in izobražujejo vse do vstopa v šolo. Vzgoja v vrtcih poteka v dveh starostnih obdobjih:

- prvo obdobje: otroci od enega do treh let in
- drugo obdobje: otroci od treh let do vstopa v šolo (Vzgoja in izobraževanje..., 2016/2017).

Delež otrok, vključenih v vrtce, je v Sloveniji razmeroma visok in čeprav nam do doseganja zastavljenih ciljev EU (95-odstotna vključenost otrok, starih štiri in več let, do leta 2020) ne manjka veliko, podatek odpira vrsto vprašanj. Še posebej če na vključenost predšolskih otrok v programe predšolske vzgoje pogledamo z vidika celotne populacije predšolskih otrok (Jager, 2016). V začetku šolskega leta 2016/17 je bilo v vrtce vključenih 86.284 otrok, to je 78,7 odstotka vseh otrok, starih od 1 do 5 let (Statistični urad Republike Slovenije, 2017b).

1.3.3. Češka

Kateřina Veliřkov, Adla Lábusová, lovk v tsni – People in Need

Romi so najštevilnejša narodna manjšina na eřkem, vendar se ocene glede njene

velikosti izredno razlikujejo. Po podatkih Evropskega centra za pravice Romov se število romskih prebivalcev giblje med 150.000 in 350.000 (RECI, 2015, str. 19). To pomeni od 1,4 % do 3,3 % celotnega prebivalstva. Predvsem pa je polovica romskih prebivalcev socialno izključenih ali so v nevarnosti, da postanejo socialno izključeni (Report on the Situation of Roma Community in Czech Republic, 2015, str. 5). Poleg tega je kar 87 % ljudi, ki živijo v socialno izključenih predelih, Romov (RECI, 2015, str. 33). Največ Romov živi v okraju Ústí nad Labem in moravsko-šlezijskem okraju.

Na področju izobraževanja raven neenakosti ostaja relativno visoka, vendar pa je težko oceniti število romskih otrok, ki so vključeni v predšolsko vzgojo. Posebno poročilo o vključenosti Romov v predšolsko vzgojo in izobraževanje navaja, da na Češkem ni sistematičnega nadzora glede stopnje vključenosti otrok iz ogroženih okolij v vrtce. Raziskava o napredku v izobrazbi romskih otrok na Češkem kaže, da je v primerjavi z 90 odstotki otrok večinskega prebivalstva približno 48 odstotkov romskih otrok vključenih v nekakšno enoletno predšolsko izobraževanje; to razmerje se v prejšnjem desetletju ni dosti spremenilo (RECI, 2015, str. 10).

Večji premik je prinesla nova sprememba šolskega zakonika, po kateri mora vsak otrok pred vstopom v šolo eno leto obiskovati program predšolskega izobraževanja (ČOSIV, 2017). Ta ukrep je bil sprejet, da bi se pri otrocih iz različnih družbeno-ekonomskih okolij, zlasti iz socialno ogroženih območij, zmanjšale nekatere razlike glede pripravljenosti na izobraževanje v šoli. Vendar pa se je ukrep začel izvajati šele septembra 2017, zato je za ocenjevanje rezultatov še prezgodaj.

S spremembo se je obenem uvedel drugačen pristop k podpori. Sedaj se lahko ukrepa, ne da bi bila pri tem določena ena od kategorij za podporo (socialna ogroženost, prikrajšanost za zdravstvene storitve, invalidnost). To načelo podpore se oddaljuje od zdravstvenega pristopa, ki poudarja specifično diagnozo ter se približuje pristopu, imenovanemu »dinamična ocena«, ki se osredotoča na načrtovanje posameznih korakov glede na trenutni položaj in raven razvoja, ne pa glede na standardizirano testiranje. Trenutno so na Češkem v dvoletnem prehodnem obdobju, ki se je izkazalo za dokaj zahtevno. Širša akademska skupnost poudarja, da na ukrep niso bili dovolj pripravljeni in da obstajajo pomisleki glede delovanja sistema. Poleg tega pa učitelji in svetovalci za izobraževanje nimajo gradiva, da bi lahko prepoznali socialno prikrajšane otroke in z njimi delali. Trenutno torej obstaja širši nabor podpornih ukrepov, ki so na voljo pri delu s socialno prikrajšanimi otroki, vendar pa je način, na katerega bodo potrebe teh otrok ocenjene in obravnavane, še vedno nejasen.

1.3.4. Slovaška

Denisa Sklenkova, Skola dokoran – Wide Open School n. o.

Romi uradno predstavljajo drugo največjo etnično manjšino na Slovaškem, vendar pa so po mnenju nekaterih najštevilčnejša (Šuvada, 2015). V zadnjem popisu leta 2011 se je le 105.738 Romov opredelilo kot člani romske manjšine; ta številka predstavlja približno 2 odstotka celotnega prebivalstva, vendar pa popis temelji na prostovoljni samoopredelitvi. Večina Romov se, verjetno zaradi nevednosti ali strahu pred posledično diskriminacijo, prostovoljno ne opredeli kot pripadnik romske etnične skupine; večina se

odloči, da se opredeli kot pripadnik drugega naroda, običajno slovaškega ali madžarskega (Vaňo, 2001). Z upoštevanjem kategorije »pripisane etnične pripadnosti« je struktura slovaškega prebivalstva videti precej drugače. Statistične ocene in sociološki podatki se razlikujejo. Po nekaterih trditvah na Slovaškem živi približno 500.000 Romov (Šuvida, 2015). *The Atlas of Roma Communities 2013* navaja grobo oceno, da na Slovaškem živi okoli 403.000 Romov, kar je okoli 7,4 odstotka celotnega prebivalstva. Po ocenah Sveta Evrope Romi na Slovaškem predstavljajo 9,17 odstotka celotnega prebivalstva. Čeprav so ocene nedosledne, je Slovaška nedvomno ena od evropskih držav z največjim absolutnim številom Romov ter največjim relativnim deležem Romov na celotno prebivalstvo (Jurova, 2004, str. 248).

Šprocha (2014, str. 147) navaja, da je bilo leta 2012 število romskih otrok, mlajših od 15 let, ocenjeno na približno 151.000, predvideva pa se, da bo na Slovaškem do leta 2030 ta starostna skupina narasla na več kot 165.000 romskih otrok. Glede na pričakovanja, da bo do leta 2030 celotno otroško prebivalstvo bistveno upadlo, se lahko pričakuje, da se bo delež romskih otrok v vrtcih in šolah še naprej višal. Delež romskih otrok je leta 1980 znašal manj kot 7 odstotkov, leta 2012 pa malo več kot 18 odstotkov, zato se lahko pričakuje, da bo delež romskih otrok do leta 2030 lahko znašal več kot 21 odstotkov (Šprocha, 2014, str. 148). Preprečevanje prikrajšanosti današnjih romskih otrok, ki se prinaša iz generacije v generacijo, je ključna naložba v prihodnost Slovaške, ki prinaša dolgoročne prednosti za te romske otroke, njihove družine in skupnosti ter celotno gospodarstvo in družbo.

1.4. Predstavitev nacionalnih partnerjev

1.4.1. Latvija

Kristine Liepina, Centre for Education Initiatives

Nacionalni partner pri izvajanju projekta v Latviji je bil vrtec Pasacina (*Pravljica*) v občini Preili. Občina Preili se nahaja na jugovzhodu Latvije v regiji Latgale, ki leži 200 km od latvijske prestolnice Rige. Občina vključuje mesto Preili ter podeželske občine Preili, Aizkalne, Sauna in Peleči.

Leta 2016 je občina Preili štela 10.392 prebivalcev, od tega 114 Romov, kar predstavlja 1,1 %. Romsko prebivalstvo večinoma živi v mestu Preili, le nekaj družin živi na podeželju, v občini Preili pa ni ločenega romskega naselja. V občini Preili so predstavniki obeh skupin – latvijski Romi (Romi Loftitke) in ruski Romi (Romi Xaladytka).

Vrtec Pasacina je edini vrtec v občini in izvaja običajni predšolski program in program za otroke manjšine, stare od 1,5 leta do 7 let. V šolskem letu 2016/2017 je vrtec obiskovalo 346 otrok, od tega 11 romskih, na začetku šolskega leta 2017/2018 pa je bilo v ta vrtec vpisanih 363 otrok, vključno s 14 romskimi otroki.

Vrtec Pasacina je bil za nacionalnega partnerja izbran iz več razlogov. Delež Romov presega 1 % celotnega prebivalstva le v nekaterih mestih. To velja tudi za občino Preili, vendar je ta oddaljena od velikih mest, v katerih je podpora za romsko skupnost še večja.

Vrtec Pasacina je edini vrtec v občini, zato delo s strokovnimi delavci v tej ustanovi vpliva na vse predšolske otroke v okolju. Poleg tega sta občina in vrtec izkazala veliko podporo in zanimanje za večjo vključenost romskih otrok v izobraževanje, zlasti v predšolsko ter večjo vključenost romskih družin v izobraževanje in družbo.

1.4.2. Slovenija

Urša Novak, Pedagoški inštitut

Vrtec Šentvid, Ljubljana, posluje v štirih enotah z 41 oddelki. V program predšolske vzgoje je bilo v šolskem letu 2015/16 vključenih 738 otrok, od tega 7 romskih, pri čemer je bil en otrok le vpisan, trije so vrtec obiskovali občasno, pri treh pa so poročali o rednem obisku. V šolskem letu 2017/18 je bilo v vrtec vključenih 745 otrok, od tega 9 romskih. Sedem otrok je v fazi uvajanja, en otrok se v program vključuje občasno, drugi pa redno.

Odločitev, da k sodelovanju povabimo vrtec Šentvid, smo sprejeli, ker je večina romskih iniciativ vezana na Rome, ki živijo v Prekmurju ali na Dolenjskem oz. v Beli Krajini, medtem ko iniciativ, vezanih na Rome, ki živijo v drugih krajih po Sloveniji, ni.

Na območju, na katerem deluje vrtec Šentvid, je romsko naselje Roje. Prebivalci naselja živijo v hiši, barakah in prikolicah. Priklop na električno, vodovodno in kanalizacijsko omrežje imajo le tisti, ki živijo v hiši. Barake in prikolice so slabo izolirane. Soočajo se z neobstoječimi javnimi prometnimi povezavami (mestni potniški promet) in neurejenimi površinami za pešce (pomanjkanje pločnikov), kar zelo otežuje dostop do vrtca, šole in drugih institucij. Za šoloobvezne otroke je organiziran prevoz s šolskim avtobusom.

Vrtec Šentvid si je že pred vključitvijo v projekt prizadeval za vključevanje romskih otrok iz naselja v predšolske programe, z vključitvijo v projekt pa so k temu pristopili še bolj intenzivno in sistematično.

1.4.3. Češka

Adéla Lábusová, Kateřina Velíšková, Člověk v tísni – People in Need

Gradivo in module, ki smo jih pripravili v okviru projekta, smo v praksi preizkusili in spremljali v sodelovanju s predšolskimi klubi organizacije People in Need, ki delujejo v devetih mestih na socialno izključenih lokacijah. Poleg tega sta pri spremljanju sodelovala tudi partnerski javni vrtec Pastelka v mestu Ústí nad Labem in predšolski klub Amalthea Chrudim. Vsi strokovni delavci so bili seznanjeni z izvajanjem projekta in gradivom, ki je bilo pripravljeno v okviru projekta. V Pragi, Kladnu, Liberecu in mestu Ústí nad Labem so poskrbeli tudi za posebno spremljanje izvedenih dejavnosti.

Omenjeni partnerji so bili izbrani na podlagi izkušenj organizacije People in Need, ki že deluje na več socialno izključenih lokacijah, predšolski klubi pa so le ena od storitev, ki jih zagotavlja. Zato je bilo smiselno izkoristiti te okoliščine in vključiti klube v spremljanje in preskušanje gradiva projekta. Da bi pridobili čim bolj točne rezultate, so v testiranje vključili tudi dejavnosti javnega vrtca. Mesto Ústí nad Labem ima v svoji občini največ socialno izključenih (Čada, str. 34). Do 200 romskih družin živi v socialno

izključenih predelih v krajih, v katerih delujejo predšolski klubi, večina pa jih živi v hišah z najemniškimi sobami in v najetih sobah. Izjema je edino Praga, kjer ljudje živijo v različnih razmerah. Vendar pa je težko oceniti odstotek romskih otrok, ki v teh predelih ne hodi v vrtec, saj se v okviru zbiranja teh podatkov ne upošteva etnična pripadnost. Približno 10 % petletnikov na Češkem ni bilo vključenih v noben predšolski program, kot je bilo predvideno s spremembo šolskega zakonika (vladni predlog: sprememba zakonov št. 561/2004 in št. 200/1990, 2015, str. 19).

1.4.4. Slovaška

Denisa Sklenkova, Škola dokorán – Wide Open School n. o.

Nacionalni partner organizacije Škola dokorán – Wide Open School n. o. je vrtec na Hrebendovi ulici 5 v mestu Košice na Slovaškem, ki se nahaja v stanovanjskem bloku v četrti Lunik IX. Od ustanovitve leta 1997 je bilo sem vpisanih le 30 romskih otrok, ki so obiskovali dva jutranja programa. Trenutno se v vrtcu izvaja 9 celodnevni programi, v katere je skupno vključenih 111 otrok. Vrtec je namenjen otrokom, starim od 3 do 7 let. Ustanovilo ga je mesto Košice (samouprava). Vrtec ima tri prizidke, ki so povezani s hodnikom. V pritličju in nadstropju so oddelki, spalnice, garderobe, kopalnice, shrambe, jedilnice, kuhinja in pralnica. V tem delu mesta živijo samo Romi.

Glede na zakon o izobraževanju št. 245/2008 vrtec spodbuja posameznikov socialno-čustveni, intelektualni, telesni in etični razvoj ter razvoj ustvarjalnosti; nadaljnje razvija otrokove sposobnosti in veščine ter pogoje za nadaljnje izobraževanje. Pomaga pripraviti otroke na življenje v družbi skladno z njihovimi individualnimi lastnostmi in starostjo.

Zdi se, da vlada ne razume resnih težav, s katerimi se sooča četrt Lunik IX, saj s tem predelom ne sodeluje in ga obravnava kot problematičnega ter v njem ne vidi nobene možnosti za investicije. Obласти mesta Košice ne izražajo nobene želje po izboljšanju pogojev Romov, ki živijo v tem delu mesta. Treba je poudariti, da veliko Romov, ki živi v tej četrti, ne kaže zanimanja, da bi se spoprijeli s slabimi pogoji, in zdi se, da so se nekako vdali v usodo: v tem delu mesta na primer ni nobenih četrtinskih organizacij.

Edini žarek upanja za Lunik IX je vrtec, ki je kot otok v središču geta; vseh 111 otrok, ki ga obiskuje, je Romov, v vrtcu pa obenem dela približno petdeset staršev, ki dodatno pomagajo pri izvajanju dejavnosti in so za svoje delo upravičeni do socialnih prejemkov. Vrtec sprejme največ 111 otrok, število otrok, vpisanih v ta vrtec pa se od začetka do zaključka projekta ni spremenilo. Se pa je zaradi našega projekta povečalo zanimanje romskih staršev, zato sta v načrtu obnova in povečanje števila prostorov vrtca. To je zelo pomembno, saj je ta vrtec edini v tej občini. Anna Klepacova je vodja vrtca že dvajset let in verjame, da so starši zdaj bolj vključeni, saj vidijo prednosti izobrazbe pri zaposlovanju v prihodnosti. Po njenem mnenju se z izobrazbo pridobi enakopravni položaj in edina možnost za izboljšanje življenja Romov; država mora podpirati take pobude in prispevati k izboljšanju življenja Romov. Trenutno je Lunik IX geto, ki omejuje zmožnosti svojih prebivalcev, jim ne daje nobenega upanja ali priložnosti in jih neprestano stigmatizira. Zato smo se odločili, da bomo pripomogli k boljši kakovosti življenja tistih, ki v živijo v tej četrti, zlasti najbolj ranljivih – mlajših otrok.

2. CELOSTNI MODEL VKLJUČEVANJA romskih otrok v predšolske programe

Petra Zgonec, Pedagoški inštitut

Projekt je bil zasnovan na raziskovalnih ugotovitvah, ki potrjujejo, da lahko kakovostni programi za predšolske otroke, ki vključujejo njihove družine, bistveno prispevajo k razvoju potencialov in kakovosti življenja ogroženih otrok ne le v predšolskem obdobju, ampak tudi pozneje v življenju, in tako tudi k napredku družbe kot celote (Van der Gaag, 2002; Heckman in James, 2006).

Z namenom zagotavljanja dostopnih in kakovostnih predšolskih programov za romske otroke in njihove starše smo v okviru projekta razvili in implementirali celostni model vključevanja romskih otrok v predšolske programe, ki vključuje naslednja področja delovanja na ravni vrtca:

1. ozaveščanje strokovnih delavcev o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe ter zagotavljanju socialne pravičnosti v vzgoji in izobraževanju,
2. izvajanje dejavnosti za romske otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše,
3. ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec ter opolnomočenje romskih staršev pri vzgojnem delu in spodbujanju otrokovega razvoja,
4. povezovanje vrtca s ključnimi deležniki v lokalni skupnosti.

Celostni model vključevanja romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe tako predvideva neposredno delo s 4 ciljnimi skupinami:

1. strokovnimi delavci vrtca,
2. romskimi otroki,
3. romskimi starši,
4. ključnimi deležniki v lokalni skupnosti.

Celostno in hkratno delovanje vrtca na vseh 4 področjih, ki so medsebojno prepletena, oz. z vsemi štirimi ciljnimi skupinami pomembno prispeva k uspešnemu vključevanju romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe.

V smeri uresničevanja tega cilja smo načrtovali naslednjo implementacijo projekta:

1. leto implementacije projekta

1. faza: Oblikovanje 4 modulov in izvedba 4 mednarodnih treningov trenerjev (na podlagi modulov)

Vsak od projektnih partnerjev na ravni mednarodnega konzorcija je bil odgovoren za pripravo modula in izvedbo usposabljanja (na podlagi modula) za eno od spodaj naštetih vsebin oz. področij:

- ozaveščanje strokovnih delavcev o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe ter zagotavljanju socialne pravičnosti v vzgoji in izobraževanju (LATVIJA),
- izvajanje dejavnosti za romske otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše (SLOVENIJA),
- ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec ter opolnomočenje romskih staršev pri vzgojnem delu in spodbujanju otrokovega razvoja (ČEŠKA),
- povezovanje vrtca s ključnimi deležniki v lokalni skupnosti (SLOVAŠKA).

2. faza: Oblikovanje 4 modulov in izvedba 4 nacionalnih treningov za strokovne delavce vrtca (na podlagi modulov) na ravni vsake od držav

Vsak od projektnih partnerjev na ravni mednarodnega konzorcija je bil odgovoren za pripravo modulov (na podlagi modifikacije mednarodnih modulov glede na nacionalni kontekst) in izvedbo usposabljanj strokovnih delavcev nacionalnih projektnih partnerjev za vse spodaj naštetе vsebine oz. področja:

- ozaveščanje strokovnih delavcev o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe ter zagotavljanju socialne pravičnosti v vzgoji in izobraževanju (LATVIJA, SLOVENIJA, ČEŠKA, SLOVAŠKA),
- izvajanje dejavnosti za romske otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše (LATVIJA, SLOVENIJA, ČEŠKA, SLOVAŠKA),
- ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec ter opolnomočenje romskih staršev pri vzgojnem delu in spodbujanju otrokovega razvoja (LATVIJA, SLOVENIJA, ČEŠKA, SLOVAŠKA),
- povezovanje vrtca s ključnimi deležniki v lokalni skupnosti (LATVIJA, SLOVENIJA, ČEŠKA, SLOVAŠKA).

2. leto implementacije projekta

3. faza: Implementacija vsebin usposabljanj v prakso na ravni vrtca v vsaki od držav

Po izvedenih mednarodnih treningih trenerjev in usposabljanjih strokovnih delavcev nacionalnih projektnih partnerjev je sledila implementacija vsebin treningov oz. usposabljanj v prakso. V tem kontekstu so na ravni posameznega projektnega partnerja mednarodnega konzorcija oz. nacionalnega projektnega partnerja ali pa v sodelovanju obeh potekale številne dejavnosti znotraj posameznih držav:

1. ozaveščanje strokovnih delavcev vrtca in širše javnosti o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe (predstavljanje projekta, izhodišč, dejavnosti, rezultatov itd. celotnemu kolektivu na ravni vrtca, svetu staršev na ravni vrtca, širši javnosti na okroglih mizah v lokalni skupnosti itd.),
2. izvajanje dejavnosti za romske otroke, ki niso vključeni v vrtec, in ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec ter opolnomočenje staršev pri vzgojnem delu (izvajanje ustvarjalnih delavnic in drugih oblik srečanj v vrtcu, romskem naselju in širšem okolju za otroke in/ali starše ipd.),
3. povezovanje vrtca z različnimi predstavniki lokalne skupnosti (določitev ključnih akterjev v lokalni skupnosti, ki se pri svojem delu srečujejo z romskimi družinami in lahko pomagajo vrtcu pri uspešnejšem vključevanju romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe, vzpostavitev lokalnega akcijskega tima s ključnimi akterji na ravni lokalne skupnosti, ki se redno srečuje z namenom integriranega pristopa k vključevanju romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe itd.),
4. izdaja gradiva za romske otroke in starše z namenom vključevanja tega gradiva v načrtovane dejavnosti za otroke in starše in z namenom širše uporabe (otroška slikanica, družinska igra itd.) ter izdaja gradiva s področja vključevanja romskih otrok in staršev v predšolske programe za strokovne delavce vrtcev, predstavnike lokalne skupnosti in oblikovalce politik (nacionalne smernice, smernice EU).

3. UTEMELJITEV KLJUČNIH PODROČIJ

celostnega modela

3.1. Ozaveščanje o pomenu vključevanja romskih otrok v predšolske programe in zagotavljanje socialne pravičnosti v vzgoji in izobraževanju (Latvija)

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

Glavni dokument o otrokovih pravicah – Konvencija o otrokovih pravicah Združenih narodov – navaja, da ima vsak otrok pravico do izobrazbe ter da mora biti izobraževanje otrok usmerjeno k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti (Konvencija o otrokovih pravicah Združenih narodov, 1989).

Slabšega položaja Romov v evropskih družbah ni mogoče izboljšati, če se za romske otroke ne zagotovijo enake možnosti in dostop do kakovostne izobrazbe. Predšolska vzgoja je izjemno pomembna, saj predstavlja učinkovit način, kako vzpostaviti temelje za nadaljnje učenje, preprečiti opuščanje šolanja ter povečati enakost in uspeh vseh otrok na vseh področjih.

Dolgoročne študije tako za posamezne otroke kot tudi za njihove družine kažejo, da vključenost v kakovostne predšolske programe dolgoročno vpliva na učne rezultate in doseganje izobrazbe ter na celoten socialni, čustveni in telesni razvoj otroka, skratka – na celotno otrokovo dobro počutje. Te prednosti so še večje za ranljive ali marginalizirane otroke (Lazarri in Vanderbroeck, 2013).

Na žalost pa v Evropi veliko mlajših otrok iz ranljivih skupin še vedno nima dostopa do formalnih kakovostnih in inkluzivnih predšolskih programov. Po podatkih UNICEF-ove študije imajo najbolj ranljivi otroci v primerjavi s sovrstniki pogosto manjšo možnost dostopa do predšolske vzgoje, če pa se že vpišejo, so vključeni v programe nižje kakovosti (UNICEF, 2008).

Evropska komisija je leta 2011 v svojem poročilu o predšolski vzgoji navedla, da »čeprav romski otroci bolj potrebujejo pomoč, se na splošno predšolske vzgoje in izobraževanja udeležujejo precej manj kot domače prebivalstvo, zato je povečanje obsega teh možnosti ključni izziv politike v EU« (Evropska komisija, 2011).

To potrjuje tudi priporočilo, ki ga je Odbor ministrov Sveta Evrope CM/Rec (2009) poslal državam članicam o izobraževanju Romov in pripadnikov potujočih skupin v Evropi in navaja, da je treba spodbujati obiskovanje predšolske vzgoje otrok Romov pod enakimi pogoji kot pri drugih otrocih, vpisovanje v predšolsko vzgojo pa je treba po potrebi spodbujati s posebnimi podpornimi ukrepi.

Podatki raziskav kažejo, da predšolska vzgoja in izobraževanje za otroke v slabšem položaju (zaradi socialno-ekonomskih razmer in tudi izključenosti ali invalidnosti) zagotavljata večjo korist v primerjavi z ostalimi, vendar pa imajo koristi očitno vsi otroci, celo najbolj privilegirani. Poleg tega je pozitiven vpliv predšolskih programov

največji in najbolj dolgoročen, če se začnejo izvajati zgodaj, imajo celosten pristop do otrokovega razvoja, vključujejo podporo za starše ter omogočajo sodelovanje staršev in skupnosti (Park in Vandekerchove, 2016), saj je izobraževanje tesno povezano s socialno obogatitvijo in inkluzijo, nadgrajevanjem človeškega kapitala, večjim številom priložnosti ter večjo svobodo in blaginjo (Muhammad Nawaz Sharif, 2015).

Medkulturno izobraževanje in boj proti diskriminaciji bi morala biti priznana kot prednostni nalogi predšolskih programov in bi za vzgojno-izobraževalne ustanove morala biti ključni del načela inkluzije.

Družbena segregacija družin z drugačnim kulturnim in ekonomskim ozadjem negativno vpliva na spoštovanje pravic, razvoj in prihodnost mlajših otrok in njihovih družin. Predšolski programi so skupna točka družin z različnimi ozadji, ki jim zagotavljajo enakopravnost in omogočajo srečevanje, povezovanje in pridobivanje podpore, ki jo potrebujejo. Dostop do nesegregiranih storitev vzgoje in izobraževanja je pomembno orodje za spodbujanje socialne pravičnosti ter zdravega razvoja posameznikov in družbe.

Laat za zagotavljanje socialne pravičnosti in ustvarjanje inkluzivne predšolske vzgoje in izobraževanja predlaga:

1. boljše obveščanje staršev o koristih predšolske vzgoje na otrokove nadaljnje dosežke v življenju;
2. izvajanje inkluzivnih predšolskih programov s tem, da se s starši vzpostavlja stik in se jih bolj neposredno vključuje v programe, k čemur pripomorejo romski pomočniki vzgojitelja;
3. preseganje finančnih ovir, po možnosti dodelitev subvencij na podlagi prisotnosti otroka v vrtcu;
4. podporo staršem pri vzgoji doma (Laat, J. de, 2012).

Strokovni delavci in zlasti tisti, ki delajo v vrtcih v etnično mešanih skupnostih, morajo opraviti specializirano usposabljanje o socialni pravičnosti in nepristranskem izobraževanju, s posebnim poudarkom na delu z romsko skupnostjo.

Bistveno načelo nepristranskega izobraževanja je prepričanje, da so vsi otroci in družine lahko uspešni in prispevajo družbi ne glede na svoje ozadje in socialno-ekonomski položaj. Izobraževanje za socialno pravičnost je aktiven oz. aktivističen pristop k soočanju s predsodki in stereotipi. Ni dovolj, da rečemo, da nimamo predsodkov, in le pasivno opazujemo. Pomembno je, da v primeru ravnanja posameznikov ali ustanove, ki povzročajo zatiranje, vsak aktivno posreduje ter se z njimi sooči in se jim zoperstavi (ISSA, 2005).

Spodbujanje socialne pravičnosti je prav tako povezano z enakostjo in enakopravnostjo. Enakopravnost v praksi pomeni, da vsi otroci in njihove družine prejmejo enako podporo in jim je omogočen enak dostop do storitev. Enakost upošteva potrebe posameznikov in spodbuja zagotavljanje podpore tistim, ki jo najbolj potrebujejo. S tem, ko se sprejema interese, veščine in potrebe članov skupnosti, storitve predšolske vzgoje in izobraževanja pripomorejo k prepoznavanju enakosti (ICDI, 2017).

3.2. Izvajanje dejavnosti za otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše (Slovenija)

Petra Zgonec, Pedagoški inštitut

Romi so najštevilčnejša evropska etnična manjšina in so ne glede na to, kje živijo, izpostavljeni večjemu tveganju revščine in socialne izključenosti kot večina ostalih Evropejcev (Bernát in Rahman, 2014). Po podatkih poročila Unesca in Sveta Evrope (2007) približno 50 odstotkov romskih učencev še vedno ne zaključijo obveznega šolanja (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013), vemo pa, da je izobraževanje temeljni dejavnik izhoda iz kroga revščine (Vonta, 2011).

V Sloveniji lahko na primer na podlagi podatkov o izobrazbeni strukturi v letih 1991 in 2002, ki so navedeni v Splošnih informacijah o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji (2006), ugotovimo, da še vedno več kot 65 odstotkov romske populacije ni končalo obveznega izobraževanja in da je delež romskih otrok, ki so uspešni v šoli, bistveno nižji od deleža preostalih otrok (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013). Podobno je bilo nekaj let za tem ugotovljeno tudi na ravni Nacionalne evalvacijske študije o uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli (Vonta et al., 2011). V šolskih letih od 2005/2006 do 2008/2009 je osnovno šolo uspešno zaključilo le 60 odstotkov vpisanih romskih učencev, vključenih v raziskavo (prav tam).

Vključenost romskih otrok v kakovostne predšolske programe postaja z raziskavami vse bolj dokazan ključni dejavnik za njihovo uspešnost v izobraževanju in tudi za socialno vključenost (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013). Tudi rezultati že omenjene nacionalne evalvacijske študije, ki je bila izvedena v slovenskem prostoru, so pokazali, da je vključevanje romskih otrok v predšolske programe eden ključnih prognostičnih dejavnikov uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli. Kljub temu pa na ravni evropskih držav romski otroci v primerjavi z drugimi otroki v veliki meri še vedno niso vključeni v predšolske programe (The situation of Roma..., 2012).

Ob tem velja poudariti, da se v evropskem prostoru otroci etničnih manjšin in družin z nižjimi prihodki vse bolj soočajo s problemom dostopa do programov predšolske vzgoje (Vandenbroeck in Lazzari, 2013, v Jager 2015). To pomeni, da nimajo vsi otroci enakih možnosti na področju vključevanja v predšolske programe, zato so prizadevanja na ravni vrtca za zagotavljanje večje dostopnosti predšolskih programov za otroke etničnih manjšin in družin z nižjimi prihodki ključnega pomena na ravni zagotavljanja enakosti v procesih predšolske vzgoje (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013).

S tovrstnimi prizadevanji za zagotavljanje večje dostopnosti predšolskih programov uresničujemo pravice vseh otrok do vključenosti v predšolske programe in razvijanja njihovih potencialov, kot jih opredeljuje Konvencija o otrokovih pravicah (1989), k čemur so kot podpisnice tega dokumenta zavezane tudi evropske države (Vonta, 2010). Nenazadnje pa so tovrstna prizadevanja utemeljena tudi z zagotavljanjem kakovosti predšolskih programov (Tankersley idr., 2013), saj brez zagotavljanja enakosti v procesih predšolske vzgoje ne moremo zagotoviti kakovosti in nasprotno (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013).

Kljub izpostavljenim dejstvom in iz njih izhajajočim pričakovanjem na ravni vrtcev glede zagotavljanja večje dostopnosti predšolskih programov za otroke iz ogroženih okolij pa je slika v praksi drugačna. Rezultati raziskave o proučevanju odnosa ravnateljev in strokovnih delavcev vrtca do izvajanja predšolskih programov za ogrožene otroke (Jager, 2015), ki je bila izvedena v Sloveniji, so tako na primer pokazali, da se vrtci v večini primerov ne sprašujejo o tem, ali bi kaj morali storiti tudi za otroke, ki niso vključeni v vrtec. To je še posebej zaskrbljujoče, saj se je v raziskavi pokazalo, da vedo, da otroci, ki niso vključeni v vrtec, prihajajo (tudi) iz ogroženih okolij (prav tam).

Vrtci samo s ponujanjem in izvajanjem različnih programov ne morejo zagotoviti, da bodo romski starši otroke v program vključili, saj sama ponudba ne zagotavlja dostopnosti do programov (Vonta, 2013, v Vonta idr., 2013). Vrtci bi kot središča predšolske vzgoje v lokalni skupnosti morali v okoljih, v katerih živijo predstavniki romske skupnosti, v procesu spodbujanja zanimanja romskih staršev za vključevanje njihovih predšolskih otrok prevzeti dejavnejšo vlogo (prav tam).

Dejavnosti doseganja otrok in njihovih družin (>>outreach<<), pri čemer gre za dejavnosti, v okviru katerih se ustanova z mobilnim izvajanjem svojih storitev približa ciljni skupini, ki njenih storitev sicer ni deležna (Buck, 2009, v Buck idr., 2009), so prvi korak h gradnji zaupanja med marginaliziranimi skupinami in vrtci/izvajalci (Jager, 2016). Zaupanje romskih staršev v ustanovo oz. do strokovnih delavcev pa je eden najpomembnejših pogojev, da bodo svojega otroka vključili v program, kot poudarjajo številni mednarodni dokumenti, raziskave in drugi viri (npr. Quality in early childhood Education and care, 2013; Save the Children, 2001; Building Futures: Developing trust, 2009 idr.).

Tako na primer v Sloveniji pomen vzpostavljanja zaupanja romskih staršev do vrtca poudarjata Dodatek h Kurikulu za vrtce za delo z otroki Romov (2005) in Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004). Slednji dokument v tem kontekstu izpostavlja pomen izvajanja dejavnosti na ravni vrtcev še pred vstopom otrok v vrtec, ki bodo prispevale k vzpostavitvi zaupanja romskih staršev do vrtca. Pri tem so pomembni obiski staršev na domu s strani strokovnih delavcev vrtcev in navezovanje osebnih stikov s straši (prav tam).

Strategija (prav tam) poudarja tudi izvajanje dejavnosti za otroke in starše, ki so namenjene postopnemu spoznavanju vrtca, osebja, drugih otrok in staršev ter zagotavljajo mehak prehod med domom v vrtcem. Tudi sicer sta, kot navaja Vonta (1993), pomembna razmislek in posvečanje pozornosti vsem tranzicijam oz. prehodom iz enega učnega okolja v drugega (npr. iz družine v vrtec, iz vrtca v šolo ipd.) (Režek, 2013, v Vonta idr., 2013). Tranzicija običajno prinaša pozitivna pričakovanja, hkrati pa tudi stres in strah, kar lahko povzroči številne težave. Prehod je tem lažji, čim manjše so razlike med starim oz. znanim in novim oz. neznanim okoljem. Na ravni vključevanja romskih otrok se okolje, iz katerega prihajajo, večinoma zelo razlikuje od institucionalnega okolja, v katero vstopajo, zato je v tem primeru prehod lahko še težji oz. so predvidene težave večje kot pri ostalih otrocih (prav tam).

V okoljih, v katerih živijo predstavniki romske skupnosti, je z namenom zagotavljanja lažjega prehoda romskih otrok iz družine v vrtec med drugim še posebej pomembno vključevanje predstavnikov romske skupnosti v delo vrtca (Vonta idr., 2010, v Jager, 2015). Ne le na ravni vključevanja romskih otrok v vrtec, tudi širše, na ravni vključevanja otrok, ki prihajajo iz drugih ogroženih okolij, je še posebej pomembno spodbujati zaposlovanje strokovnih delavcev iz različnih kulturnih in etničnih ozadij (Vandenbroeck in Lazzari, 2014, prav tam). Vrtci, ki zaposlujejo predstavnike priseljenjskih skupnosti, so namreč uspešnejši pri spodbujanju vključevanja otrok iz različnih (in ogroženih) okolij (de Graaff in van Keulen, 2008, prav tam).

3.3. Ozaveščanje romskih staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec in opolnomočenje staršev pri spodbujanju otrokovega razvoja (Češka)

Adéla Lábusová, Kateřina Velíšková, Člověk v tísni – People in Need

Romske manjšine se v vseh državah članicah EU pri doseganju višjega družbenega statusa še vedno soočajo z velikimi ovirami in diskriminacijo (Effective Roma Integration Measures in the Member States, 2016, European Commission, str. 8). Poleg tega pa se zdi, da je v veliko državah članicah EU protiromska retorika vedno bolj razširjena kljub prizadevanjem, da bi se na ravni posameznih držav z zakonodajo, ki spodbuja vključevanje, taka nagnjenja preprečila (ibid, str. 8).

Romske manjšine se pogosto soočajo z različnimi oblikami izključevanja iz večinske družbe. Različne vrste izključevanja imajo različne posledice, vendar so zelo pogosto tesno povezane. Prostorska izključenost pogosto pomeni bivanje v slabo dostopnih predelih, kar posledično pomeni bistveno nižji življenjski standard. Ekonomska izključenost se kaže z dolgoročno brezposelnostjo in/ali odvisnostjo od državne socialne pomoči. Socialna izključenost pogosto pomeni, da ima posameznik vse socialne stike in poznanstva samo v okviru svoje družine, pri čemer so vsi člani v istem položaju. S kulturnega vidika izključene družine pogosto tudi nimajo širšega kulturnega zavedanja in so dokaj pasivne pri iskanju različnih dejavnosti. V družinah, ki so dolgo izključene, celo redni zdravstveni pregledi in ukrepi za preprečevanje bolezni postanejo problematični (Training module and materials for training of professional and for general public, 2017, str. 3).

Izobrazba je torej povezana s socialno in kulturno izključenostjo. Otroci pogosto sploh niso vključeni v predšolsko izobraževanje, zato je verjetnost učnih težav večja, uspešnost v splošnih izobraževalnih ustanovah pa manjša (Early Childhood Education and Care and Long-term Effects, 2016, str. 8). Ta izključenost se kaže tudi s pogosto odsotnostjo, upravičeno ali ne. Starši imajo pogosto pridobljeno samo osnovnošolsko izobrazbo; v primeru Češke to pogosto pomeni, da imajo zaključeno *posebno šolo*.

Izkušnja, ki jo imajo starši z izobraževanjem, se nato odraža v njihovem odnosu pri vzgoji otroka. Starši ne vedo, kako otroka pripraviti na vstop v šolo in kako mu pri tem

nuditi ustrezno podporo. Poleg tega pa starši niti niso motivirani za to, ker iz lastnih izkušenj sklepajo, da izobrazba nima nikakršnega pomembnega vpliva na posameznikovo življenje in ne prispeva k doseganju položaja v večinski družbi.

Za primeren način zagotavljanja podpore družbeno prikrajšanim otrokom je torej ključnega pomena, da se otrokove sposobnosti ne sodijo glede na razlike med njim in otroki, ki odrasčajo v drugačnem okolju, kar je tudi osnova za novo »dinamično oceno«, uvedeno s spremembo šolskega zakonika na Češkem. Strokovni delavci morajo nadgrajevati znanje posameznega otroka in razvijati njegove sposobnosti ter izbrati primerne načine učenja (*We Say it Together/Vákerás jekhetáne: Methodology for supporting preschool education*, 2016, str. 6).

Eden ključnih ukrepov za izboljšanje obstoječega stanja je torej izboljšanje dostopa do predšolske vzgoje in izobraževanja, ki imata dokazano dolgoročen vpliv na učne rezultate in doseganje izobrazbe ter na celoten socialni, čustveni in telesni razvoj, zlasti za prikrajšane ali marginalizirane otroke (Early Childhood Education & Care & Long-term Effects, str. 4). Z dostopom do predšolske izobrazbe se za otroke iz ogroženih okolij lahko zmanjša neenakost in povečajo možnosti za uspeh v formalnem izobraževanju (UNICEF, 2008, str. 11).

V primeru Češke vključevanje v izobraževanje ostaja velik izziv. Po poročilu organizacije Amnesty International je nesorazmeren del romskih otrok še vedno vključen v šole za učence z lažjo duševno prizadetostjo, v okviru splošnega izobraževanja so romski otroci soočeni s segregacijo in nemalokrat pristanejo v šolah, namenjenih samo za Rome, ali ločenih razredih, če pa so že vključeni v splošne razrede, jih učitelji in sošolci velikokrat drugače obravnavajo ter pogosto pride do rasnega nasilja in predsodkov (Amnesty International, 2016). To trditev potrjuje tudi posebno poročilo o vključenosti Romov v predšolsko vzgojo in izobraževanje (RECI, str. 10).

Zato je ključnega pomena, da se osredotočimo predvsem na krepitev starševskih kompetenc romskih staršev in staršev, ki jim grozi socialna izključenost. To delovanje mora temeljiti na načelu razvijanja kulturne in družbene ustreznosti in iskanja strategij za krepitev starševskih veščin v določenem kulturnem kontekstu.

Eden od možnih pristopov k reševanju te težave je zagotavljanje celostnega nabora podpornih ukrepov in gradiva za opolnomočenje romskih in socialno prikrajšanih staršev in otrok, pri čemer se je treba osredotočiti na to, da se z izboljšanjem učnih sposobnosti zagotovi trajna sprememba v odnosu do izobrazbe. Primer takega pristopa je lahko organizacija People in Need, ki že osemnajst let izvaja programe za družbeno vključenost, s katerimi želi podpirati družine pri njihovi sposobnosti za učenje in zagotavljati učno pomoč za otroke (Sedláčková, Lánská, Ranglová, 2015).

Poleg tega je eden ključnih elementov za ustrezen otrokov razvoj, ki ga starši lahko enostavno uvedejo, glasovno zavedanje. Gre za sposobnost, s katero lahko zavestno razčlenimo besede v glasove (Bytešníková, 2012, str. 115). Je tudi ključna veščina za učenje branja in pisanja ter pomemben vidik priprave otrok iz socialno prikrajšanih okolij na izobraževanje v šoli. Najboljši način za izboljšanje sposobnosti glasovnega

zavedanja otroka je, da se z njim pogovarjamo, mu beremo zgodbe in pravljice ter z njim poslušamo pripovedi ali zvočne knjige in s ploskanjem pojemo otroške pesmi. Te dejavnosti morajo postati reden del družinskega vsakdana, saj so običajne v večini družin »srednjega razreda«, v katerih te dejavnosti in njihov pomemben vpliv na otrokov razvoj niso vedno izrazite, vendar so naraven del vsakdanjika. Po drugi strani pa so starši iz socialno ogroženih okolij pogosto manj nagnjeni k branju otrokom, pripovedovanju zgodb ali razlaganju globljih povezav, ki v splošnem vladajo v svetu (*We Say it Together/Vákerás jekhetáne: Methodology for supporting preschool education*, str. 4).

Poleg tega je velik napredek mogoče doseči, če si izmenjujemo znanje o koristih, ki jih prinašajo preproste dejavnosti, strategije in nasvete, ki jih je lahko uvesti, vendar imajo ključno vlogo pri ustvarjanju spodbujajočega učnega okolja in spodbujanju otrokovega učenja in razvoja. Uporabno je tudi, če se staršem zagotovijo informacije in opisi različnih postopkov, vključno o zdravstvenem varstvu otrok (zdravstvene in zobozdravstvene storitve ter podobno), predšolski izobrazbi (npr. vpis v vrtec), postopkih za uveljavljanje otroških dodatkov in podobnem (*We Say it Together/Vákerás jekhetáne: Methodology for supporting preschool education*, str. 8, 10).

Nenazadnje pa pomembno vlogo pri reševanju te težave igra ozaveščanje romskih staršev iz nepriviligiranih območij o pomembnosti zgodnjega vključevanja otrok v predšolsko vzgojo in izobraževanje ter podpiranje teh staršev pri razvijanju starševskih veščin, da lahko skrbijo za zdravje in razvoj svojega otroka (*We Say it Together/Vákerás jekhetáne: Methodology for supporting preschool education*, str. 13).

3.4. Vzpostavljanje zaupanja ter povezovanje vrtca z različnimi akterji znotraj lokalne skupnosti (Slovaška)

Miroslav Sklenka, Skola dokoran – Wide Open School n. o.

Pomemben dejavnik, ki pozitivno vpliva na vključevanje in dosežke otrok v vrtcih, je sodelovanje s starši in širšo skupnostjo. Vendar pa se romski starši ne obravnavajo kot enakovredni partnerji pri oblikovanju dejavnosti in delu v vrtcu ter niso aktivno vključeni v širše izobraževalne postopke in učne izkušnje svojih otrok. Prevladujoči pristop k vključevanju staršev je podajanje vse od splošnih do podrobnih informacij, ne pa aktivno vključevanje staršev s pristopi, ki spoštujejo in upoštevajo njihove kulturne in družbene sposobnosti.

Študija RECI+ (RECI+, poročilo Slovaške, 2017) navaja, da imajo formalne povezave med šolo in skupnostjo več pomanjkljivosti, kar zadeva podpiranje predšolske vzgoje in izobraževanja v državi. Potreb posameznikov, družine in skupnosti se ne spremlja in ne evalvira, niti ne obstaja kakovostna priprava na zagotavljanje takih storitev. Vendar pa je prepričljivo dokazano, da neformalni odnosi in spodbujanje neformalnega izobraževanja v družini pripomorejo k blaginji in spodbudnemu učnemu okolju za otroke, starše in družinske člane. Na vključevanje širše skupnosti v predšolsko vzgojo in izobraževanje

vplivajo ovire, povezane z vzpostavljanjem zaupanja med romsko skupnostjo in drugimi ustreznimi občinskimi akterji, a se hkrati čuti tudi vpliv dobre prakse. Dokazano je, da vrtci nimajo vzpostavljenega neposrednega sodelovanja z družinami vpisanih otrok. Poleg tega ni vzpostavljen sistem usposabljanja in podpornih programov za izboljšanje starševskih veščin ali boljšo vključenost družine v izobraževalne dejavnosti. Večina vrtcev za starše ne organizira usposabljanj, če pa že organizirajo dogodke ali dejavnosti, se jih romski starši pogosto ne udeležijo, saj menijo, da niso dobrodošli. Starše je pomembno povabiti in vključiti v dogodke v vrtcu, saj se tako krepi zunanja komunikacija med vrtcem ter družino in skupnostjo. Vendar se s tem razmeroma ozkim vidikom sodelovanja s starši ne vzpostavlja bolj osebna komunikacija, niti se ne odražajo mnenja, potrebe ali želje otrokove družine. Za vzajemno korist v odnosu med vrtcem in skupnostjo staršev so potrebne strategije za aktivno medsebojno sodelovanje, ki temeljijo na zaupanju in medsebojnem spoštovanju. Vrtec mora dati pobudo za takšen razvoj, ki mora biti hkrati del standardne politike ustanove.

Izboljšanje življenjskih pogojev marginaliziranih prebivalcev večinoma obsega ukrepe za izboljšanje dostopa, ki ga imajo do izobrazbe, zaposlitve, zdravstvene oskrbe, nastanitve in storitev socialne službe. Te vidike je potrebno obravnavati na celosten način od začetka. Za marginalizacijo nikoli ne obstaja en sam vzrok, temveč jih je veliko več in so velikokrat medsebojno povezani. Vzroke je treba obravnavati hkrati in jih reševati celostno, v nasprotnem primeru ne bomo dosegli sprememb. Nobenega vzroka za marginalizacijo se ne sme podcenjevati.

Vsako področje vpliva na neko drugo področje, zato neukrepanje pri enem področju škoduje napredku pri drugih. Primer: brez dobre izobrazbe je težko najti dobro zaposlitev. Slabe bivanjske razmere poslabšajo zdravstveno stanje in vplivajo na uspešnost v šoli. Po drugi strani pa lahko na izobrazbo, zaposlitev, zdravstveno stanje in nastanitev negativno vpliva isti razlog. Z obnovo cest ali omogočanjem javnega prevoza se hkrati lahko izboljšajo dostop do izobrazbe in zdravstvene oskrbe in priložnosti za zaposlitev. Slaba izobrazba in slabe zaposlitvene, zdravstvene ali bivanjske razmere imajo pogosto več vzrokov, ki jih je treba obravnavati skupaj, da se doseže pozitiven učinek. Primer: gradnja novega zdravstvenega doma sama po sebi najverjetneje ne bo izboljšala zdravja prebivalstva. Potrebno bo posredovanje zdravstvenih in socialnih delavcev ter zdravstvenih mediatorjev, prav tako pa tudi storitve prevoza.

Težave, s katerimi se soočajo Romi, pogosto zadevajo tudi širšo skupnost, zato jih je treba obravnavati v širšem kontekstu. Če so Romom na voljo javne storitve slabe kakovosti, je zelo verjetno, da so slabe kakovosti tudi storitve za celotno prebivalstvo. Za izboljšanje razmer so odgovorni organi lokalnih oblasti. Romi vedo, kaj potrebujejo, zakaj to potrebujejo, kakšne so omejitve, kaj je mogoče storiti, kaj jim je lahko dostopno in kaj je mogoče ohranjati oziroma vzdrževati. Z vključevanjem čutijo večjo pripadnost procesu inkluzije tudi Romi, s čimer se poveča možnost, da bodo rezultati vzdržni na dolgi rok. Obenem je ključno tudi sodelovanje oseb zunaj romske skupnosti, da se pridobi njihova podpora, prepreči stigmatizacija Romov ter spodbudijo interakcije in sodelovanje med romskimi in drugimi prebivalci na osnovi skupnih interesov. Predstavniki občin se morajo pri delu osredotočiti na Rome zaradi socialne izključenosti in prikrajšanosti, ne le zato, ker so Romi. Ukrepe morajo prilagoditi posebnim lokalnim potrebam in obravnavati omejitve pri dostopu do javnih storitev.

Sklenka in Sklenkova (Rodicovstvo založene na doveri, 2016) sta navedla, da je sodelovanje vseh ustreznih deležnikov potrebno tudi v programih za predšolsko vzgojo in izobraževanje. V naših državah je celosten in integriran pristop ključen dejavnik predšolskega izobraževanja. Najpomembnejši partnerji osebja v predšolski vzgoji so vedno starši in širša skupnost, saj njihov prispevek vpliva na rezultate otrok pri izobrazbi. Veliko je odvisno od kakovosti okolja, v katerem otroci prebivajo, kakovost okolja pa je odvisna od veščin staršev, ki so prvi otrokovi vzgojitelji, zato je pomembno, da so kompetentni. To pomeni, da so ciljna skupina osebja v predšolski vzgoji tudi starši otrok, vpisanih v vrtce. Drug pomemben deležnik v našem primeru je občina. Vsi akterji v občinskih procesih, npr. župani, lokalni svetovalci ali socialni delavci, imajo velik vpliv na vrtce in njihovo delovanje. Ustanovni organ, ki organizira vrtce in upravlja njihove dejavnosti, je občina, ki zaposluje tudi socialne in zdravstvene delavce na terenu ter delavce iz skupnosti. Vsa ta delovna mesta so pomembna tudi za romske otroke in njihove starše. S programi za usmerjanje, svetovanje in izobraževanje na domu prispevajo poleg nastanitve, zaposlitve in zdravstva tudi k drugim razsežnostim vsakodnevnega življenja. Za uresničitev pozitivne spremembe kakovosti življenja v romskih skupnostih je treba prekiniti zaprt in zelo zapleten krog revščine. Usmeritev dejavnosti le v izobraževanje ne bo prineslo zadovoljivih rezultatov (Sklenka, M., Sklenkova, D., Zdravje a dieta, 2016).

Po podatkih Sveta Evrope (ROMACT Handbook, 2016) izkušnje na področju boja proti izključenosti Romov in drugih manjšin po Evropi kažejo, da je ukrepanje na lokalni ravni pomembno zaradi naslednjih razlogov.

- V večini evropskih držav z večjim številom romskega prebivalstva se izvajajo strateške nacionalne pobude za spodbujanje integracije Romov. Vendar politika in strategije na nacionalni ravni v zvezi z manjšinami težko prinesejo dobre rezultate, če ni vključen tudi mehanizem za njihovo izvajanje na lokalni ravni.
- Razmere romskega kot tudi splošnega prebivalstva se v različnih lokalnih skupnostih razlikujejo, zato je pomembno zagotoviti, da je nacionalna politika v zvezi z Romi prilagojena in v skladu z lokalnimi potrebami. Lokalna raven, zlasti raven občine, je raven, na kateri se zagotavlja izvedba največ javnih storitev. Zato je treba uvesti ukrepe, s katerimi se zagotovi spoštovanje pravic in potreb Romov ter drugih skupin prebivalstva.
- Neposredno izvoljeni občinski in drugi lokalni uradniki imajo politično avtonomnost pri oblikovanju pristopa do romske problematike. Tako je treba na lokalni ravni sprejeti ukrepe, s katerimi se vpliva na sprejemanje političnih odločitev v zadevah, povezanih z integracijo Romov.
- Lokalna raven je ta, na kateri lahko Romi, tako kot druge manjšine, najlažje izvršujejo svoje pravice, zastopajo svoje interese na politični ravni ter se skupinsko udeležijo procesov sooblikovanja družbe. To je mogoče doseči z ustanovitvijo lokalnih nevladnih organizacij, ki vključujejo združenja Romov in drugih članov skupnosti, ter s sodelovanjem nevladnih organizacij, ki so v splošnem dejavne na področju državljskih pravic in problematik skupnosti.
- Raven občine in še zlasti mestne četrti je raven največjega pomena v življenju večine ljudi – zajema to, kar ljudje poznajo in cenijo ter področja, na katerih delujejo in imajo občutek, da lahko imajo nekaj neposrednega vpliva. Za spodbujanje udeležbe Romov in drugih izključenih ali obrobni skupin v družbenih procesih morajo lokalne strategije obravnavati ne le regij in občin, temveč vse do ravni mestnih četrti.

- Ravno na tej lokalni ravni se izvede največ inovacij, saj lahko zavzeti posamezniki in nevladne organizacije razvijajo kreativne praktične rešitve za nove težave. Oblikovalci nacionalne politike bi morali biti pripravljeni podpreti pobude in inovacije na lokalni ravni ter nato omogočiti drugim, da se učijo na podlagi teh primerov s predstavljanjem dobrih primerov lokalnih praks.

Vse organizacije, ki imajo možnost pozitivno prispevati k integraciji Romov, je treba vključiti tudi v dogajanje na lokalni ravni. Javni organi so prav tako zelo pomembni, saj morajo po pravni in ustavni odgovornosti zagotoviti, da se priznajo in upoštevajo pravice vseh državljanov. Pomembno vlogo ima tudi civilna družba, saj lahko zagovarja svoje interese na politični ravni in aktivno sodeluje pri razreševanju težav (ROMACT manual, Council of Europe, 2016).

- Izvoljeni občinski organi imajo ključno vlogo, saj so demokratično izvoljeni predstavniki lokalnega prebivalstva. Imajo pomembna pooblastila in odgovornosti, pogosto v zvezi s širokim razponom funkcij (npr. nastanitev, socialno skrbstvo, šolstvo). Pogosto so tudi eni pomembnejših lokalnih delodajalcev. Zagotoviti morajo vodenje in usmeritev pri temah, povezanih z integracijo Romov, ter pokazati dobro prakso, ki ji drugi lahko sledijo.
- Ključno vlogo imajo tudi regijski uradi osrednje vlade (npr. upravne enote). Tudi oni so lahko odgovorni za pomembne funkcije in storitve na lokalni ravni ter lahko pomagajo zagotoviti, da se politika nacionalne vlade glede Romov prenese v prakso na lokalni ravni.
- Javni organi, odgovorni za določena področja, morajo biti prav tako vključeni, saj se s tem zagotovi učinkovita lokalna obravnava potreb in pravic Romov v vsakodnevnih postopkih. Še zlasti pomembni so organi, odgovorni za šolstvo, zdravstvo, socialno skrbstvo, stanovanjske zadeve, policijo in kazensko pravosodje.
- Ključne so tudi lokalne romske nevladne organizacije, saj lahko jasno izrazijo interese in pomisleke lokalnega romskega prebivalstva ter na splošno predstavljajo in spodbujajo udeležbo Romov v družbenih procesih.
- Tudi druge organizacije civilne družbe na lokalni ravni lahko pomembno prispevajo tako, da se osredotočijo na z Romi povezano problematiko v okviru svojih področij delovanja; to lahko vključuje človekove pravice, pravno svetovanje in razvoj skupnosti.
- Svojo vlogo pa lahko odigrajo tudi zasebna podjetja, saj lahko kot lokalni delodajalci izvajajo lokalne storitve. Lahko bi bili pripravljeni prispevati k lokalni skupnosti na različne načine, vključno s sponzoriranjem določenih dejavnosti.

4. PRIMERI DOBRE PRAKSE

izvajanja dejavnosti za
romske otroke in
njihove starše

4.1. Latvija

Sandra Kraukle, Kristine Liepina, Daiga Zake, Centre for Education Initiatives

4.1.1. Predstavitev romske deklice Ringle in knjige Damarjevo leto

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Predstavitev romske deklice Ringle in knjige Damarjevo leto

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec Pasacina, občina Preili

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1 ura in 30 minut + 1 ura (romske družine so se imele priložnost seznaniti z vrtcem ter pogovoriti z vzgojitelji in ravnateljem).

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Povabiti družine romskih otrok, ki niso vpisani v vrtec, ter jim v sproščenem in neformalnem vzdušju predstaviti ustanovo in omogočiti vpogled v predšolske dejavnosti, ki jih lahko vrtec ponudi njihovim otrokom.

CILJI

Cilji za otroke:

- spodbujanje romskih otrok k udeležbi v dejavnostih, pri igranju, deljenju igrač, branju knjig in učenju;
- krepitev medsebojnega poznavanja, razumevanja, sprejemanja in sodelovanja.

Cilji za starše:

- omogočanje romskim staršem, da se seznani s predšolsko izobraževalno ustanovo in vzgojitelji, ki v njej delajo;
- krepitev medsebojnega poznavanja, razumevanja, sprejemanja in sodelovanja.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Ročno izdelana lutka, zaslon, knjiga Damarjevo leto, povečevalna lupa, javorjevi listi, papirnate palice, papirnate pahljače, bel puh, barvni cvetni listi, nalepke s cvetjem za barvanje, listi papirja, nosilci glasbe, predvajalnik glasbe.

POTEK DEJAVNOSTI

Priprava: Obveščanje o dejavnosti – vzgojitelji vrtca so obvestili in povabili starše otrok, ki obiskujejo vrtec, romski pomočnik vzgojitelja pa je povabil družine romskih otrok, ki vrtca ne obiskujejo.

Dejavnost:

- Predstavitev ročno izdelane lutke, romske deklice Ringle (lik zelo priljubljene otroške knjige v Latviji). Jeseni je povabljen v vrtec. Vendar pride do težave, saj deklica še ne pozna vseh letnih časov in mesecev. Zato se otroci skupaj odločijo, da ji bodo pomagali.

- Zgodba o zimi – otroci so povabljeni, da se razdelijo v pare (z otroki ali odraslimi) in se z belimi peresci igrajo, da so snežinke, pri čemer poskušajo s pahljačami preprečiti, da pristanejo na tleh. Po igri otroci navedejo zimske mesece in opišejo, kaj se pozimi dogaja ter kaj pozimi počnejo v vrtcu.
- Zgodba o pomladi – po pesmi o pomladi otroci prisluhnejo zvokom ptic ter jih poskušajo prepoznati. Po igri otroci navedejo pomladne mesece in opišejo, kaj se spomladi dogaja ter kaj spomladi počnejo v vrtcu.
- Zgodba o poletju – med predvajanjem pesmi o poletju so otroci povabljeni, da se razvrstijo v skupine glede na barvo nalepk, ki jih imajo na oblačilih. Pozvani so, da skupaj s starši poiščejo cvetne liste enakih barv in skupaj s skupino ustvarijo cvet.
- Zaključek – vsak otrok prejme darilo – knjigo Damarjevo leto in povečevalno lupo.

Po uri dejavnosti so se romske družine imele priložnost seznaniti z vrtcem in se pogovoriti z vzgojitelji in ravnateljem.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Dejavnosti so se vsi udeležili z zanimanjem, radovednostjo in veseljem. Dogodek je potekal v pozitivnem in iskrenem vzdušju. Nekateri od mlajših otrok so imeli težave pri sodelovanju v skupini ali z zbranostjo, vendar so jim na pomoč priskočili odrasli in starejši otroci.

Na koncu so otroci lahko dejavnost ocenili tako, da so nalepke nalepili poleg smejočega obraza, nevtralnega oz. žalostnega obraza. Nalepke so nalepili poleg smejočega obraza, ker so v dogodku uživali.

Starši so se spoznali med seboj ter z ravnateljem in vzgojitelji vrtca. Izkusili so pozitiven in zanimanja poln odnos zaposlenih, videli, kako je mogoče razvoj otrok spodbuditi z enostavnimi igrami, pri čemer so zaposleni zagotovili, da romski otroci in njihovi starši niso bili izključeni.

Starši so videli, kako otroci sodelujejo z drugimi, jih podpirali ter jim po potrebi pomagali. Vsi starši – romski in drugi – so z največjim zanimanjem prebrali knjigo v romskem jeziku.

POMEMBNE INFORMACIJE

- Pomembno vključevanje vseh staršev, zato je treba ustvariti odprto, varno in prijateljsko ozračje.
- Več o knjigi si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do nje na naslednji povezavi http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/Damara_gads_10.02.pdf

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.1.2. Od igre do knjige

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Od igre do knjige

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Oddelek za otroško literaturo, glavna knjižnica občine Preili

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1 ura in 30 minut

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Romskim staršem predstaviti priložnosti, ki so na voljo lokalno, predstaviti njihove interese ter jih spodbuditi, da izkoristijo lokalne vire (knjižnico) in razširijo lastne izkušnje.

CILJI

Cilji za otroke:

- spodbujanje zanimanja romskih in ostalih otrok za knjige in vzbujanje želje, da se naučijo brati,
- obogatitev čustvenega sveta, krepitev pozornosti, razmišljanja, spomina in domišljije;
- ustvarjanje priložnosti za sodelovanje, krepitev medsebojnega poznavanja, razumevanja in sodelovanja.

Cilji za starše:

- predstavitev knjižnice romskim staršem, seznanitev s sistemom izposoje knjig ter uporabo knjižnice kot prostora za otroško igro.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Igre, knjige, naglavne maske likov iz pravljice o repi velikanki, igrače v obliki zelenjave, košare.

POTEK DEJAVNOSTI

- Predstavitev na oddelku za otroško literaturo, glavna knjižnica občine Preili – vsi sodelujoči se seznani z oddelkom za otroško literaturo v glavni knjižnici občine Preili – recepcijo, čitalnico, igralnico ter z informacijami o tem, kako se lahko včlanijo v knjižnico. V nadaljevanju se otrokom na kratko predstavijo različne vrste knjig (ki sestavljajo le majhen del obširne ponudbe), ki so v knjižnici na voljo za izposajo.
- Izvedba igre o repi velikanki – na podlagi zamisli, da je knjige po branju mogoče tudi uprizoriti, so bili otroci povabljeni, da postanejo igralci in za starše uprizorijo pravljico o repi velikanki, ki je znana pravljica z veliko liki.
- Dinamični premor – med dinamičnim premorom so bili otroci povabljeni k poučni igri o zelenjavnem vrtu. Razdelili
- Zaključek – otroci so bili samostojno in v družbi staršev povabljeni k preživljanju časa v knjižnici po lastni želji (za ogled in branje knjig, igro v igralnici in podobno).

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Obisk oddelka za otroško literaturo je bil zelo čustvena in pozitivna izkušnja. Veliko otrok je prvič videlo toliko zanimivih knjig. Otroke je presenetilo, da knjižnica poleg branja knjig omogoča tudi igro z igračami in namiznimi igrami. Veliko pozitivnih čustev se je sprostito tudi ob uprizoritvi pravljice o repi velikanki. Vsi romski starši razen enega so bili prvič v knjižnici, seznanili so se z možnostjo izposoje knjig ter informacijo, da lahko 5- in 6-letne otroke za krajši čas pustijo v knjižnici in igralnici. Uživali pa so tudi v uprizoritvi – pozorno in čustveno so spremljali igro otrok ter jim zaploskali.

Šlo je za zelo premišljeno, čustveno, zabavno in razburljivo učno izkušnjo.

»Otroška knjižnica ima zelo veliko knjig. Toliko knjig še nisem videl.« (Denis, 4 leta)

»Zelo mi je bilo všeč. Imajo knjige in igrače.« (Marina, 4 leta)

»Z babico sem že bila v knjižnici, nisem pa vedela, da so na voljo tudi zanimive igre.

Zelo zabavna je bila tudi igra o repi velikanki.« (Kristine, 6 let)

»Še nikoli nisem bil v knjižnici. Res mi je bila všeč. Zdaj jo bom obiskoval z mamo.« (Brendon, 5 let)

»Všeč so mi bile knjige, pa tudi glasba in igre. Želim se še kdaj vrniti.« (Ruslan, 6 let)

POMEMBNE INFORMACIJE

- Pravljico o repi velikanki je mogoče zamenjati za katero koli drugo, ki ima veliko likov in manjših vlog.
- Pomembno je ustvariti vabljivo in toplo vzdušje.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.1.3. Kreativna delavnica »Ena, dve, tri - igray se z nami ti!«

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Kreativna delavnica »Ena, dve, tri - igray se z nami ti!« (ponovna uporaba rabljenih materialov)

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec Pasacina, občina Preili

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1 ura in 30 minut

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Pokazati staršem otrok, ki ne obiskujejo vrtca, kako spodbujati razvoj otrok z enostavnimi in zabavnimi dejavnostmi ponovne uporabe različnih materialov, ki se najdejo doma.

CILJI

Cilji za otroke:

- razvoj ustvarjalnosti in domišljije otrok;
- razvoj dobrega odnosa do okolja in spodbujanje ponovne uporabe materialov;
- izboljšanje sposobnosti uporabe škarij, nanašanja lepila na majhne dele in lepljenja;
- izboljšanje sposobnosti sodelovanja v skupinah in parih.

Cilji za starše:

- seznanitev s sposobnostmi, ki se jih morajo otroci naučiti;
- pomoč staršem, da vidijo, kaj vse otroci že znajo ter jih spodbuditi, da razvijajo druge potrebne veščine otrok;
- spodbujanje okolju prijaznega vedenja ter iskanje različnih materialov za ustvarjalne dejavnosti in igro otrok.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Tulci toaletnega papirja, odrezki usnja in blaga, lepilni papir, obročki, vrvice, škarje, lepilo, gumbi, ročno izdelana lutka Ringla.

POTEK DEJAVNOSTI

- Predstavitve – Ringla znova obiše skupino. Spozna otroke in odrasle ter jih želi naučiti nekaj novega – vse povabi, da se udeležijo Ringline ustvarjalne delavnice.
- Delavnica vključuje dejavnosti za ponovno uporabo materialov – vzgojiteljica pokaže, kaj je mogoče izdelati iz tulcev toaletnega papirja – hiško, psa, zajčka in še več. Otroci se ob podpori staršev odločijo, kaj in kako želijo ustvarjati. Dele narišejo, izrežejo in jih pripravijo, da tulec postane igrača.
- Ko otroci izdelujejo igrače, jih starši pri tem podpirajo ter jim pomagajo, Ringla vodi razpravo o naslednjih temah:
 1. kaj se otroci naučijo in vadijo v okviru te naloge,

2. katere od odvečnih domačih predmetov je še mogoče uporabiti za izboljšanje veščin otrok, izdelovanje igrač in igro brez zapravljanja denarja, s čimer se prispeva k razvoju otrok in pripomore k "zelenemu" razmišljanju.

• Zaključek – predstavitev ročno izdelanih igrač Ringli ter ocena delavnice.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Otroci so se z veseljem udeležili delavnice. Izdelava igrač iz uporabljenih predmetov (tulcev toaletnega papirja) je bila zanimiva za vse – otroke in starše. Otroci so se na starše obrnili za pomoč ne le pri ustvarjanju igrivih likov, temveč tudi za ustvarjanje predmetov, ki so jih potrebovali za igro – cvetje, klop. Po dejavnosti so si zamišljali, kaj vse je še mogoče izdelati iz kartonskih tulcev. Domislili so se izdelave letala, avtomobila, mačke, lisice in še česa. Otroci so vse to pripovedovali Ringli. Starši so lahko videli, da so se otroci na ustvarjalni delavnici nečesa naučili. Staršem je bilo priporočeno, da ohranjajo okolje in ne zavržejo predmetov, ki bi jih bilo mogoče nadalje uporabiti, ter v tem duhu vzgajajo tudi otroke.

Udeleženci delavnice so si medsebojno pomagali in vse je potekalo v pozitivnem vzdušju. Starši so prišli do stika z vzgojiteljico (v vlogi Ringle) ter postavljali veliko vprašanj o tem, kako lahko z igračami spodbudijo razvoj otrok.

»Nekajkrat je bilo malo težje, vendar je bilo veliko zanimivega.« (Natali, 5 let)

»Odrasli so mi pomagali izdelati super stvari.« (Markus, 6 let)

»Všeč so mi zanimive ideje na teh ustvarjalnih delavnicah. Po delavnici sva s hčerko doma ponovili dejavnosti. Hvala!« (mati Kristine, stare 6 let)

»Bilo je super, da smo lahko delali skupaj z otroki. Hvala za ves vaš trud. Po pravici povedano, doma včasih zmanjka časa za delo z otrokom.« (mati Ruslana, starega 6 let)

»Zelo je bilo prijetno, da so se naši otroci naučili izdelati tako enostavne in zanimive igrače. Mislim, da bomo doma ustvarili še kakšno zanimivo žival.« (babica Rustama, starega 6 let)

POMEMBNE INFORMACIJE

Za vodenje dejavnosti je priporočljivo uporabiti nek lik ali lutko (kot je Ringla) – pomaga ustvariti igriv in varen občutek ter spodbuja pogovor in razpravo.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.1.4. Vsi skupaj! Praznovanje mednarodnega dne Romov

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Vsi skupaj! Praznovanje mednarodnega dne Romov

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

2. srednja šola, občina Preili

TRAJANJE DEJAVNOSTI

2 uri

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Spodbuditi vključevanje romskih otrok in njihovih družin v izobraževalne ustanove in lokalno skupnost ter opolnomočiti romske starše, krepiti njihovo samozavest in razumevanje njihovih pravic in obveznosti.

CILJI

Cilji za otroke:

- okrepitev samozavesti romskih otrok;
- predstavitev romske zgodovine in kulture drugim otrokom.

Cilji za starše:

- okrepitev samozavesti romskih staršev;
- opolnomočenje staršev (zlasti romskih), da še bolje poskrbijo za svoje otroke ter postanejo odločni zagovorniki pravic svojih otrok;
- izboljšanje znanja drugih staršev o romski zgodovini in kulturi.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Posnetki romske glasbe, PowerPointova predstavitev o romski zgodovini in kulturi, računalnik, projektor, košara s sladkarijami, pletivo, škarje, lesene marjetice, obleke romskih deklet, knjiga o pravicah in obveznostih otrok in staršev.

POTEK DEJAVNOSTI

- Predstavitev – vsi udeleženci – romski in ostali otroci ter njihovi družinski člani – so bili povabljeni k ogledu predstavitve, ki jo je dopolnjevalo pripovedovanje o romski zgodovini in kulturi. V okviru predstavitve je bila prikazana romska zastava, predvajana njihova himna in predstavljene so bile različne slike, ki prikazujejo zgodovino in kulturo Romov, skupaj s slikami znanih oseb romskega porekla v Latviji in po svetu.
- Kviz – po predstavitvi so bila zastavljena vprašanja o romskih navadah, jeziku in zgodovini. Za pravilne odgovore so bili otroci in starši nagrajeni s sladkarijami.
- Plesna ura – romski dekleti sta izvedli ples v čudovitih romskih oblekah, nato pa so bili udeleženci povabljeni, da se naučijo nekaj plesnih gibov.
- Ustvarjalna delavnica – vsi otroci so bili povabljeni k ustvarjalni delavnici za izdelavo pletenih paskov, ki so se nekoč uporabljali v vsakodnevem življenju (kot okrasje ali vrvi za konje, pasovi za oblačila in podobno). Na koncu so otroci pletene paske prejeli v obliki zapestnic.

- Pravice otrok in staršev – ko so otroci sodelovali v delavnicah, so se starši seznanili s knjigo o pravicah in obveznostih otrok in staršev, pri čemer so se poučili o tem, kako si lahko z njo pomagajo in postanejo zagovorniki pravic svojih otrok. Vsi starši so knjigo prejeli v dar. Nato so se pridružili otrokom na delavnici.
- Zaključek – skupne zahvale v romskem jeziku in fotografiranje (za tiste, ki so to želeli).

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Samozavest romskih staršev se je povečala, ko so prisluhnili informacijam o zgodovini Romov, genocidu Romov med drugo svetovno vojno in bogati romski kulturi. Preostali starši večine teh informacij o Romih niso poznali, zato so pridobili nov vpogled in okrepili svojo osveščenost o Romih.

Šolski otroci so bili najprej zadržani pri govorjenju romščine ali sodelovanju pri plesu, nato pa so se pridružili, ko so videli navdušenje mlajših otrok, na primer ko je štiriletni Denis udeleženca učil šteti do pet v romščini.

»Aha! Prav vse mi je bilo všeč.« (Victoria, 6 let)

»Všeč so mi prikupni plesi in lepe obleke.« (Liāna, 4 leta)

»Všeč mi je bil ples. Res je bil super. Nato smo dobili nekaj daril.« (Maxim, 6 let)

»Rad plešem. Poleg tega sem dobil sladkarije, ker sem v romščini preštel do pet.« (Denis, 4 leta)

»Zabavno je bilo. Všeč mi je bil ples, obleke in ročno izdelane zapestnice.« (Jelizaveta, 5 let)

»Bilo je zanimivo in zabavno, zlasti ko je Denis plesal, pa tudi darila – zapestnica in sladkarije.« (Kristin, 6 let).

»Še nikoli nisem izdelala pasu. Dober občutek je, ko nekaj narediš z lastnimi rokami. Vse skupaj je bilo zelo zanimivo, pripravljeno s srcem in je vzbudilo pozitivne občutke.« (mati Vasilise, stare 4 leta)

»Zanimivo je bilo sodelovati z otrokom. Ugotovila sem, da bi to bilo treba početi pogostje. Cel dogodek je bil zanimiv, predstavljena knjiga o pravicah in dolžnostih pa bo zelo uporabna.« (Valerianova mati)

»Kako čudovita glasba! Tudi oblačila romskih plesalk so bila zelo lepa. Vse mi je bilo zelo všeč.« (Victorijina mati)

»Vse mi je bilo všeč. Pred tem nisem vedela, da Romi nimajo enotne pisave. Nisem poznala romske zgodovine, tudi zastave ali himne ne. Zato mi je bilo zelo zanimivo. Tudi obleke so zelo lepe.« (Leanina mati)

POMEMBNE INFORMACIJE

Več o knjigi, ki govori o pravicah in obveznostih otrok in staršev si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do nje na naslednji povezavi: http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/1_Material-for-parents.pdf

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.2. Slovenija

Lenka Miklavčič, vrtec Šentvid

4.2.1. Ustvarjanje večjezične slikanice S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Ustvarjanje večjezične slikanice S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Prostori vrtca in romsko naselje

TRAJANJE DEJAVNOSTI

3 srečanja po 2 uri v popoldanskem času

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

- Ustvariti slikanico v romskem jeziku, da bi se lažje približali romskim otrokom, ki še ne razumejo slovenskega jezika.
- Povezati družine otrok iz skupine (17 neromskih in 1 romska družina) ter jim dati priložnost, da se medsebojno spoznajo.
- Povabiti k sodelovanju romske družine z otroki, ki še niso vključeni v vrtec, da spoznajo vrtčevsko okolje in strokovne delavce ter se med njimi vzpostavi večje zaupanje.

CILJI

Cilji za otroke:

- spodbujanje predopismenjevalnih veščin,
- spodbujanje jezikovnega razvoja,
- zavedanje obstoja lastnega in drugih jezikov ter lastne in druge kulture,
- spodbujanje ustvarjalnosti,
- medsebojno povezovanje in spoznavanje staršev, otrok, strokovnih delavcev in ostalih udeležencev delavnic,
- doživljanje uspeha in veselja ob ustvarjanju.

Za otroke, ki še niso vključeni v vrtec, so bili cilji še:

- spoznavanje vrtčevskega okolja,
- spoznavanje drugih otrok.

Cilji za starše:

- spoznavanje vrtca kot institucije in sodelovanje v dejavnostih znotraj vrtca,
- mreženje,
- zavedanje obstoja lastnega in drugih jezikov ter lastne in druge kulture.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Risalni listi, listi A4, barvice, flomastri, različne slikanice, didaktični materiali in mali ritmični inštrumenti

POTEK DEJAVNOSTI

1. srečanje v vrtcu:

- neformalno druženje: kava/čaj in prigrizki,
- po neformalnem druženju smo otroke povabili k nevihti idej in jih spodbudili, da so predlagali glavne like, ki bodo nastopali v njihovi zgodbi,
- zatem so otroci pripovedovali svoje zgodbe in na ta način ustvarjali skupno zgodbo,
- odrasli so spodbujali otroke k pripovedovanju in bogatitvi zgodbe z zastavljanjem vprašanj ter sproti zapisovali njihove ideje.

2. srečanje v vrtcu:

- neformalno druženje: kava/čaj in prigrizki,
- otrokom smo ponudili material za ustvarjanje (papir, barvice ...) ter jih spodbudili, da so narisali posamezne prizore iz zgodbe,
- nato smo skupaj prebrali zgodbo, da so imeli otroci možnost vsebino še dopolniti,
- poleg ustvarjanja slikanice so se otroci igrali v igralnici, se spoznavali ter preizkušali igrače in druge didaktične materiale, male ritmične inštrumente in se družili.

3. srečanje v romskem naselju:

- eden od romskih staršev je pomagal prevesti vsebino celotne zgodbe v romski jezik, in tako je nastala slikanica S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Romski in ostali otroci so bili navdušeni, njihovi starši pa ponosni nanje.

POMEMBNE INFORMACIJE

Več o slikanici S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. do nje dostopite na naslednji povezavi http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/S_Prijatelji_Na_Morje.pdf

4.2.2. Lutkovna predstava: S prijatelji na morje

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Lutkovna predstava: S prijatelji na morje

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Romsko naselje

TRAJANJE DEJAVNOSTI

3,5 ure

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Grajenje zaupanja med romskimi družinami in strokovnimi delavci vrtca ter spodbujanje jezikovnega razvoja otrok

CILJI

Cilji za otroke:

- spoznavanje strokovnih delavcev vrtca,
- grajenje zaupanja med otroki in strokovnimi delavci,
- spodbujanje jezikovnih zmožnosti,
- spodbujanje ustvarjalnosti.

Cilji za starše:

- grajenje zaupanja,
- spoznavanje strokovnih delavcev vrtca v domačem, neformalnem okolju,
- dvig ozaveščenosti o pomenu vključevanja otrok v vrtec.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

- Scena za lutkovno predstavo S prijatelji na morje (lutke: konj Vinston, žaba, pikapolonica, volk, kača, goska, zajček, kmet, avtobus)
- Material za izdelavo konjev na palicah (palice, volnene nogavice, gumbi, volna, šivanke, niti in usnje)
- Suhe barvice, listi A4, pobarvanke
- Za pogostitev: pladenj palačink, sok, krompir za peko za žerjavici
- Za kurjenje ognja: drva, trske

POTEK DEJAVNOSTI

- Priprava stolov in miz
- Priprava scene za gledališče na prostem (narisana na rjuhah, ki smo jih pritrdili med dve drevesi, pred sceno pa smo razporedili stole za gledalce)
- Oče enega od otrok, ki je vključen v naš vrtec, nam je pokazal, kje lahko zakurimo ogenj
- Družine smo povabili na pogostitev s palačinkami in sokom
- Sledila je lutkovna predstava S prijatelji na morje za otroke in tudi starše (zgodbo smo skupaj z otroki in starši oblikovali na eni od prejšnjih delavnic)
- Otrokom smo ponudili lutke, da so se lahko z njimi igrali, ter jih spodbujali, da govorijo in se uživajo v različne vloge

- Otroci so se lahko udeležili tudi delavnice, na kateri smo izdelovali konje na palicah, mlajši otroci so lahko risali ali barvali
- Obenem je potekalo neformalno druženje in pogovor s starši ob ognju

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Vsi romski udeleženci so bili zadovoljni. Ob prihodu romskega dečka v vrtec je mama povedala, da je ob ogledu predstave zelo uživala, in poudarila, da je dobro, da otroci obiskujejo vrtec. Ob odhodu iz naselja so se nam nekateri Romi zahvalili.

POMEMBNE INFORMACIJE

Omenjena dejavnosti, v kateri strokovni delavci obiščejo romske družine v njihovem domačem okolju, je izredno pomembna za gradnjo zaupanja. Ko načrtujemo dejavnost v romskem naselju, moramo pred izvedbo zagotoviti soglasja staršev in pridobiti informacije o razpoložljivi opremi, ki jo potrebujemo za predvideno dejavnost. Če v romskem naselju ni ustreznega prostora za izvedbo dejavnosti (pokritega prostora itd.), je dejavnosti na prostem treba prilagoditi vremenskim razmeram, izvajalec dejavnosti pa mora zagotoviti tudi opremo, ki jo potrebuje za izvedbo (stole, mize itd.).

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.2.3. Ustvarjalna delavnica in novoletni koncert

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Ustvarjalna delavnica in novoletni koncert

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec Šentvid

TRAJANJE DEJAVNOSTI

2 uri

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Gradnja zaupanja med romskimi družinami in strokovnimi delavci ter navezovanje stikov med romskimi in neromskimi družinami

CILJI

Za otroke:

- spoznavanje vrtca,
- sodelovanje v predšolskih dejavnostih,
- gradnja zaupanja med njimi in strokovnimi delavci,
- spodbujanje ustvarjalnosti,
- pridobivanje izkušenj z nastopanjem,
- spoznavanje slovenskega jezika in kulture,
- spodbujanje sprejemanja drugačnosti.

Za druge otroke:

- spoznavanje romskega jezika in kulture,
- spodbujanje sprejemanja drugačnosti.

Za romske starše:

- spoznavanje vrtca kot ustanove,
- vključevanje v predšolske dejavnosti,
- gradnja zaupanja med njimi in strokovnimi delavci,
- spoznavanje slovenskega jezika in kulture,
- spodbujanje sprejemanja drugačnosti.

Za ostale starše:

- spoznavanje romskega jezika in kulture,
- spodbujanje sprejemanja drugačnosti.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

- Stekljeni kozarci, barve za steklo, vodoodporni flomastri
- Novoletni okraski (kroglice)
- Masa za oblikovanje okraskov
- Papir in barvice
- Pomaranče in nageljnovе žbice
- Knjižni kotiček (slikanice)
- Pogostitev (kava, čaj, palačinke, jabolka, mandarine, piškoti in slano pecivo)

POTEK DEJAVNOSTI

Prvi del:

Pred novoletnim koncertom smo v vrtec povabili romske otroke, ki niso bili vpisani (razen dveh, ki sta že bila), in njihove družine. Pripravili smo:

- neformalno druženje ob kavi/čaju in prigrizkih,
- po druženju smo otroke povabili, da smo poslikali lanterne in pripravili novoletne okraske,
- starše smo spodbudili, da otrokom pomagajo pri omenjenih dejavnostih.

Drugi del:

Po delavnici smo romske družine povabili na novoletni koncert, ki so se ga udeležili tudi otroci iz treh vrtčevskih skupin in njihovi starši (50 družin):

- Na koncertu se je vsaka skupina predstavila z nekaj pesmimi (na klavirju jih je spremljala mama enega izmed otrok).
- Nastopila je tudi romska deklica, ki je zapela pesem o miški, pozneje so se ji pridružili še trije otroci in skupaj so zapeli pesem o lubenici.
- Na prireditvi je sodeloval tudi harmonikaš, ki je zaigral nekaj romskih in božičnih pesmi.

Po končani prireditvi smo vse starše in otroke povabili na nočni sprehod okoli vrtca s prižganimi lanternami, ki so jih okraševali na delavnici.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Vsi otroci so bili ponosni na svoj nastop. Ena izmed romskih mam je po koncertu v solzah povedala, kako je ponosna na svojega sina in njegov nastop. Poslušalci so bili navdušeni tudi nad nastopom harmonikaša, ki je igral romsko glasbo.

POMEMBNE INFORMACIJE

Pred dogodkom smo šli v romsko naselje in družine osebno povabili na koncert. Pomembno je bilo, da smo romskim družinam in staršem predstavili idejo o tem, da jih bomo povabili k sodelovanju pravočasno in jih spodbudili k nastopanju. Prav tako je bilo pomembno, da smo družinam ponudili možnost prevoza do vrtca in nazaj v naselje (če bi bilo to potrebno). V našem primeru starši niso imeli možnosti, da bi otroke pripeljali v vrtec, in če jim ne bi ponudili možnosti prevoza, otrok na dogodku ne bi bilo.

4.2.4. Obisk živalskega vrta

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Obisk živalskega vrta

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

ZOO Ljubljana

TRAJANJE DEJAVNOSTI

3,5 ure

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Povezovanje romske z večinsko skupnostjo

CILJI

Cilji za otroke:

- gradnja zaupanja med njimi in strokovnimi delavci,
- obisk živalskega vrta (skoraj vsi so ga obiskali prvič), spoznavanje različnih živalskih vrst ter opazovanje hranjenja in skrbi za živali,
- spoznavanje širšega lokalnega okolja.

Cilji za starše:

- gradnja zaupanja med njimi in strokovnimi delavci,
- obisk živalskega vrta (skoraj vsi so ga obiskali prvič), spoznavanje različnih živalskih vrst ter opazovanje hranjenja in skrbi za živali,
- spoznavanje širšega lokalnega okolja.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Pijača in prigrizki, vstopnice za živalski vrt

POTEK DEJAVNOSTI

Prevoz do živalskega vrta:

- strokovni delavci smo prišli z avtobusom do naselja ob 15.30,
- strokovni delavci smo pozdravili družine in jih povabili na avtobus,
- na avtobusu smo jih povprašali o njihovih pričakovanjih v zvezi z izletom in ustvarili sproščeno vzdušje.

Obisk živalskega vrta:

- ogled predstave morskega leva,
- opazovanje živali: precej pozornosti so pritegnili opice, tiger in slon,
- otroci so pojedli prigrizke, ki smo jih pripravili za njih, in se poigrali na igrišču,
- tudi odrasli smo pojedli prigrizke in poklepetali med seboj.

Na poti nazaj:

- okrog 19. ure nas je pobral avtobus in nas odpeljal nazaj do naselja
- na avtobusu smo se družili v sproščenem vzdušju ter se pogovarjali o izkušnjah in vtisih skupnega dne.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Otroci so bili izjemno navdušeni in presenečeni. Bili so nasmejani, spraševali so različna vprašanja o živalih in uživali v neposrednem stiku z domačimi živalmi. Tudi starši so bili zelo navdušeni. V intervjujih, ki smo jih opravili z njimi ob koncu projekta, je večina izpostavila obisk živalskega vrta kot zelo prijetno doživetje. Še posebej so bili zadovoljni z dejstvom, da so imeli priložnost za ta obisk, saj drugače v živalski vrt najbrž ne bi šli. Bili so zelo hvaležni, da so bile njihove želje izpolnjene.

POMEMBNE INFORMACIJE

Dejavnost je bila pomembna, ker so romski starši in otroci sami izrazili željo po obisku živalskega vrta, mi pa smo jo upoštevali. Na ta način smo pomembno doprinesli h krepitvi zaupanja in sodelovanja med starši in strokovnimi delavci. Treba je tudi izpostaviti, da moramo zagotoviti prevoz od naselja do živalskega vrta, če je to potrebno. V našem primeru starši niso imeli možnosti, da bi otroke pripeljali do živalskega vrta, in če mi ne bi organizirali prevoza, otroci ne bi šli na izlet.

4.3. Češka

Kateřina Veliřková, Ālověķ v tísni – People in Need

4.3.1. Govorimo skupaj – zgodba o malem jeziķku

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Govorimo skupaj – zgodba o malem jeziķku

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Predšolski klub organizacije People in Need, udeleřili so se je otroci iz skupine in njihove matere.

TRAJANJE DEJAVNOSTI

3 ure

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Namen dejavnosti je bil pokazati staršem razliĉne vaje za izgovorjavo in artikuliranje ter jih seznanimi s pomembnostjo vadbe izgovarjanja. Namen se je dosegel s predstavitvijo zgodbe o malem jeziķku, ki je eno od gradiv projekta, ter s pojasnilom posameznih vaj staršem in predstavitvijo njihovega učinka. Dejavnost je bila pripravljena v sodelovanju z logopedom, prevedena pa je bila tudi v romski jezik.

CILJI

Seznanitev z gradivi in njihovo uporabo ter razumevanje pomembnosti vaj za izgovorjavo.

POTREBNO DIDAKTIĀNO IN DRUGO GRADIVO

Delovni listi »Govorimo skupaj – zgodba o malem jeziku«

POTEK DEJAVNOSTI

Najprej je bilo gradivo predstavljeno staršem. Nato so starši z otroki izvedli vaje pod vodstvom strokovnih delavcev in skupaj preskusili razliĉne dejavnosti. Zaključek je vkljuĉeval razpravo o gradivih, starši pa so imeli prilořnost podati svoje mnenje ter postavljati razliĉna vprařanja.

KAKřNI SO BILI ODZIVI UDELEřENCEV?

Odzivi udeleřencev so bili pozitivni. Otroci so bili nasmejani in osredotoĉeni na dejavnosti. Uřivali so v jezikovnih vajah. Tudi starši so bili zainteresirani in so postavljali vprařanja. Presenetila jih je pisna romřĉina, saj so je bolj vajeni v govorjeni obliki. Podali so tudi informacije o tem, kako dobro otroci poznajo oz. razumejo romřĉino.

POMEMBNE INFORMACIJE

- Osredotočiti se je treba na to, da starši razumejo vse, da lahko gradivo sami pravilno uporabijo tudi v prihodnosti.
- Več o delovnih listih »Govorimo skupaj – zgodba o malem jeziku« si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do njih na naslednji povezavi <http://online.pubhtml5.com/yogo/yugh/>

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.3.2. Govorimo skupaj – učenje glasov: poudarek na črki F in dihalnih vajah

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Govorimo skupaj – učenje glasov: poudarek na črki F in dihalnih vajah

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Prostori vrtca Pastelka v mestu Ústí nad Labem. Sodelovali so otroci iz vrtca in predšolskega kluba organizacije People in Need.

TRAJANJE DEJAVNOSTI

2 uri

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Namen dejavnosti je bila izvedba vaj na delovnih listih za učenje glasov, vadba glasu F, učenje novih dihalnih vaj in pridobivanje izkušenj skupinskih dejavnosti za otroke iz vrtca in predšolskega kluba organizacije People in Need.

CILJI

Cilj je bil, da otroci vadijo izgovorjavo in izvajajo dihalne vaje ter se spoznajo med seboj in seznanijo z okoljem v vrtcu.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Delovni listi »Govorimo skupaj – učenje glasov«, zlasti del o glasu F in izrezovanju trakov papirja s slikami vijolic (ki se v češčini začnejo s črko F). Poleg tega je bila uporabljena slika papige Ferde, slamice in perje.

POTEK DEJAVNOSTI

Dejavnost se je pričela s pesmico in medsebojnim pozdravljanjem. Sledila je zgodba o pravilnem dihanju, s čimer se je preverilo, ali vsi prisotni lahko pravilno in brez težav dihajo (ali imajo zamašen nos ali kaj podobnega). Otroci so nato vadili pravilno izgovorjavo glasu F in izvedli dihalno vajo s pihanjem v trakove papirja z vijolicami. Nato je bila znova na vrsti pripoved, tokrat o pticah: kako so videti, s čim so pokrita njihova telesa in katere vrste ptic otroci že poznajo. Otroci so si obenem lahko ogledali različne vrste perja, med katerimi je bilo tudi veliko orlovo pero. Predstavljena je bila tudi papiga Ferda. Nato so otroci izvedli še nekaj dihalnih vaj: pihanje v pero ali pihanje v pero s slamico. Dihalne vaje so se nato združile z gibanjem tako, da so otroci oponašali balone: vdih, zadržanje zraka v licih in nato sunkovit izdih. Za konec so ponovili pesmice.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Otroke so te dejavnosti zelo zanimale in so aktivno sodelovali ves čas dogajanja. Uživali so v igri in preizkušanju različnih pripomočkov. Vzgojitelji so znova ugotovili, da otroci ne delajo razlik med otroki iz vrtca in otroki iz predšolskega kluba organizacije People in Need.

Otroci so se preizkusili v vseh dejavnostih in zelo jih je zanimalo delo z različnimi pripomočki. Dodatna prednost je bila, da so otroci imeli prijetno izkušnjo druženja in so se po koncu dejavnosti tudi skupaj igrali na igrišču. Poleg pozitivnega učinka na razvoj govora je dogodek pomagal tudi otrokom iz predšolskega kluba organizacije People in Need, da so se navadili na okolje v vrtcu, pri čemer jih je zelo veselilo, da ga bodo naslednje leto lahko obiskovali.

POMEMBNE INFORMACIJE

- Za otroke je bilo zelo koristno, da so se lahko pri vajah izgovorjave opazovali v ogledalu.
- Več o delovnih listih »Govorimo skupaj – učenje glasov« si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do njih na naslednji povezavi <http://online.pubhtml5.com/yogo/qzxa/#p=1>

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.3.3. Govorimo skupaj – moj dan v vrtcu

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Govorimo skupaj – moj dan v vrtcu

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Predšolski klub v Pragi

TRAJANJE DEJAVNOSTI

60 minut

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Namen dejavnosti je bil, da se otroci zavejo samih sebe, da se jim zagotovi pomoč pri oblikovanju lastne identitete in da pomagajo pri oblikovanju pravil.

CILJI

Cilji za otroke v skupini so bili, da se otroci najprej vživijo v določeno situacijo, oblikujejo pravila predšolskega kluba ter razmišljajo o tem, zakaj so ta pravila potrebna.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Delovni listi »Govorimo skupaj – moj dan v vrtcu«

POTEK DEJAVNOSTI

Najprej so vzgojitelji vprašali vse otroke, kdo so, in zapisali njihova imena na delovne liste. Nato je vsak otrok dobil ogledalo, da se je lahko narisal na delovni list. Potem so otroci narisali avtoportrete z barvicami ali voščenkami. Nato so se otroci v krogu predstavili drugim, saj je bilo med njimi tudi nekaj novincev. Otroci in vzgojitelji so nato oblikovali pravila skupine ter se pogovorili o tem, zakaj jih potrebujejo (ker je v skupini veliko članov, so pravila potrebna za občutek varnosti in udobja vseh). V nadaljevanju so se uporabili delovni listi in se tako predstavila nekatera pravila, otroci pa so se naučili, zakaj so pomembna.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Najprej so vzgojitelji vprašali vse otroke, kdo so, in zapisali njihova imena na delovne liste. Nato je vsak otrok dobil ogledalo, da se je lahko narisal na delovni list. Potem so otroci narisali avtoportrete z barvicami ali voščenkami. Nato so se otroci v krogu predstavili drugim, saj je bilo med njimi tudi nekaj novincev. Otroci in vzgojitelji so nato oblikovali pravila skupine ter se pogovorili o tem, zakaj jih potrebujejo (ker je v skupini veliko članov, so pravila potrebna za občutek varnosti in udobja vseh). V nadaljevanju so se uporabili delovni listi in se tako predstavila nekatera pravila, otroci pa so se naučili, zakaj so pomembna.

POMEMBNE INFORMACIJE

Več o delovnih listih »Govorimo skupaj – učenje glasov« si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do njih na naslednji povezavi <http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/My-day-at-preschool-resize-10.pdf>

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.3.4. Govorimo skupaj – učenje glasov: poudarek na črkah S in Š, motoričnih sposobnostih in besednem zakladu

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Govorimo skupaj – učenje glasov: poudarek na črkah S in Š, motoričnih sposobnostih in besednem zakladu

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Predšolski klub v Pragi.

TRAJANJE DEJAVNOSTI

60 minut

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Ta dejavnost je bila namenjena vajam za izgovarjavo, analizo in sintezo pri poslušanju ter krepitev motoričnih sposobnosti in besednega zaklada.

CILJI

- krepitev zgoraj omenjenih sposobnosti otrok,
- prepoznavanje glasov S in Š pri poslušanju,
- pravilna izgovarjava teh glasov.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Delovni listi »Govorimo skupaj – učenje glasov«, zlasti del o glasovih S in Š. Poleg tega so vzgojitelji uporabili slike živali in vsakdanjih predmetov ter ogledala.

POTEK DEJAVNOSTI

Najprej so otroci posnemali gibanje in oglašanje različnih živali, pri čemer so jim vzgojitelji kazali slike posameznih živali. Nato so jim predstavili dve sliki z delovnih listov: kačo (sikanje – vaje za pravilno izgovarjavo glasu S in pravilen položaj jezika z uporabo ogledala) in lokomotivo (zvok vlaka – vaje za pravilno izgovarjavo glasu Š). Potem so otrokom pokazali več slik, ki so jih morali poimenovati in se pri tem odločiti, ali ime vsebuje glas S ali Š.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Otroci so imeli priložnost za krepitev motoričnih sposobnosti in besednega zaklada. Poleg tega so se seznanili z glasovoma S in Š ter se ju naučili prepoznati. Uživali so v gibalni dejavnosti in glasno posnemali oglašanje različnih živali.

POMEMBNE INFORMACIJE

- Za otroke je bilo zelo koristno, da so se lahko pri izgovarjanju obeh glasov opazovali v ogledalu. Večina otrok je glasova znala pravilno izgovoriti, pri čemer so otroci, ki so imeli pri tem težave, razumeli, kaj morajo vaditi. Najprej so otroci zelo težko razlikovali med obema glasovoma. Na koncu je vsaj nekaj otrok znalo razlikovati med njima. Vzgojitelji so povedali, da je ta dejavnost na splošno pretežka za otroke, stare tri ali štiri leta, vendar bi jo bilo mogoče občasno vključiti v program.
- Več o delovnih listih »Govorimo skupaj – učenje glasov« si lahko preberete v poglavju Didaktični materiali in drugo gradivo oz. dostopate do njih na naslednji povezavi <http://online.pubhtml5.com/yogo/qzxa/#p=5>

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.4. Slovaška

Miroslav Sklenka, Skola dokoran – Wide Open School n. o.

Michaela Lichancova, Anna Mandulova, Materska skola, Košice – Lunik IX

4.4.1. Delo s strokovnimi delavci, romskimi starši in njihovimi otroki

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Delo s strokovnimi delavci, romskimi starši in njihovimi otroki

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

- Vrtec, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX, Slovaška
- Delo na terenu, obiski na domu

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (skupno 20 srečanj po 2 uri)

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Namen izvedene dejavnosti je bilo izboljšanje starševskih veščin romskih staršev, da bi se zagotovila boljša pripravljenost njihovih otrok ob vstopu v osnovno šolo. Za predstavitev te dejavnosti smo se odločili zaradi naših dolgoletnih strokovnih izkušenj na področju predšolske vzgoje in izobraževanja v marginaliziranih romskih skupnostih po Evropi.

CILJI

Romske družine (otroci in starši):

- krepitev romskih družin v segregiranih in marginaliziranih okoljih, in sicer prek zagotavljanja podpore staršem (materam in očetom) pri njihovih prizadevanjih za vzgojo otrok v varnem in ljubečem družinskem okolju ter prek posredovanja informacij in znanja o razvoju v zgodnjem otroštvu, pomenu starševske vloge ter alternativnih in učinkovitih starševskih pristopih (npr. alternativni pristopi k vzpostavljanju discipline in kaznovanju, igri in učenju itd.); spodbujanje izboljšane komunikacije in razumevanja med starši in otroki (prek spodbujanja staršev k preživljanju kakovostnega časa z otroki in omogočanju razvoja otrok prek skupnih dejavnosti); podpiranje izkušnje odkrivanja in učenja otrok (prek boljšega razumevanja otrokovega razvoja) ter spodbujanje pozitivnih starševskih pristopov k izobraževanju (zlasti v zgodnjem otroštvu) v celotnem obdobju šolanja otrok.

Širša skupnost:

- doseganje večje družbene vključenosti in izboljšane kohezije med romskimi skupnostmi in neromskimi skupnostmi v bližini teh naselij.

Predstavniki lokalne uprave:

- zagotavljanje sodelovanja lokalnih občinskih organov v vsaki lokalni skupnosti pri izvajanju dejavnosti, s čimer se zagotovi učinkovitost izvedbe na kratki rok in dolgoročna vzdržnost.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

- Samozavestno starševstvo – priročnik za usposabljanje (Škola dokorán – Wide Open School n. o., Žiar nad Hronom, Slovaška, 2016): http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Trust-Based-Parenting_EN.pdf
- Zdravje in otrok – priročnik za usposabljanje (Škola dokorán – Wide Open School n. o., Žiar nad Hronom, Slovaška, 2016): <http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Health-and-child.pdf>

POTEK DEJAVNOSTI

- Delavnice “Izobraževanje za socialno pravičnost” – prek dejavnosti se opozarja na različne teme. Udeležence spodbudijo, da preskusijo novo znanje in veščine v konkretnih situacijah usposabljanja ali simuliranih vsakdanjih situacijah. To so dejavnosti, ki jih je mogoče izvesti v psihološko varnem okolju ter ne povzročajo nelagodja in negativnih čustev.
- Delavnice “Samozavestno starševstvo” – interaktivno usposabljanje, ki obsega razprave, izmenjavo izkušenj glede dela z romskimi družinami, zbiranje zamisli, miselne vzorce, predstavitve, individualno delo, delo z literaturo, igranje vlog, pesmi, rime, glasbo za razvoj elementov pismenosti in ključnih kompetenc otrok, primeri preprostih igrac, reševanje različnih situacij, ustvarjanje, spodbujanje domišljije, vzpostavljanje ključnih kompetenc in še več.
- Obiski na domu – namenjeni so predstavitvi teoretičnega znanja v resničnih situacijah v romskih gospodinjstvih.
- Svetovanje na socialnem področju – spodbujanje izobraževanja.
- Pomoč na področju zdravja – spodbujanje cepljenja, povezovanje romskih skupnosti z lokalnimi zdravstvenimi službami.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Izredno pozitivni odzivi romskih staršev. Pridobljeno znanje bodo uporabili pri vzgoji otrok v prihodnje, pri čemer bodo izkušnje delili tudi znotraj svoje širše družine. Zelo so bili zadovoljni z na novo vzpostavljeno povezavo med vrtcem in strokovnimi delavci.

POMEMBNE INFORMACIJE

Zelo pomembno je tudi vključevanje predstavnikov lokalne uprave, saj brez njihovega sodelovanja ne bo mogoče nadaljevati te dobre prakse in zagotoviti njene vzdržnosti.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.4.2. Socialne kompetence v zgodnjem otroštvu

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Socialne kompetence v zgodnjem otroštvu

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX, Slovaška

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1. 7. 2017 – 31. 8. 2017 (skupno 5 srečanj po 2 uri)

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Zlasti v romskih skupnostih je vključenost staršev ključna za otrokov uspeh v šoli. Te delavnice so prek vključevanja družine zagotovile priložnosti za sodelovanje in učenje skupnosti, ki obkroža otroke. Delavnice staršem omogočajo, da se seznani z glavnimi temami programa in doma otrokom pomagajo pri učnem procesu. Vzgojitelji se seznani s pomenom vključenosti staršev ter praktičnimi nasveti za vključevanje in interakcijo. Romi so del širše skupnosti, ki je zelo vpeta v reševanje njihovega vprašanja. Za otroke, vključene v te delavnice, je bolj verjetno, da se bodo zavedali svojih pravic in odgovornosti ter bili vključeni v družbo, ki jo bodo lahko sooblikovali, pri čemer se bo okrepila njihova samozavest. Za predstavitev te komponente smo se odločili, ker je tovrstno izobraževanje v zgodnjem otroštvu nov program v naših državah, zlasti v romskih skupnostih.

CILJI

Strokovni delavci:

- Strokovni delavci bodo okrepili svoje kompetence pri delu s ciljno skupino otrok. Naučili se bodo krepiti socialne in državljanske kompetence v ciljnih skupinah.

Ciljna skupina otrok:

- Otroci bodo najprej pridobili socialne in državljanske kompetence. Začeli se bodo bolje zavedati sveta okoli sebe. Spoznali bodo, kako pomembno je biti dejaven član naše družbe in kako lahko pozitivno vplivajo na svoje skupnosti.

Starši:

- Starši bodo v celoti vključeni v učni proces otrok. Dobili bodo različne naloge, povezane z dejavnostmi z otroki in krepitvijo njihovih kompetenc v družinskem življenju. Sodelovanje med vrtcem in starši se bo okrepilo. Starši se bodo bolje seznani s predšolskim izobraževanjem in bodo lahko vzgojiteljem bolj pomagali pri delu.

Ustrezni deležniki:

- Pričakujemo, da se bodo deležniki začeli v večji meri zavedati, kako so socialne in državljanske kompetence ter finančna pismenost pomembne že v zgodnjem otroštvu. Postali bodo bolj odprti za razpravo z vzgojitelji in ravnatelji vrtcev. Pričakujemo, da bo pripravljen načrt za sistematične spremembe, pri čemer bomo upoštevali korake za njegovo izvedbo na nacionalnih in mednarodnih ravneh.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Posebno didaktično gradivo ni potrebno.

POTEK DEJAVNOSTI

Vsebina delavnic:

- Samorazumevanje in raziskovanje
- Pravice in odgovornosti
- Pripovedovanje zgodb – otroci se po naravi učijo, in sicer prek zgleda in iz izkušenj, vendar predšolski otroci pozornosti ne morejo obdržati zelo dolgo, običajno le nekaj minut.
- Glasba – glasba je priložnost za ustvarjalno, socialno in čustveno izražanje. Otroci ustvarjajo glasbo na zelo naraven in preprost način.
- Likovna umetnost in ročna dela – priložnosti za izražanje občutkov ter raziskovanje novih materialov in virov, s katerimi otroci pridobivajo znanje o svetu okoli sebe.
- Poezija – prinaša humor, smeh in toplino. Otroci se učijo rim, kar spodbuja njihovo domišljijo. Spoznava nove besede in nove zamisli.
- Skupinske igre (v notranjih prostorih/na prostem) – otroci se učijo skozi igro. Pri igrah lahko spoznava pomen besed.

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Zgodnje otroštvo je najbolj ključno obdobje za pozitivno poseganje v otrokov razvoj. Na razvoj otrok na tej stopnji ima velik vpliv okolje, ki bo nanje močno vplivalo vse do konca življenja. Ključno je, da se na tej stopnji zgodnjega otroštva začne tudi izobraževanje in programi na področju življenjskih veščin. Zaradi tega je bil program všeč vsem udeležencem (strokovnim delavcem, romskim staršem in njihovim malim otrokom), pri čemer bodo izobraževanje in usposabljanje nadaljevali tudi po koncu projekta.

POMEMBNE INFORMACIJE

Zelo pomembno je tudi vključevanje predstavnikov lokalne uprave, saj brez njihovega sodelovanja ne bo mogoče nadaljevati te dobre prakse in zagotoviti njene vzdržnosti.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.4.3. Ustvarjanje otroških slikanic

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Ustvarjanje otroških slikanic

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX, Slovaška

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (skupno 5 srečanj po 2 uri)

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Namen izvedene dejavnosti je bila priprava izobraževalnega gradiva v skladu s potrebami in zmožnostmi romskih staršev in njihovih otrok, pri čemer so to gradivo pripravili sami, s tem pa je bila romskim staršem omogočena pomoč pri plačilu vseh obveznih stroškov šolanja in dodatnih storitev prek lastnega ustvarjalnega dela oz. ustvarjalnega dela njihovih otrok.

Slikanica je kombinacija slikovne in besedilne pripovedi v knjižni obliki, najpogosteje namenjena mlajšim otrokom. Slike v slikanici so izdelane v različnih tehnikah, med drugim z oljnimi ali akrilnimi barvami, v akvarelu ali s svinčnikom. Slikanice so najpogosteje namenjene mlajšim otrokom, pri čemer nekatere vsebujejo osnovni jezik, zasnovan za razvoj bralnih spretnosti otrok, večina pa obsega besedišče, ki ga otrok lahko razume, vendar ne nujno bere. Zaradi tega imajo slikanice običajno dvojno vlogo v življenju otrok: mlajšim otrokom slikanice najprej berejo starši, nato pa jih berejo sami, ko se začnejo učiti brati.

CILJI

Romske družine (otroci in starši):

- spodbujanje ustvarjalnosti romskih otrok in njihovih staršev,
- omogočanje priprave izobraževalnega gradiva v skladu z njihovimi potrebami in finančnimi zmožnostmi.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Posebno didaktično gradivo ni potrebno.

POTEK DEJAVNOSTI

- Delavnica o ustvarjanju slikanic
- Zbiranje zamisli glede vsebine pripovedi slikanice
- Priprava risb
- Dokončanje besedilne vsebine
- Prevod besedila iz slovaškega v romski jezik
- Tiskanje in distribuiranje

KAŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Izredno pozitivni odzivi zlasti romskih staršev, ki bodo imeli na voljo kakovostno izobraževalno gradivo brez dodatnih finančnih stroškov.

POMEMBNE INFORMACIJE

Pri različnih delavnicah, usposabljanjih ter drugih formalnih in neformalnih izobraževalnih dejavnostih, namenjenih romskim staršem in otrokom, se uporabi zelo strokovno gradivo za usposabljanje, ki zanje ni finančno dostopno zaradi socialnega položaja. Zaradi tega jih moramo naučiti, kako lahko sami pripravijo učno gradivo za svoje otroke. V vsakdanjem življenju je na voljo veliko gradiva, ki lahko sčasoma nadomesti zelo drago didaktično gradivo ter ob tem zagotovi enak pomen in kakovost.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

4.4.4. Prostočasne dejavnosti v vrtcu

NAZIV IZVEDENE DEJAVNOSTI

Prostočasne dejavnosti v vrtcu

KRAJ IZVEDBE DEJAVNOSTI

Vrtec, Hrebendova 5, Košice – Lunik IX, Slovaška

TRAJANJE DEJAVNOSTI

1. 9. 2016 – 31. 7. 2017 (skupno 10 srečanj po 2 uri)

NAMEN IZVEDENE DEJAVNOSTI

Za predstavitev te dejavnosti smo se odločili zaradi edinstvene izkušnje, ki romskim otrokom omogoča, da sami financirajo šolanje s svojo ustvarjalnostjo. Veliko število romskih otrok obiskuje vrtec v četrti Lunik IX v Košicah in več deset staršev v vrtcu dela v okviru programa aktivacije. Hrano za otroke plačajo starši, medtem ko šolnino plačajo sami otroci z ustvarjanjem in prodajo slik. Vse se je začelo na dobrodelnem romskem plesu. Agencija, ki je ples organizirala, je vrtec prosila za slike za dogodek. Slike so bile nato prodane udeležencem plesa. Otroci radi slikajo, ustvarjajo in delajo, zato je vrtec poln slik. Za večino slik se najde kupec. Nekatere krasijo celo pisarno slovaškega predsednika vlade.

CILJI

Romske družine (otroci in starši):

- omogočanje ustreznega predšolskega izobraževanja več romskim otrokom prek prodaje izdelkov, ki jih ustvarijo otroci.

POTREBNO DIDAKTIČNO IN DRUGO GRADIVO

Material za likovno ustvarjanje

POTEK DEJAVNOSTI

- Delavnice slikanja z romskimi otroki
- Slikanje in predstavitev slik na različnih dogodkih
- Ustvarjanje manjšega dobička in uporaba tega dobička za plačevanje šolanja

KAKŠNI SO BILI ODZIVI UDELEŽENCEV?

Izredno pozitivni odzivi, zlasti romskih staršev. Manjši dobiček, ustvarjen s prodajo slik, je staršem pomagal pri reševanju težave glede rednih mesečnih stroškov za šolanje otrok in dodatne storitve.

POMEMBNE INFORMACIJE

Osebe iz socialno ogroženega okolja se pogosto izredno težko soočajo s stroški za izobraževalni proces v vrtcu. Lastna dejavnost, s katero se ustvari manjši dobiček, bi bila lahko v pomoč pri tem izredno pomembnem izobraževalnem obdobju v življenju otrok.

Fotografija, posneta med dejavnostjo

5. GRADIVO, IZDANO V OKVIRU INICIATIVE

Petra Zgonec, Petra Bozovičar, Pedagoški inštitut

5.1. Latvija

5.1.1.

NASLOV

Damarjevo leto = Damara gads

OPIS

Knjiga je namenjena krepitvi znanja predšolskih otrok o procesih v naravi in dogodkih v posameznih mesecih leta, pri čemer spodbuja usvojitev imen mesecev. Knjiga je zasnovana kot gradivo v treh jezikih – latvijščini, ruščini in romščini – in tako uvaja elemente večkulturnega izobraževanja v vsakodnevno predšolsko vzgojo.

SPLETNA POVEZAVA

V latvijščini, ruščini in romščini:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/Damara_gads_10.02.pdf

5.1.2.

NASLOV

Kaj bomo s Piksijem? = Ko darīsim ar Piksi?

OPIS

Ta knjiga, zasnovana za otroke, mlajše od 3 let, je namenjena učenju imen oblačil, spoznavanju barv ter vajam za držanje svinčnika med prsti in barvanje. Zasnovana je kot večjezično gradivo v latvijščini in romščini za uvajanje elementov večkulturnega izobraževanja v vsakodnevno predšolsko vzgojo.

Na črte pod besedilom je mogoče dopisati prevod v poljuben jezik.

SPLETNA POVEZAVA

V latvijščini in romščini:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/Gramata_par_Piksi_10.02.pdf

5.1.3.

NASLOV

Pravice in obveznosti otrok in staršev = Bērnu un vecāku tiesības un pienākumi

OPIS

Knjiga je bila zasnovana kot informativno gradivo oz. vodnik za pomoč in podporo romskim staršem. Napisana je v preprostem in razumljivem jeziku, pri čemer bralcu predstavi najpomembnejše pravice in obveznosti otrok in staršev po mednarodnem in latvijskem pravu.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

<http://online.pubhtml5.com/wjwi/mhhz/>

V latvijščini:

<http://online.pubhtml5.com/wjwi/cmqr/>

5.1.4.

NASLOV

Priporočila za oblikovalce politike na področju vključevanja romskih otrok v predšolske programe

OPIS

Priporočila so bila pripravljena na osnovi analize in evalvacije izvedenih projektnih dejavnosti ter so zasnovana kot orodje za oblikovalce politike na lokalni in nacionalni ravni pri spodbujanju predšolskega izobraževanja romskih otrok. Dokument vsebuje vsebinska in strukturna priporočila, ki jih je mogoče uporabiti glede na lokalne razmere in prednostne naloge.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

http://iic.lv/wp-content/uploads/2017/12/RECOMMENDATIONS_CEI_Eng.pdf

V latvijščini:

<http://iic.lv/wp-content/uploads/2017/12/Rekomendacijas.pdf>

5.2. Slovenija

5.2.1.

NASLOV

O vrtcu

OPIS

Zloženska *O vrtcu* je namenjena informiranju staršev o pomenu vključevanja njihovih otrok v vrtec, o poteku dneva v vrtcu, sodelovanju vrtca z družino in skupnostjo ter vpisu otroka v vrtec. Večjezična zloženska, zapisana v slovenskem in romskem jeziku, z možnostjo vključitve dodatnega prevoda besedila, je namenjena širši uporabi na področju vključevanja otrok in njihovih staršev iz različnih kulturnih in jezikovnih okolij v vrtec.

SPLETNA POVEZAVA

v angleščini in romščini:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/vkxx>

v slovenščini in romščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/O-vrtcu.pdf>

5.2.2.

NASLOV

Dajmo skupaj!

OPIS

Gradivo v obliki privlačno ilustriranih kartic ponuja ideje za dejavnosti, ki jih lahko starši počnete skupaj z otrokom, otrokom pa priložnost za igro razvrščanja, h kateri ste toplo vabljeni tudi starši.

Gradivo je namenjeno opolnomočenju staršev pri vzgojnem delu in spodbujanju otrokovega razvoja preko neposredne igre ali preko dejavnosti z otrokom, ki so predstavljene v gradivu.

SPLETNA POVEZAVA

v angleščini in slovenščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Download-File.pdf>

5.2.3.

NASLOV

S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori

OPIS

Zgodbo in ilustracije otroške slikanice *S prijatelji na morje = Prijatelni lenca pu mori* so ustvarili otroci sami, pod mentorstvom vzgojiteljic, na enem od srečanj v vrtcu, ki so se ga udeležili tudi romski otroci in njihovi starši. Zapisana je v slovenskem in romskem jeziku, z možnostjo vključitve dodatnega prevoda besedila.

SPLETNA POVEZAVA

v slovenščini in romščini:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/S_Prijatelji_Na_Morje.pdf

5.2.4.

NASLOV

Smernice na področju vključevanja romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe

OPIS

Nacionalne smernice na področju vključevanja romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe so namenjene vrtcem in občinam kot ustanoviteljicam vrtcev ter relevantnim odločevalcem politik na področju vzgoje in izobraževanja.

SPLETNA POVEZAVA

v angleščini:

v slovenščini:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/12/Smernice_elektronska_verzija-slo.pdf

5.3. Češka

5.3.1.

NASLOV

Moj dan v vrtcu/Můj den ve školce/Miro d'ives andre školka

OPIS

Gradivo je namenjeno otrokom in vsebuje delovne liste, preko katerih se lahko seznani z dnevnim urnikom, pravili in rutinami. Poleg tega so namenjeni krepitevi odnosa otrok do samih sebe, družine in vzgojiteljev.

Otroci lahko gradivo pobarvajo in ga dopolnijo s svojimi risbami. Starši in vzgojitelji lahko uporabijo gradivo in dodatne kartice pri igri z otroki ter dodajo prevod v poljuben jezik.

SPLETNA POVEZAVA

V češčini in romščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/My-day-at-preschool-resize-10.pdf>

Dodatno gradivo – kartice s slikami:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/pdfresizer.com-pdf-resize-14.pdf>

5.3.2.

NASLOV

Zgodba o jezičku/Pohádka o jazýčku/Paramisa pal e čhibori

OPIS

To gradivo za otroke in starše je bilo zasnovano za izboljšanje izgovarjave ter treniranje mišic obraza in ust na zanimiv način. Gradivo staršem in otrokom omogoča, da na sproščujoč in zabaven način uživajo v zgodbi o jeziku ter vadijo zaznavanje glasov, s čimer se otroci pripravijo na branje in pisanje.

SPLETNA POVEZAVA

V češčini in romščini:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/yugh/#p=2>

Dodatno gradivo – kartice s slikami:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/karty-pohadka-o-jazycku.pdf>

5.3.3.

NASLOV

Govorimo skupaj/ Učíme se hlásky/ Sikhľuvas o hlasky

OPIS

Gradivo za starše je zasnovano v obliki preprostih delovnih listov z več preprostimi vajami in dejavnostmi, s katerimi je mogoče vaditi zaznavanje glasov. Te vaje se zlahka uporabijo v vsakdanjem življenju, pri čemer so lahko zabavna igra in prostočasna dejavnost za otroke in starše.

Poleg tega smo pripravili kratke video posnetke, s pomočjo katerih lahko starši vadijo in se seznaniijo, zakaj je pomembno, da otroci obiskujejo vrtec.

Video posnetki so na voljo na spletni strani www.varianty.cz/khetaun

Gradivo je bilo pripravljeno za izgovorjavo v češkem jeziku, zato se različica v angleščini razlikuje in je bolj povezana z Zgodbo o jezičku.

SPLETNA POVEZAVA

V češčini in romščini:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/qzxa/>

V angleščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/pdfresizer.com-pdf-resize.pdf>

Dodatno gradivo – kartice s slikami:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/3160_karty-cvicime-hlasky.pdf

5.3.4.

NASLOV

Priporočila za oblikovalce politike na področju vključevanja romskih otrok v predšolske programe

OPIS

Priporočila so namenjena občinam kot ustanoviteljicam vrtcev in ustreznim nosilcem političnih odločitev na področju izobraževanja.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/tdlm/>

V češčini:

<http://online.pubhtml5.com/yogo/hznp/>

5.3.5.

NASLOV

Video posnetki za opolnomočenje romskih staršev iz socialno ogroženih območij na področju vzgoje in razvoja otroka

OPIS

Ker smo želeli doseči večje število družin in jim ponuditi uporabne nasvete, smo pripravili 16 kratkih videoposnetkov v češkem in romskem jeziku, ki obsegajo naslednje teme:

- Pomen predšolskega izobraževanja (3 videi)
- Težave v zvezi z obiskovanjem vrtca (1 video)
- Igre za učenje barv (1 video)
- Branje z otroki (1 video)
- Zgodba o jeziku (2 videa – češčina in romščina)
- Dejavnosti za razločevanje samoglasnikov – različne serije s 4 zahtevnimi samoglasniki (8 videov v češčini in romščini), s komentarji logopeda

SPLETNA POVEZAVA

Video posnetki v češčini in romščini s podnapisi v češčini:

<https://www.varianty.cz/projekty/64-khetaun-spolecne-klicove-kroky-pro-zapojeni-romskych-socialne-znevychodnenych-deti-do-kvalitnich-predskolnich-programu>

5.4. Slovaška

5.4.1.

NASLOV

Jazierko – Pañori

OPIS

Slikanico so pripravili romski starši z mlajšimi otroki ob pomoči strokovnih delavcev. Ta slikanica se uporablja kot izobraževalno gradivo za delavnice, ki se osredotočajo na krepitev starševskih veščin romskih staršev ter na socialni in čustveni razvoj romskih predšolskih otrok.

SPLETNA POVEZAVA

V slovaščini in romščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2016/09/JAZIERKO-PANORI.pdf>

5.4.2.

NASLOV

Samozavestno starševstvo/Rodičovstvo s dôverou

OPIS

Izobraževalno gradivo je namenjeno strokovnim delavcem, ki delajo z romskimi skupnostmi, romskim staršem, starim staršem in mlajšim otrokom. Gradivo se uporablja za usposabljanja, delavnice in obiske na domu. Vsebina priročnika obsega različne teme, povezane z izobraževanjem za socialno pravičnost, krepitev samozavedosti romskih staršev in pripravo romskih otrok na osnovnošolsko izobraževanje.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Trust-Based-Parenting_EN.pdf

V slovaščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Rodicovstvo-zalozene-na-dovere.pdf>

5.4.3.

NASLOV

Zdravje in otrok/Zdravie a dieta

OPIS

Izobraževalno gradivo je namenjeno strokovnim delavcem, ki delajo z romskimi skupnostmi, romske starše, stare starše in mlajšim otrokom. To gradivo se uporablja za usposabljanja, delavnice in obiske na domu. Vsebina priročnika obsega zdravstvene teme in nasvete glede zdravja, cepljenja, rednih pregledov in podobnega.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Health-and-child.pdf>

V slovaščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/04/Zdravie-a-dieta.pdf>

5.4.4.

NASLOV

Priporočila za oblikovalce politike/Odporúčania pre tvorcov politik

OPIS

Priporočila so namenjena občinam kot ustanoviteljicam vrtcev in ustreznim nosilcem političnih odločitev na področju izobraževanja.

SPLETNA POVEZAVA

V angleščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/12/Recommendations-for-policy-makers-updated-SLOVAKIA.pdf>

V slovaščini:

<http://khetaun.pei.si/wp-content/uploads/sites/8/2017/12/Recommendations-for-policy-makersSK.pdf>

6. PROJEKT V ŠTEVILKAH

Petra Zgonec, Pedagoški inštitut

	Latvija	Slovenija	Češka	Slovaška	Skupaj
mednarodnih modulov	1	1	1	1	4
Število razvitih nacionalnih modulov	4	4	4	4	16
Število izvedenih mednarodnih usposabljanj	1	1	1	1	4
Število vseh udeležencev usposabljanj na mednarodni ravni	10	12	11	11	44
Število izvedenih nacionalnih usposabljanj	4	4	4	4	16
Število vseh udeležencev usposabljanj na nacionalni ravni	23	32	32	22	109
Število izvedenih dejavnosti za romske otroke in njihove starše	10	12	11	10	43
Število izvajalcev dejavnosti	13	12	9	2	36
Število vseh vključenih otrok (vsak otrok se šteje samo enkrat)	70	239	51	15	375
Število vseh vključenih romskih otrok (vsak otrok se šteje samo enkrat)	20	19	26	15	80
Število vseh vključenih staršev (vsak od staršev se šteje samo enkrat)	26	242	30	10	308
Število vseh vključenih romskih staršev (vsak od staršev se šteje samo enkrat)	10	22	28	10	70
Število izvedenih spremljanj	10	10	11	10	41
Število izvedenih multiplikacijskih dogodkov	2	2	2	2	8
Število udeležencev na multiplikacijskih dogodkih	31	62	23	34	150
Število izdanih publikacij	4	5	5	4	18/19

7. EVALVACIJSKO POROČILO O PROJEKTU

Alenka Gril, Pedagoški inštitut, Ljubljana, Slovenija

Evalvacija projekta je potekala na dveh ravneh: 1) s proučevanjem kakovosti procesov, s katerimi se zagotavlja izvajanje dejavnosti; 2) z evalvacijo učinkov projektnih dejavnosti, pri čemer smo ugotavljali, ali so bili zastavljeni cilji doseženi.

Viri informacij. Evalvacija projektnih dejavnosti temelji na štirih virih v vseh partnerskih organizacijah v štirih sodelujočih državah: Sloveniji, Latviji, Češki in Slovaški.

1. *Evalvacije usposabljanj*: povzetki evalvacij udeležencev štirih mednarodnih usposabljanj in štirih nacionalnih usposabljanj, izvedenih v posameznih državah. Vsako usposabljanje je bilo ocenjeno na podlagi petih kriterijev (vsebina, dejavnosti, gradivo, organizacija in vzdušje) s štiristopenjsko lestvico (1 – slabo, 2 – zadostno, 3 – dobro, 4 – zelo dobro) in dveh odprtih vprašanj glede subjektivnega vtisa udeležencev. Na mednarodnih usposabljanjih je bilo od 10 do 12 udeležencev iz vseh štirih držav, medtem ko se je nacionalnih usposabljanj udeležilo od 20 do 30 udeležencev (npr. vzgojiteljev, ravnateljev vrtcev, delavcev iz nevladnih organizacij, psihologov ali pedagogov in romskih pomočnikov vzgojiteljev).
2. *Opazovanja dejavnosti*: povzetki opazovanj posameznih izvedenih dejavnosti v štirih državah, ki so jih zapisali vzgojitelji na obrazec za evalvacijo dejavnosti. Pri evalvaciji smo uporabili zapise opazovanj o tem, kar so se udeleženci pri dejavnostih naučili, kako so se odzivali romski otroci in starši ter kako so izražali zadovoljstvo pri dejavnostih.
3. *Vprašalnik za vzgojitelje in vodstvene delavce v vrtcih*: ob koncu projekta smo z vprašalnikom merili zaznane učinke projektnih dejavnosti (zaupanje romskih staršev in otrok v vzgojno-izobraževalno ustanovo in vzgojitelje ter zadovoljstvo udeležencev sta bila izmerjena na podlagi petstopenjske lestvice, medtem ko so bili zaznani rezultati na ravneh posameznih udeležencev, vrtca in lokalne skupnosti izmerjeni z odprtim vprašanjem) in strokovni razvoj v času projekta (kompetence vzgojiteljev in vrtca za inkluzivne prakse ter strokovna podpora vodstvenih delavcev in sodelavcev so bile izmerjene na podlagi petstopenjske lestvice, pri strokovni opori pa je bilo dodano še odprto vprašanje za pojasnilo). Vprašalnika niso izpolnili vsi, v projektu sodelujoči vzgojitelji in vodstveni delavci v vrtcih (ravnatelji, namestniki, pedagoški vodstveni delavci, svetovalne delavke), v nobeni od štirih držav. Evalvacija je temeljila na odgovorih šestnajstih vzgojiteljic (šestih iz Slovenije, treh iz Latvije, dveh s Češke in petih s Slovaške) in desetih vodstvenih delavkah v vrtcih (petih iz Slovenije, ene iz Latvije, dveh s Češke in dveh s Slovaške). Vse osebe, ki so izpolnile vprašalnik, so ženskega spola in imajo več kot štiri leta (in največ 33 let) delovnih izkušenj na področju izvajanja predšolskih programov. Večina vzgojiteljic in vodstvenih delavk je že imela izkušnje pri delu z romskimi otroki in njihovimi družinami v vrtcu, pri čemer jih je bilo nekaj brez tovrstnih izkušenj.
4. *Intervjuji z romskimi starši*: intervjuji so bili izvedeni ob koncu projekta v fokusnih skupinah ali individualno. Vprašanja so se osredotočila na njihovo zaupanje v vzgojno-izobraževalno ustanovo in vzgojitelje, zadovoljstvo z dejavnostmi, uporabnost dejavnosti zanje in za njihove otroke ter pripravljenost za nadaljnje sodelovanje z vrtcem. Skupno je bilo intervjuvanih 28 staršev (šest v Sloveniji – štiri matere, en oče; osem v Latviji – šest mater, dve stari materi, dva očeta; šest na Češkem – šest mater; osem na Slovaškem – šest mater, dva očeta).

7.1. Kakovost procesov projektnih dejavnosti

Kakovost procesov izvajanja projektnih dejavnosti je bila ocenjena glede na *kvalitativne kazalnike*, določene v fazi priprave projekta: profesionalne kompetence in podporo vzgojiteljev znotraj inkluzivnih predšolskih programov; pomen predšolskega izobraževanja za romske otroke in starše; zaupanje, vzpostavljeno prek stikov med romskimi in neromskimi udeleženci; zadovoljstvo vseh udeležencev; zavedanje pomena predšolskega izobraževanja za romske otroke in pripravljenost za nadaljevanje inkluzivnih praks.

7.1.1. Profesionalne kompetence za inkluzivno predšolsko prakso

Usposabljanja vzgojiteljev

Vodilna partnerska organizacija iz Slovenije (Pedagoški inštitut – PI) je izvedla štiri mednarodna usposabljanja: 1) »Pomen predšolske vzgoje in zagotavljanje socialne pravičnosti v izobraževanju«, organizirano v Latviji; 2) »Vzpostavljanje zaupanja in povezovanje vrtcev z različnimi akterji znotraj lokalne skupnosti«, organizirano na Slovaškem; 3) »Dejavnosti za otroke, ki niso vključeni v vrtec, in njihove starše«, organizirano v Sloveniji, 4) »Programi za opolnomočenje romskih družin pri vzgoji in spodbujanju otrokovega razvoja«, organizirano na Češkem.

Vsako usposabljanje je bilo ocenjeno na podlagi petih meril (vsebina, dejavnosti, gradivo, organizacija in vzdušje) in dveh odprtih vprašanj glede subjektivnega vtisa udeležencev. V povprečju so udeleženci *vsebino usposabljanj, dejavnosti, organizacijo in vzdušje ocenili kot zelo dobre, uporabljeno gradivo pa kot dobro*. Odgovori na vprašanje, kaj so se naučili na usposabljanju, so pokazali, da so pridobili *nove ideje in predloge ter nove informacije o romski skupnosti in o načinu dela z njimi* (npr. strategije za razvoj kompetenc romskih staršev na področju zdravja in vzgoje otrok, načini vzpostavljanja zaupanja med romskimi starši in vzgojno-izobraževalnim okoljem, upoštevanje domačega okolja in manj razvitega besedišča v romskih družinah, informacije o družbenem položaju romske skupnosti, sodelovanje med različnimi deležniki v občini). Dodali so tudi proste komentarje, v katerih je veliko udeležencev *pohvalilo usposabljanja, zlasti strokovni pristop, informativne, izkušene in prijazne predavatelje ter sproščeno vzdušje*, v katerem so lahko *delili svoje izkušnje*. Z usposabljanji so bili zadovoljni ter so jih zaznali kot relevantna in uporabna.

V vseh štirih sodelujočih državah so bila izvedena štiri nacionalna usposabljanja na enake teme kot mednarodna usposabljanja. Udeleženci v Latviji in na Slovaškem so vsa štiri usposabljanja v povprečju ocenili kot zelo dobra z vidika vseh štirih meril. Tudi v Sloveniji so bila tri usposabljanja ocenjena kot zelo dobra, pri čemer je bilo usposabljanje »Vzpostavljanje zaupanja ter povezovanje vrtca z različnimi akterji znotraj lokalne skupnosti« ocenjeno kot dobro. Na Češkem so bila usposabljanja nekoliko slabše ocenjena. *Vsebina, dejavnosti in organizacija so bile v povprečju ocenjene kot dobre, uporabljeno gradivo kot zadostno*, medtem ko je bilo *vzdušje ocenjeno kot zelo dobro* kakor v vseh ostalih državah.

Odgovori na odprto vprašanje so pokazali, da so izvedeli več o življenju romskih družin in njihovem družbenem položaju, načinu dela z njimi in vzpostavljanju njihovega zaupanja v vzgojno-izobraževalno okolje ter o tem, kako jih naučiti podpirati otrokov razvoj. Udeleženci so se prav tako naučili metod in strategij za izvajanje inkluzivnih predšolskih praks z romskimi otroki in starši ter kako se pripraviti na vzpostavljanje inkluzivnega učnega okolja, tj. zmanjševati predsodke in razumeti nujnost tega dela. Prepoznali so tudi potrebo po sodelovanju z lokalno skupnostjo. Postali so motivirani za delo z romskimi otroki in ustvarjanje podpornega učnega okolja. V prostih komentarjih so izrazili svojo naklonjenost usposabljanjem in predavateljem (njihovi zavzetosti in prijaznosti) ter prepoznali spremembo lastnega pogleda in razumevanja romskih družin.

Te evalvacije kažejo, da so usposabljanja vzgojiteljem (in drugim v tej vlogi) zagotovila potrebno znanje, strategije in metode za inkluzivne predšolske prakse z romskimi otroki in njihovimi družinami. Med drugim se je okrepila tudi ozaveščenost glede pomena inkluzivnega predšolskega izobraževanja. Pokazala se je kot nov pogled na predšolsko izobraževanje in romsko skupnost ter večja odprtost do romskih otrok in družin.

Vprašalniki

Z vprašalnikom so se na ravni vrtca in vzgojiteljev evalvirale kompetence za vključevanje romskih otrok in staršev v predšolske programe, kompetence za opolnomočenje romskih staršev in kompetence za sodelovanje znotraj lokalnih skupnosti.

Kompetence vzgojiteljev

Vse vzgojiteljice na Slovaškem in Češkem ter skoraj vsi v Sloveniji so ocenile, da so v veliki meri okrepile ozaveščenost romskih staršev glede pomena vključevanja otrok v predšolske programe. Vzgojiteljice v Latviji so ozaveščenost v povprečju okrepile v manjši meri.

Vzgojiteljice v vseh štirih državah so v povprečju ocenile, da so v precej veliki meri usvojile primerne spretnosti in strategije za izvajanje dejavnosti za romske otroke in starše, ki so namenjene njihovem vključevanju v predšolske programe. Nekatere vzgojiteljice v Sloveniji in na Slovaškem so ocenile, da so spretnosti za vključevanje usvojile v veliki meri. Nekatere vzgojiteljice na Češkem in Slovaškem pa so ocenile, da so te spretnosti zmerno usvojile.

V vseh štirih državah so vzgojiteljice ocenile, da so v času projekta zmerno sodelovale z lokalnimi organizacijami. Povprečna raven sodelovanja je bila najvišja (precej velika) na Slovaškem, medtem ko je bila nižja (zmerna) v Latviji, Sloveniji in na Češkem.

Kompetence vrtca

V vseh štirih državah so vodstvene delavke v vrtcih v povprečju ocenile, da se je v vrtcu v precej veliki (do veliki) meri povečala ozaveščenost romskih staršev glede pomena vključevanja otrok v predšolske programe. Ozaveščenost se je v večji meri povečala na Slovaškem in v Sloveniji kot v Latviji in na Češkem.

Vodstvene delavke v vseh štirih državah so v povprečju ocenile, da so v vrtcu v zmerni (do precej veliki) meri usvojili primerne spretnosti in strategije za izvajanje dejavnosti za

romske otroke in starše, ki so namenjene njihovem vključevanju v vrtec. Primerne spretnosti in strategije za vključevanje so bile v precej veliki meri usvojene v Sloveniji in Latviji, zmerno na Slovaškem, a le v zelo majhni meri na Češkem.

V vseh štirih državah so vodstvene delavke v vrtcih v povprečju ocenile, da je vrtec v precej veliki meri okrepil sodelovanje z različnimi organizacijami v lokalnih skupnostih, namenjeno boljši integraciji romskih otrok in staršev v predšolske programe. Sodelovanje v lokalnih skupnostih se je v veliki meri povečalo na Slovaškem, v precej veliki meri v Latviji ter zmerno v Sloveniji in na Češkem.

Povzamemo lahko, da so bile kompetence vzgojiteljev in vzgojno-izobraževalnih ustanov, povezane z inkluzivnimi predšolskimi praksami z romskimi družinami, v precej veliki meri usvojene v vseh štirih državah. Zlasti vzgojiteljice (bolj kot vrtci) so sami sebe občutili kot zelo kompetentne za izvajanje dejavnosti, ki so namenjene vključevanju romskih družin v predšolsko izobraževanje.

7.1.2. Pomen predšolskega izobraževanja za romske otroke in starše

Vprašalniki

Vodstvene delavke v vrtcih na Slovaškem, Češkem in v Sloveniji so vključevanje romskih otrok in staršev v predšolske programe v povprečju zaznale kot *zelo pomembno*, pri čemer je bilo za ravnateljico v Latviji to precej pomembno. V vseh štirih državah so se vodstvene delavke strinjale, da je to vključevanje pomembno zaradi *lažjega prehoda iz vrtca v osnovno šolo* in večje uspešnosti romskih otrok v prihodnje. V Sloveniji so izpostavile učinke *socializacije* – predšolsko izobraževanje zagotavlja enake priložnosti za optimalen razvoj otroka in učenje jezika ter spodbuja pozitivno kulturno zavedanje romskih otrok. Vodstvene delavke na Češkem so menile, da je pomembno *romske starše prepričati o pomenu izobraževanja* in o tem, da morajo otroke vpisati v (pred)šolsko izobraževanje. Na Slovaškem se vodstvenim delavkam tak program zdi pomemben tudi za *prilagajanje učnega okolja* (gradiva in učnega pristopa) posameznim potrebam otrok, kar je mogoče le, če poznajo otrokovo družinsko ozadje.

Vzgojiteljicam v treh državah se vključevanje romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe v povprečju zdi *zelo pomembno*, v Latviji pa se jim zdi dokaj pomembno. Vzgojiteljice v vseh štirih državah se strinjajo, da je to koristno za *prehod iz vrtca v šolo* in nadaljnje izobraževanje romskih otrok. V Sloveniji in na Češkem se predšolsko izobraževanje romskih otrok v okviru *socializacije* vzgojiteljicam zdi pomembno. Vključevanje v predšolske programe otrokom zagotavlja fleksibilno okolje za učenje in igro, boljšo prehrano in interakcije z drugimi otroki in odraslimi. Spodbuja torej njihovo socialno povezovanje in odpira priložnosti za *izboljšanje družbenega položaja Romov v družbi* – kar se je opazilo v Sloveniji, Latviji in na Slovaškem. Družbena vključenost romskih otrok pomeni tudi *boljšo prihodnost za vse nas* – kar navajajo slovenske vzgojiteljice. Ta vidik so natančneje opredelile vzgojiteljice v ostalih treh državah, in sicer kot priložnost za *odpravljanje predsodkov* večinskega prebivalstva do Romov, vzpostavljane *dialoga* z romskimi družinami, kar omogoča boljše razumevanje in sprejemanje romske kulture, ter *ustvarjanje načinov za skupno življenje z Romi*. Na

Češkem so vzgojiteljice navedle, da je bilo tudi za romske starše pomembno, da so se navadili komunicirati z izobraževalno ustanovo in premagali ovire, s tem pa so pozitivno preoblikovali svoj odnos do izobraževanja.

Zaključimo lahko, da se strokovnim delavkam vrtcev, ki so sodelovale v projektu, vključevanje romskih družin v predšolsko izobraževanje zdi zelo pomembno. Navedle so različne pozitivne razloge, od vpliva na socializacijo in spodbujanja otrokovega razvoja preko socialnih interakcij do lažjega prehoda iz vrtca v šolo; skupaj z medsebojnim spoznavanjem ter odpravljanjem predsodkov in stereotipov, s čimer se lahko prilagodi učno okolje otrokovemu kulturnemu/družinskemu ozadju, in zagotavljanjem izhodišča za družbeno vključevanje romskih staršev in boljše življenje v prihodnosti za vse.

7.1.3. Strokovna podpora pri izvajanju inkluzivnih predšolskih programov za romske družine

Vprašalniki

Skoraj vse vodstvene delavke v vseh štirih državah so ocenile, da so vzgojiteljicam pri vodenju in izvajanju dejavnosti za romske otroke in njihove starše zagotovile veliko strokovne podpore, ko so jo potrebovale. V Sloveniji, na Češkem in Slovaškem so vodstvene delavke v vrtcih vzgojiteljicam pomagale s svetovanjem, stalno komunikacijo in dialogom, skupnim reševanjem težav, sodelovanjem in pomočjo pri izvajanju dejavnosti. Zagotovile so podporno gradivo (npr. knjige, vire, gradiva, prostore). V Sloveniji in na Slovaškem so prav tako zagotovile podporo pri izobraževanju in usposabljanju ter pomagale pri organizaciji stikov. V Latviji je ravnateljica vzgojiteljicam zagotovila finančno podporo.

V povprečju so vzgojiteljice v vseh štirih državah ocenile, da je zagotovljena strokovna podpora v precej veliki meri pripomogla k njihovim zmožnostim za izvajanje projektnih dejavnosti. Na Slovaškem so poročale o najbolj koristni podpori.

V vseh štirih državah so vzgojiteljice v povprečju skoraj vedno prejele podporo vodstva vrtca. Na Slovaškem je vodstveni kader vedno podpiral vse vzgojiteljice, v Sloveniji pa se opažanja posameznih vzgojiteljic glede izkazane podpore vodstva razlikujejo. V Latviji, na Češkem in Slovaškem so vodstvene delavke podpirale vzgojitelje pri organizaciji dejavnosti in dogodkov. V treh državah, razen v Latviji, so vzgojiteljice poročale o podpori vodstva pri zagotavljanju izobraževanja in usposabljanja. V Sloveniji in na Češkem so poročale o posvetovanjih, nasvetih in izmenjavi primerov dobre prakse. V Latviji so vodstvene delavke zagotovile gradivo za dejavnosti, na Slovaškem pa poseben prostor za izvajanje dejavnosti. Na Češkem so vzgojiteljice v primeru negotovosti od vodstvenega kadra prejeli metodološko podporo. V Latviji so vodstvene delavke svojo podporo izkazale tudi z zahvalo vzgojiteljicam za delo.

V vseh štirih državah so v povprečju vzgojiteljice skoraj vedno prejele podporo svojih sodelavcev. Na Slovaškem in v Latviji so sodelavci vedno pomagali vsem vzgojiteljicam, v Sloveniji pa se opažanja posameznih vzgojiteljic glede izkazane pomoči sodelavcev najbolj razlikujejo. V Sloveniji in Latviji so sodelavci pomagali s posvetovanji, nasveti in pomočjo pri organizaciji in izvajanju dejavnosti. Sodelavci so na slednji način pomagali

tudi na Češkem, hkrati s skupnim načrtovanjem in evalvacijo dejavnosti. V Sloveniji in na Slovaškem so si sodelavci *izmenjevali gradiva in ideje* (npr. didaktično gradivo, gradivo za usposabljanje, posebno gradivo za romske starše in slikanice). V Sloveniji so poročale o izkazani empatiji in razumevanju sodelavcev.

Zaključimo lahko, da je bila izkazana podpora vzgojiteljicam, ki so izvajale projektne dejavnosti, velika glede na uspeh in dokaj redna. Prejeli so podporo vodstvenega kadra in pomoč sodelavcev, zlasti s posveti in izmenjavo izkušenj ter pomočjo pri delu in pripravi podpornega gradiva. Vodstveni delavci so igrali pomembno vlogo pri zagotavljanju organizacijske in administrativne podpore ter spodbujanju izobraževanja in usposabljanja.

7.1.4. Zaupanje v odnosu med romskimi starši in vzgojitelji

Opazovanja

V Sloveniji, Latviji in na Češkem so romski starši pokazali *večje zaupanje v vzgojitelje in vzgojno-izobraževalno ustanovo* ter več zanimanja in bolj pozitiven odnos do njih. Romski starši morajo vedeti, *kaj jim vrtec lahko ponudi* in da zaposleni njihovim otrokom želijo dobro. Naučili so se ceniti vzajemno sodelovanje med vrtcem in starši.

V Sloveniji in Latviji so se romski starši *družili in povezovali tudi z drugimi starši*. Tako so spoznali, da jih ostali udeleženci delavnic sprejemajo in da lahko komunicirajo z drugimi starši in odraslimi zunaj svoje skupnosti. Tako so postali *bolj samozavestni, dejavnosti so jih začele bolj zanimati* in v njih so *aktivneje sodelovali*. V Sloveniji in na Češkem so romski starši obenem spoznali, *kako pomembna je vključenost njihovih otrok v vrtec*, tudi za njihovo nadaljnje izobraževanje. Na Slovaškem so romski starši spoznali *pomembnost igre in komunikacije z otroki*.

Vprašalniki

V vseh štirih državah so vodstvene delavke v povprečju opazile, da se je zaradi projektnih dejavnosti *povečalo zaupanje v vrtec pri več kot polovici romskih staršev*. Na Slovaškem in v Sloveniji so poročale o pridobljenem zaupanju pri več romskih starših kot v Latviji in na Češkem.

Vzgojiteljice v vseh štirih državah so v povprečju opazile, da jim zaradi projektnih dejavnosti večina romskih staršev bolj zaupa. Na Slovaškem in v Latviji so poročale o večjem številu romskih staršev, ki so izkazovali zaupanje, kot v Sloveniji in na Češkem. V Sloveniji se zaznava zaupanje romskih staršev med vzgojiteljicami najbolj razlikuje.

Intervjuji

Skoraj vsi intervjuvani romski starši v vseh štirih državah so potrdili, da se je njihovo zaupanje v strokovne delavce in vzgojno-izobraževalno ustanovo med dejavnostmi okrepilo. V vseh štirih državah so pojasnili, da njihovo zaupanje temelji na *prijaznosti, ki so jo vzgojitelji izkazali otrokom in staršem*. Dejali so tudi, da se je *sodelovanje s predšolsko skupino okrepilo*, ker so jih vzgojitelji k sodelovanju velikokrat povabili in so se večkrat družili. V Sloveniji, Latviji in na Češkem so romski starši povedali, da se je njihovo zaupanje okrepilo, ker cenijo *podrobne razlage vzgojiteljev in priložnost, da so jim lahko*

zastavili kakršno koli vprašanje in nato upoštevali njihove predloge. V Sloveniji, Latviji in na Slovaškem so dodali, da se je zaupanje okrepilo, ker so se lahko spoznali (pred tem niso imeli te priložnosti). V Sloveniji in Latviji so prav tako dejali, da je njihovo zaupanje večje, ker vedo, kako se njihov otrok počuti v vrtcu, da se rad druži z ostalimi otroki in da ga zanimajo dejavnosti, ki se izvajajo v vrtcu. V Latviji in na Slovaškem so izpostavili, da so bolje spoznali vrtec, ki mu zato lahko zaupajo, ter okolje in dnevno rutino v vrtcu.

V Latviji je ena mama, ki nima večjega zaupanja v predšolsko vzgojo in izobraževanje, pojasnila, da ima otroke raje doma in verjame, da je družina najboljša za otroke, čas, ki ga otroci preživijo s starši, pa je izrednega pomena. Na Češkem je ena mama, ki ni izrazila svojega zaupanja v vrtec, kot razlog navedla dejstvo, da se njen otrok v prvih tednih ni prilagodil vsakdanjiku v vrtcu.

Zaključimo lahko, da je zaradi projekta velika večina romskih staršev v vseh štirih državah okrepila svoje zaupanje v vzgojitelje, njihovo delo in vzgojno-izobraževalno ustanovo. Večje zaupanje temelji na medsebojnem spoznavanju, ki ga je omogočalo redno sodelovanje, pozitivni in odprti komunikaciji z vzgojitelji ter njihovem upoštevanju romskih staršev in otrok med skupnimi dejavnostmi in na pripravljenosti vzgojiteljev, da odgovorijo na kakršna koli vprašanja romskih staršev.

7.1.5. Zaupanje v odnosu med romskimi otroki in drugimi otroki

Opazovanja

V Sloveniji in Latviji so se romski otroci naučili, da je vsak lahko aktiven, sprejet, sproščen in zadovoljen, ko vsi sodelujejo. Naučili so se torej veščin sodelovanja – kako skupaj delati, se učiti, igrati in uživati. V Sloveniji in na Češkem so se spoznali z dnevno rutino v vrtcu in se naučili, kako se dejavnosti izvajajo v vrtcih. Otroci so se družili ter vzpostavljali stike in sklepali prijateljstva z drugimi otroki (v Sloveniji tudi z neromskimi otroki).

V Sloveniji so se romski otroci naučili, da se njihov trud in delo ceni. V Latviji so se naučili sprejemati razlike. Po potrebi so se podpirali in si pomagali. Na Slovaškem so se naučili komunikacijskih spretnosti in igre.

Vprašalniki

Na Češkem, v Sloveniji in Latviji so vzgojiteljice ocenile, da je večina oz. so skoraj vsi romski otroci navezali stik z neromskimi sovrstniki. Po drugi strani pa na Slovaškem noben od romskih otrok ni vzpostavil stika z drugimi, neromskimi otroki, ker so se dejavnosti izvajale samo za romske otroke.

Zaključimo lahko, da je v treh državah (razen na Slovaškem) več kot polovica udeležениh romskih otrok navezala stik z neromskimi otroki in so v okviru skupnih dejavnosti, v katerih so uživali, okrepili svoje zaupanje v druge otroke in odrasle ter se naučili komunikacijskih spretnosti in sodelovanja.

7.1.6. Zadovoljstvo romskih otrok s sodelovanjem v predšolskih programih

Opazovanja

V vseh štirih državah so bile dejavnosti romskih otrokom všeč in so v njih uživali. V vseh štirih državah sta se zadovoljstvo in veselje odražala predvsem z *nasmehi na obrazih*. Otroci so se prav tako smejali, ploskali z rokami, imeli so široko odprte oči in podobno. Pokazali so večje zanimanje in bili so *bolj aktivni*.

V Sloveniji in na Češkem so vzgojitelji opazili, da so romski otroci izražali *samozavest in ponos* (npr. ponosni so bili na svoje izdelke in so jih radi pokazali staršem in vzgojiteljem oz. so bili ponosni, ko so se uspešno soočili z različnimi izzivi).

Kako zadovoljni so bili z dejavnostmi, se je v Sloveniji pokazalo tudi na koncu delavnic, saj so bili otroci razočarani, da so se končale, in so *želeli še nekaj časa ostati* ter so spraševali, ali lahko še kdaj pridejo. V Latviji so romski otroci na koncu lahko *dejavnost ocenili* tako, da so poleg smejočega obraza, nevtralnega oz. žalostnega obraza nalepili nalepke. Nalepke so nalepili poleg smejočega obraza, ker so v dejavnostih uživali.

Vprašalniki

V vseh štirih državah so vzgojiteljice v povprečju ocenile, da so skoraj vsi romski otroci uživali v projektnih dejavnostih. V Sloveniji in na Slovaškem so vsi vzgojiteljice opazile, da so uživali vsi romski otroci, udeleženi v dejavnostih. V Latviji in na Češkem so vzgojiteljice ocenile, da je uživala večina romskih otrok.

Zaključimo lahko, da so skoraj vsi udeleženi romski otroci v dejavnostih uživali oz. so bili med dejavnostmi veseli, srečni in zadovoljni.

7.1.7. Zadovoljstvo romskih staršev s sodelovanjem v predšolskih programih

Opazovanja

V vseh štirih državah so romski starši med dejavnostmi čutili *podporo* in bili *samozavestni*. Cenili so, da delavce v projektu zanimajo razmere, v katerih živijo, in so nanje pozorni. Zadovoljni so bili z načinom, na katerega so se informacije posredovale – na uporabniku prijazen način. Zelo so bili zadovoljni, da so imeli v teh dejavnostih priložnost za igranje s svojimi otroki, in dejali so, da bi se z njimi morali igrati pogosteje. Pozneje so se vzgojiteljem zahvalili za zanimive ideje, ki jih lahko uporabijo tudi doma.

V Sloveniji in na Slovaškem so vzgojitelji poročali o *veselju* romskih staršev. Med dejavnostmi so na obrazih staršev opazili zadovoljstvo in nasmeh ter prikimavanja ali celo navdušenje. V Sloveniji in Latviji so bili romski starši *zadovoljni, ko so videli, kaj so se njihovi otroci naučili* med dejavnostmi ali igro z ostalimi otroki. Nekateri so bili ponosni na uspehe svojega otroka (npr. pri likovnem ustvarjanju). V Latviji in na Češkem so prav tako *pokazali zanimanje za učenje o lastni, romski kulturi* – jeziku, zastavi, himni, narodnih nošah in podobnem. Presenečeni so bili, da so v gradivih za otroke in starše videli zapisan romski jezik.

Na Češkem so bili obenem romski starši z vzgojitelji *pripravljeni deliti informacije o svojih otrocih*. Na Slovaškem so vzgojitelji poročali, da so bili romski starši *predani*. V Sloveniji so nekateri romski starši po izvedenih delavnicah izrazili tudi *zanimanje, da bi svoje otroke vpisali v vrtec*.

Vprašalniki

Vzgojiteljice v vseh štirih državah so se strinjale, da je bila *večina oz. so bili skoraj vsi romski starši zadovoljni s projektnimi dejavnostmi*.

Zaključimo lahko, da je bila večina romskih staršev zadovoljnih z dejavnostmi in včasih pozitivno presenečenih nad tem, kaj so se skupaj z otroki lahko naučili v vrtcu, v katerem so se vzgojitelji zanje zanimali in jim pomagali.

7.1.8. Zadovoljstvo vzgojiteljev z izvajanjem predšolskih programov

Opazovanja

V vseh štirih državah so bile vse delavnice izvedene po načrtu dejavnosti. V Sloveniji so bili *vsi udeleženi zadovoljni z izvedbo* (vrtec, nevladna organizacija, PI). V Latviji so bili ponosni na *strokovnost in zanimanje vzgojiteljev, podporo staršev ter aktivne in radovedne otroke* ter zadovoljstvo, ki so ga te dejavnosti vzbudile v vseh udeležencih. Na Češkem so s *starši navezali tesne stike in okrepili zaupanje*. Zlasti so ponosni na *videoposnetke*, ki so jih ustvarili brez predhodnega načrtovanja in so opolnomočili starše. Na Slovaškem so zlasti ponosni na *izvedbo projekta, opredelitev potreb in večjo medsebojno strpnost med romskimi starši in neromskim osebjem v vrtcu*.

Vprašalniki

V povprečju so bile vzgojiteljice v vseh štirih državah precej zadovoljne s projektnimi dejavnostmi. S projektnimi dejavnostmi so bile najbolj zadovoljne vzgojiteljice na Slovaškem, v Sloveniji pa se je raven njihovega zadovoljstva najbolj razlikovala – bile so od zmerno do zelo zadovoljne.

Zaključimo lahko, da so bile vzgojiteljice precej zadovoljni z dejavnostmi, zlasti ker so bile dobro pripravljene in so naslovile potrebe romskih družin, obenem pa so jih lahko prilagodile in tako omogočale kvalitetnejšo interakcijo med vzgojitelji ter romskimi starši in otroki.

7.1.9. Zanimanje za nadaljnje izvajanje predšolskih programov za romske družine

Vprašalniki

Vodstvene delavke vrtca so v treh državah – v Sloveniji, na Češkem in Slovaškem – dejale, da bodo v vrtcih *zagotovo nadaljevali z zagotavljanjem dejavnosti za romske otroke in njihove starše*. V Latviji pa ravnateljica še ni prepričana, ali bodo v vrtcu še naprej izvajali dejavnosti.

Na Slovaškem in Češkem so po koncu projekta vse vzgojiteljice pripravljene še naprej

izvajati podobne dejavnosti za romske otroke in starše, v Sloveniji skoraj vse, v Latviji pa ena. Ena vzgojiteljica v Sloveniji in dve v Latviji niso prepričane, ali bi še naprej izvajale dejavnosti.

Intervjuji

V vseh štirih državah so vsi intervjuvani romski starši tudi v prihodnje pripravljeni sodelovati v podobnih dejavnostih in delavnicah. V Sloveniji želijo še kdaj obiskati živalski vrt, iti na izlet na morje ali se udeležiti kuharskih delavnic. V Latviji se želijo udeležiti delavnic, podobnih dejavnosti oz. drugačnih dejavnosti zunaj vrtca ali dejavnosti, v katerih lahko sodeluje vsa družina (tudi starejši otroci). Na Slovaškem se želijo udeležiti dejavnosti za očete o njihovi vlogi v otrokovem življenju ali kuharskih dogodkov za otroke, ustvarjanje slikanic ali dejavnosti na prostem.

Zaključimo lahko, da se bodo dejavnosti, pripravljene v okviru projekta, zagotovo še naprej izvajale, vsaj v bližnji prihodnosti.

7.2. Učinki projekta

Rezultati projekta so bili ocenjeni kot zaznani učinki na različnih ravneh: na ravni romskih otrok in drugih otrok, romskih staršev in drugih staršev, vzgojiteljev, vrtcev, povezovanja vrtca z drugimi organizacijami in na ravni lokalne skupnosti. Te ravni so na koncu projekta z odgovori na odprta vprašanja ocenili vodstvene delavke in vzgojiteljice. Prav tako so bili opaženi rezultati projekta za romske otroke in njihove starše zbrani na podlagi opazovanj vzgojiteljev (glede naučenega v okviru dejavnosti) in intervjujev z romskimi starši.

7.2.1. Učinki za romske otroke

Vprašalniki

Vodstvene delavke vrtcev v Sloveniji, Latviji in na Slovaškem so vpliv projekta Khetaun za romske otroke opazile na njihov *osebnostni razvoj* (kognitivni, čustveni, socialni in motorični razvoj), učenje jezika ter pridobivanje novega znanja in veščin. V Sloveniji in na Češkem so vodstvene delavke omenile, da je projekt vplival na *spodobnost prilagajanja romskih otrok na okolje v vrtcu*; okrepili so svoje zaupanje in uživali v dejavnostih v vrtcu, sodelovali so z drugimi, neromskimi otroki in tako razvili tudi sposobnost sprejemanja drugačnosti in druge kulture. Na Češkem sta vodstveni delavki navedli, da je projekt romskim otrokom koristil tudi zaradi ilustrativnega gradiva. Na Slovaškem pa sta vodstveni delavki vpliv projekta opazili še pri *vpisu novih romskih otrok v vrtce*.

Vzgojiteljice v Sloveniji, Latviji in na Češkem so vpliv projekta za romske otroke opazile pri njihovi *spodobnosti prilagajanja na okolje v vrtcu*; počutili so se dobro in varno, uživali so v novih dejavnostih, izkazovali so zanimanje za druženje in sodelovali v dejavnostih, lažje so navezali stik in bolje sprejemali vsakdanjik v vrtcu. Na Češkem in Slovaškem so vzgojiteljice poročale o vplivu projekta na *učenje novih veščin* (socialne in čustvene veščine, risanje in slikanje, interakcija s starši).

Opazovanja

V vseh štirih državah so se otroci naučili *komunikacijskih veščin in sodelovanja*: kako sodelovati z drugimi in biti zadovoljen, kako se družiti in navezati stik z neromskimi otroki, sklepati prijateljstva, sprejemati razlike, si nuditi oporo in si po potrebi pomagati ter krepiti zaupanje v otroke in odrasle.

Na Češkem, Slovaškem in v Sloveniji so se naučili *novih veščin*: jezika (izgovorjava, glasovno zavedanje, razločevanje samoglasnikov, slovnica), *kognitivnih sposobnosti* (zaznavanje in prepoznavanje barv, časovna orientacija, štetje), *socialnih veščin* (pravila in dnevna rutina v vrtcu, igra, skrb za higieno, primerno vedenje v lutkovnem gledališču), *motoričnih sposobnosti* (finomotorika, koordinacija oči in rok, šport) in *čustvenih sposobnosti* (izražanje samega sebe in izražanje v družini, izražanje čustev, samoobvladovanje strahu pred zdravnikom).

V Sloveniji in Latviji so se romski otroci naučili, kako lahko sami ustvarjajo zanimive, lepe in uporabne izdelke. V Sloveniji so se romski otroci naučili tudi, kako živijo različne živali.

Intervjuji

V Sloveniji, Latviji in na Češkem so romski starši poročali o tem, kaj so njihovi otroci pridobili v okviru medsebojnega *druženja*, sklepanja novih prijateljev, skupne igre, učenja morebitnega nudenja pomoči drug drugemu ter odprtosti do drugih in pripravljenosti za medsebojno komunikacijo. V Latviji in na Češkem so prav tako poudarili otrokova *pozitivna čustva*, na primer zabavati se.

V vseh štirih državah so romski starši opazili, da se njihovi otroci učijo *novih in uporabnih spretnosti*, iger in pravlji ter da pridobivajo *nove veščine* za ustvarjanje izdelkov z lastnimi rokami.

V Sloveniji so omenili, da so prvič obiskali živalski vrt. Prav tako so lahko spoznali vzgojitelje. Na Slovaškem so romski starši poročali, da so njihovi otroci bolje *pripravljeni na šolo*.

7.2.2. Učinki za druge otroke v vrtcu

Vprašalniki

V treh državah, razen na Slovaškem, so vodstvene delavke v vrtcih pri drugih otrocih opazile vplive projekta Khetaun na področju razvijanja *strpnosti in sprejemanja drugačnosti*. Otroci so *do romskih otrok razvili prijazen odnos*, spoznali so drugo kulturo, navade, jezik in medsebojne razlike. V raznolikem okolju so pridobili *pozitivno izkušnjo* in obogatili svoje znanje. Na Češkem sta vodstveni delavki navedli, da je ilustrativno gradivo koristilo tudi drugim otrokom.

Vzgojiteljice v treh državah so prav tako poročale, da je projekt vplival na boljše *sprejemanje drugačnosti* drugih otrok, enako obravnavanje vseh otrok in razvijanje *pozitivnega odnosa do romskih otrok in njihovih družin*. Drugi otroci so bolje vzpostavili stik

s sovrstniki, tudi z romskimi otroki. V Latviji so dejali, da so drugi otroci s projektom pridobili *pozitivno izkušnjo*. Na Češkem so se drugi otroci prav tako učili in utrjevali svoje *motorične in verbalne sposobnosti* v raznolikem okolju.

Na Slovaškem vodstveni delavki in vzgojiteljice niso opazile vpliva projekta na druge otroke, ker slednji v projekt niso bili vključeni.

7.2.3. Učinki za romske starše

Vprašalniki

V Sloveniji, Latviji in na Slovaškem so vodstvene delavke vrtcev opazile vplive projekta Khetaun na krepitev *zaupanja* romskih staršev v vrtec kot vzgojno-izobraževalno ustanovo. V Sloveniji in na Češkem je vodstveni kader opazil, da so romski starši v vrtcu stkali *poznanstva*, saj so se spoznali z delovanjem vrtca in odkrili priložnosti, ki jih ponuja, ter so bili z vrtcem bolj pripravljeni *komunicirati* (tudi v romščini, ker je gradivo v projektu vključevalo romski jezik) in *sodelovati*. V Latviji in na Češkem so vodstvene delavke omenile, da se je *zmanjšal negativen odnos* romskih staršev (npr. niso se počutili diskriminirani, niso bili več zadržani). V Sloveniji, na Češkem in Slovaškem vodstveni kader meni, da je projekt romske starše spodbudil, da svoje otroke že zgodaj *vpišejo* v vrtec. V Sloveniji projekt obenem štejejo kot začetek pozitivne podpore, ki bo pripomogla k vključevanju Romov v širšo družbo.

V Sloveniji, Latviji in na Češkem so vzgojiteljice opazile vpliv projekta na romske starše, saj so lahko *spoznali* vzgojitelje in vrtec kot ustanovo. Pridobili so *vpogled v delo* in življenje v vrtcu, lahko so se *pogovorili z vzgojitelji in ravnateljem* ter spoznali, da imajo v vrtcu do njih pozitiven odnos. Starše je bilo *manj strah* in so vrtec *sprejeli* kot varno in prijetno okolje za otrokovo učenje. *Zaupanje* se je torej okrepilo.

V Latviji so vzgojiteljice omenile, da so romski starši postali tudi *bolj aktivni*. Na Slovaškem so poročale, da so v projektu romski starši *sodelovali v skupnih dejavnostih s svojimi otroki*. Uporabljali so slikanice in gradiva za usposabljanje ter jezikovno ustrezna gradiva. Na Češkem so prav tako pridobili informacije o obveznem letu v okviru predšolskega izobraževanja. Projekt je torej *spodbudil k vpisu* večine romskih otrok v vrtec.

Opazovanja

V vseh štirih državah so se starši s svojimi otroki *družili*, komunicirali in igrali. Naučili so se, kako lahko s preprostimi domačimi dejavnostmi *učijo svoje otroke in jih podpirajo* pri učenju ter kako lahko z otroki na ustvarjalen način preživljajo čas.

V Sloveniji, Latviji in na Češkem so lahko romski starši *spoznali vzgojno-izobraževalno ustanovo* in kaj jim lahko ponudi ter izkusili pozitiven odnos in se *počutili sprejete*. Okrepili so torej svoje zaupanje v strokovne delavce in cenili sodelovanje z vrtcem. Spoznali so, zakaj je pomembno, da svoje otroke vpišejo v vrtec. V Latviji so opazili, da so romski starši postali bolj samozavestni in *bolj aktivni v lokalni skupnosti* ter v lokalnih izobraževalnih ustanovah. Razširili so svoja obzorja in se približali drugim.

V Sloveniji so se nekateri romski starši prvič udeležili nastopa svojega otroka. Naučili so

se, kako živijo živali v živalskem vrtu. Zdravstveno osebje so lahko povprašali o svojem zdravstvenem stanju. Na Slovaškem tudi so pridobili zdravstvene nasvete in informacije o prehrani.

Intervjuji

V Sloveniji in Latviji so romski starši projektne delavnice videli kot lepo priložnost, da se z otrokom udeležijo dejavnosti zunaj romske skupnosti. Lahko so spoznali vzgojitelje. Pridobili so informacije o različnih ustanovah v bližini (knjižnica, muzej), ki jih lahko z otroki obiščejo. V Latviji so se obenem naučili več o latvijski tradiciji.

V Latviji, na Slovaškem in Češkem so dejali, da so med izvajanjem projekta *postali bolj samozavestni v vlogi staršev*. Naučili so se tudi novih dejavnostih, s katerimi lahko podpirajo otrokov razvoj. Naučili so se komunikacije in igre s svojimi otroki. V Latviji in na Slovaškem so izpostavili, da so imeli priložnost za srečanje z drugimi starši, pogovor z njimi in izmenjavo izkušenj. V Latviji so povedali, da je bilo zanimivo videti, kako se njihov otrok igra z drugimi.

V Sloveniji so dejali, da so se na delavnicah *dobro počutili*, in pridobili so podatke o svojem zdravstvenem stanju (npr. rezultate testa sladkorja v krvi). V Latviji in na Češkem so poročali, da so se *naučili novih stvari*, pridobili novo znanje in nove informacije.

7.2.4. Učinki za druge starše

Vprašalniki

V Sloveniji in Latviji so vodstvene delavke pri drugih starših opazile *sprejemanje*. Starši so poglobili svoje *razumevanje* druge kulture, razvili medsebojno strpnost in presegali stereotype. Na Češkem so tudi drugi starši pridobili informacije in projektno gradivo.

Vzgojiteljice v Sloveniji, Latviji in na Češkem so poročale o krepitvi *zaupanja* med romskimi in drugimi starši. Imeli so priložnost, da so pridobili vpogled v drugačnost. Drugi starši so na *pozitiven način komunicirali* z Romi in jih začeli *sprejemati*, do njih pa so tudi razvili pozitiven odnos. Cilja projekta sta bila tudi odpravljanje predsodkov in podiranje tabujev, ki jih ima večinsko prebivalstvo.

Na Češkem sta vzgojiteljici poročali, da so projektne dejavnosti navdušile tudi druge starše, ne le romske, in bodo tako z otroki doma *razvijali jezikovne in motorične sposobnosti*.

Na Slovaškem drugi, neromski starši v projektu niso sodelovali.

7.2.5 Učinki za vzgojiteljice

Vprašalniki

V Sloveniji, na Češkem in Slovaškem so vodstvene delavke poročale, da so vzgojiteljice začele bolj *sprejemati* in *razumevati* romsko kulturo. Zaradi projektnih dejavnosti so postale *strpnejše* ter se znebile nekaterih predsodkov in stereotipov.

V Sloveniji je vodstveni kader dejal, da se vzgojiteljice bolje *zavedajo pomena vključevanja* romskih otrok. Razvile so *praktične spretnosti* za izvajanje inkluzivnih dejavnosti z romskimi otroki in starši v vrtcu in romski skupnosti, obenem pa so *izboljšale kakovost* teh dejavnosti. V projektu je sicer sodelovala le manjšina vzgojiteljic, vendar so bile o njem obveščene vse zaposlene.

Ravnateljica iz Latvije je poročala, da so vzgojiteljice med izvajanjem projekta pridobile *ново znanje*. Vodstveni delavki na Češkem sta kot prednost projekta za vzgojiteljice šteli *podporno gradivo*.

V Sloveniji, Latviji in na Slovaškem so vzgojiteljice poročale, da bolje *sprejemajo* in so bolj *naklonjene* romski skupnosti. Pridobile so novo znanje ali še poglobile svoje poznavanje romske kulture in navad.

V Sloveniji so vzgojiteljice opazile, da so s sodelovanjem v projektu nekoliko *odpravile predsodke* in bolje *razumejo pomen vključevanja* romskih otrok v vrtec. Dvigovanje ozaveščenosti o teh vprašanjih pa še ostaja izziv za prihodnost.

Vzgojiteljica s Češke je poročala, da jo je projekt *navdihnil* pri delu z otroki in jo *podprl* pri njenem delu s starši.

Vzgojiteljice s Slovaške so izpostavile prednosti *usposabljanja za socialno pravičnost, sodelovanja* z vsemi ustreznimi deležniki in ustvarjanja slikanic.

7.2.6. Učinki za vrtce

Vprašalniki

Vodstvene delavke v Sloveniji so kot vplive projekta na vrtce navedle *profesionalni razvoj, vzajemno učenje, odpravljanje stereotipov, fleksibilnost, sprejemanje drugačnosti* in izboljšanje *kakovosti* osnovnega poslanstva vzgojno-izobraževalne ustanove, tj. izobraževanja. Ustanova se je tudi *odprla lokalni skupnosti* in marginalnim skupinam pomaga pri socializaciji in vključevanju v širšo družbo. Vendar pa se mora vrtec vedno prilagajati potrebam staršev in otrok ter iskati priložnosti za boljše delovne pogoje. V Latviji je ravnateljica poročala, da je projekt koristil vrtcu s tem, da je osebje vrtca *spremenilo svoj odnos do romskih otrok*. Na Slovaškem sta vodstveni delavki poročali, da se je s projektom izboljšalo *sodelovanje* med zaposlenimi, srečanja s starši so pogostejša in več je romskih staršev, ki se vključujejo kot pomočniki vzgojitelja. Na Češkem vodstvena delavka na ravni celotnega vrtca ni opazila nobenih koristi projektnih dejavnosti.

Vzgojiteljice v Latviji so poročale, da je projekt na vrtec vplival s tem, da je povečal zanimanje vzgojiteljev in otrok za *interakcijo z romskimi otroki*, sodelovanje v dejavnostih, pridobivanje *novega znanja* ter *navezovanje* novih stikov in osebni razvoj. Na Češkem sta vzgojiteljici dejali, da so prednosti projekta za vrtec opazne pri bolj poglobljeni *komunikaciji med vrtcem in šolo* ter ustvarjanju priložnosti za *srečanja s starši* in pogovore o otrokovem razvoju. Vzgojiteljice na Slovaškem kot prednosti projekta za vrtec navajajo uporabo romskega jezika, *sodelovanje* z romsko skupnostjo, komunikacijo z občino in študijske obiske. Vzgojiteljice v Sloveniji niso opazile nobenih organizacijskih sprememb v vrtcu, niti novih zaposlitev.

7.2.7. Učinki za povezovanje vrtca z drugimi organizacijami v lokalni skupnosti

Vprašalniki

V Sloveniji so vodstvene delavke v vrtcu poročale o poglobljenem sodelovanju z ustanovami in organizacijami v lokalni skupnosti med izvajanjem projekta (zlasti s centrom za socialno delo in zdravstvenim domom). V Latviji je ravnateljica poročala o vzpostavitvi dobrega sodelovanja z 2. srednjo šolo in muzejem v občini Preili. Na Češkem je vodstvena delavka poročala o tesnem sodelovanju z eno organizacijo – People in Need. Na Slovaškem sta vodstveni delavki poročali o sodelovanju z občino, zlasti z županom in socialnimi delavci na terenu, in o vključevanju nove nevladne organizacije v reševanje različnih vrst težav v skupnosti.

Vzgojiteljice v Sloveniji so poročale, da je projekt spodbudil začetek sodelovanja med vrtcem in lokalno skupnostjo. Zlasti ena oseba iz nevladne organizacije, ki je zelo zavzeto vzpostavljala stik s starši in otroki v romski skupnosti in jih spodbujala, je predstavljala most med njimi in vrtcem. Izjemno je pomagala vzgojiteljicam, saj jim je predstavila težave in posebne potrebe Romov ter organizirala in izvajala projektne dejavnosti. Vzgojiteljice so poročali tudi o novo vzpostavljenem sodelovanju z nevladno organizacijo, zdravstvenim domom in dvema osnovnima šolama.

Vzgojiteljice v Latviji so poročale o pozitivnem, prijateljskem, zanimivem in učinkovitem sodelovanju med vrtcem in lokalno skupnostjo. Otroška knjižnica in muzej sta izkazala veliko podporo in pripravljenost za sodelovanje v dejavnostih. Vzgojiteljici na Češkem sta poročali o tesnejšem sodelovanju med predšolsko skupino in vrtcem. Vzgojiteljice na Slovaškem so omenile novo vzpostavljene stike z nevladno organizacijo, ki deluje na področju predšolske vzgoje in izobraževanja, sodelovanje z ministrstvom za izobraževanje in novo vzpostavljene stike s slovaškimi in mednarodnimi partnerji. Omenile so tudi študijske obiske in mednarodno sodelovanje, ki se je vzpostavilo v okviru projekta.

7.2.8. Učinki za lokalno skupnost

Vprašalniki

V Sloveniji so vodstvene delavke poročale o sodelovanju z lokalnimi ustanovami – zdravstvenim domom, osnovno šolo, centrom za socialno delo in društvom MOZAIK. Omenile so tudi boljše priložnosti za medsebojno sodelovanje in povezovanje, pri čemer se morajo za večje vključevanje ter reševanje trenutnih in sistemskih težav zavzeti vsi. Projekt je prispeval k začetku sprejemanja romske kulture.

V Latviji je ravnateljica poročala, da se je na lokalni ravni odnos spremenil. Na Češkem je vodstvena delavka poročala, da je v okviru projekta med vrtcem in lokalno skupnostjo prišlo do premikov v pozitivni smeri. Na Slovaškem sta vodstveni delavki poročali, da se je v lokalni skupnosti zaradi projektne dejavnosti vzpostavilo večje zaupanje in se začela izpostavljati pomembnost izobrazbe.

Vzgojiteljice v Sloveniji so izpostavile, da se je v okviru projekta vzpostavilo sodelovanje

z zdravstvenim domom in dvema osnovnima šolama. Vzgojiteljica v Latviji je poročala, da se je v skupnosti odnos do Romov izboljšal. Vzgojiteljica na Češkem je poročala, da se skupnost bolje zaveda priložnosti, ki jih zagotavlja predšolska izobrazba, v večji meri pa zdaj tudi vedo, da je eno leto predšolskega izobraževanja obvezno. Vzgojiteljice na Slovaškem so poročale, da so romski starši v sodelovanju z vrtcem okrepili zaupanje, vključevanje otrok v vrtec pa se je priznalo kot pomemben vidik življenja v skupnosti. Poročale so tudi o samozavesti, ki so jo pridobili starši med izvajanjem projekta.

7.3. Zaključek

S projektom so se izvedle vse skrbno načrtovane kakovostne dejavnosti in izpolnili vsi zastavljeni cilji: projekt je romske starše ozavestil o pomembnosti predšolske izobrazbe, okrepil njihove starševske kompetence in izboljšal usposobljenost vzgojiteljev (in ustanove) – za izvajanje inkluzivnih predšolskih dejavnosti za romske otroke in njihove starše ter povezovanje vrtca z lokalno skupnostjo. Obenem se je med izvajanjem projektnih dejavnosti v vseh štirih sodelujočih državah vzpostavilo zaupanje romskih staršev v strokovne delavce in ustanove, kar je tudi okrepilo njihovo sodelovanje z lokalnimi ustanovami zunaj romskih skupnosti. Dejavnosti so spodbudile kognitivni in socialni razvoj romskih otrok in olajšale njihov prehod iz vrtca v osnovno šolo. Projekt je tudi odpravil nekatere predsodke vzgojiteljev in drugih, neromskih staršev ter povečal skupno zanimanje (tudi romskih staršev) za nadaljnje izvajanje skupnih dejavnosti, s katerimi bi družba lahko postala bolj inkluzivna. Poleg tega je projekt prinesel še veliko pozitivnih rezultatov za vse udeležence. Predšolske dejavnosti za vključevanje romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe se bodo zagotovo še naprej izvajale, vsaj v vseh štirih sodelujočih lokalnih skupnostih.

8. BIBLIOGRAFIJA

Aflatoun/Aflatot – training manual. 2017. Bratislava: Nadacia otvorenej spolocnosti – Open Society Foundation.

Amnesty International. (2017) Roma Progress Report, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/08/czech-republic-roma-progress-report/>, accessed on 27/9/2017

Bednářová, Jiřina; Šmardová, Vlasta. (2011) Školní zralost. What should a child know before entering school [Co by mělo umět dítě před vstupem do školy]. Brno: Computer press.

Bernát, A. and Rahman, S. (2014). Integration policies focused on Roma. Discussion paper on the policies applied in practice in selected EU Member States through comprehensive programmes. Hungary: TÁRKI Social Research Institute.

Buck, A. (2009). Reaching Further Through Outreach Advice. V Buck, A. (ur). Reaching Further: Innovation, Access and Quality in Legal Services. London: The Stationery Office.

Building Futures: Developing trust. A focus on provision for children from Gypsy, Roma and Traveller backgrounds in the Early Years Foundation Stage (2009). Velika Britanija: Department for children, schools and families.

Bytešníková, Ilona. (2012) Communication of Preschool Children [Komunikace dětí předškolního věku]; Praha: Grada.

Communication from the Commission (2011) Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow. European Commission, COM(2011) 66 final, Brussels, February 17, 2011. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF>, accessed on 18/06/2017.

Čada, Karel et al. (2015) Analysis of Socially Excluded Areas in the Czech Republic [Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR]; Prague: Gabal Analysis and Consulting; www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

ČOSIV (Czech Professional Society for Inclusive Education).(2017) Changes in Preschool Education – compulsory year of preschool education and education of two-year-olds [Změny v předškolním vzdělávání – povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí]; <https://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolního-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>, retrieved on 31/7/2017

Denied a future? (2001). London: Save the Children.

Dodatek h Kurikulu za vrtce za delo z otroki Romov (2002). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Early Childhood Education & Care & Long-term Effects. (2016) Maki Park, Migration Policy Institute Ankie Vandekerckhove, VBJK, Centre for Innovation in the Early Years. http://www.europe-kbf.eu/~media/Europe/TFIEY/Final-Publication/Brochure_EN_TFIEY_POLICY_final.pdf

European Commission. (2016) Effective Roma integration measures in the Member States 2016; COM (2016) 424, accessed on 27 June 2016; http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma-report-2016_en.pdf

Eurydice (2017). Umestitev predšolske vzgoje v Sloveniji v evropski prostor s pomočjo mednarodnih primerjalnih poročil (citirano 18. 4. 2017). Dostopno na naslovu: <http://www.eurydice.si/index.php/fokus/9366-umestitev-predsolske-vzgoje-v-sloveniji-v-evropski-prostor-s-pomocjo-mednarodnih-primerjalnih-porocil>

Government proposal: Amendment to the laws n. 561/2004 and n. 200/1990, 2015, retrieved from <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=611&CT1=0>

ICDI (2017). TOY for Inclusion Toolkit : A step by step guide to create inclusive ECEC play hubs for all generations.

Information on Roma integration policy measures in Latvia KM_121211_romu_integrācija

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_latvia_strategy_en.pdf, accessed on 27/7/2017

ISSA (2005). Education for Social Justice: Training Manual for Adults.

Ivatts A., Čada K., Felcmanová L., Greger D., Straková J., (2015) Roma Early Childhood Inclusion+: Special Report on Roma Inclusion in Early Childhood Education and Care – Czech Republic, Open Society Foundations, Roma Education Fund, UNICEF. http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/11/RECI_Czech_Republic_report_ENG-online-WEB-11-12-2015.pdf

Jager, J. (2015). Odnos ravnateljev in strokovnih delavcev vrtcev ter predstavnikov lokalnih skupnosti do izvajanja predšolskih programov za ogrožene otroke. Doktorska disertacija. Koper: UP PEF.

Jager, J. (2016). Teoretični vidiki vzpostavljanja sodelovanja med vrtcem in lokalno skupnostjo na področju vključevanja romskih otrok in njihovih staršev v predšolske programe. V Zgonec, P. (ur.), »A jutri spet pridete?« Od doma do vrta s pomočjo dostopnih in kakovostnih predšolskih programov za romske otroke in njihove starše (str. 70–73). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Jurova, A. 2004. »Romovia na Slovensku.« In Narod a narodnosti na Slovensku. Stav vyskumu po roku 1989 a jeho perspektivy. Presov: UNIVERSUM pre Spolocenskovedny ustav SAV v Kosiciach.

Kulhánková, Eliška; Málková, Gabriela. (2008) Phonematic reception and its role in literacy development [Fonematické uvědomování a jeho role ve vývoji gramotnosti]; E – psychologie, issue n. 4, 2008.

Laat, J. de. (2012). Toward an equal start: closing the early learning gap for Roma Children in Eastern Europe.

http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/RomaECD_FinalReport.pdf
accessed on 24/8/2017

Landers, Cassie; Hayes, Kathleen; David, Judy. (2005) Getting Ready for School: Fun Activities for Children and Caregivers. Preparing Parent Facilitators: A Training Guide. International Step by Step Association.

Lazarri, A. & Vandenbroeck, M. (2013). Accessibility of ECEC for children from ethnic minority and low-income families. <http://www.calameo.com/read/001774295780e9c56e158?authid=lunFhaVetzQ6>, accessed on 20/7/2017

Latvia RAXEN National Focal Point, Thematic Study. (2009) Housing conditions of Roma and Travellers, str. 11.

Latvian Facts (2015) Roma in Latvia, Research report 2015

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Papildu/romi_latvija_petijums_ENG.pdf, accessed on 21/7/2017

Lindeboom, G. J. in Buiskool, B. J. (2013). Quality in early childhood Education and care. Bruselj: Policy Department Structural and Cohesion Policies.

Early Childhood Education & Care & Long-term Effects. http://www.europe-kbf.eu/~media/Europe/TFIEY/TFIEY-1_PP/Edward_Melhuish.pdf. Sylva, K. (2016). The Effects of Early Education

Park and Vandekerckhove (2016). Early Childhood Education and Services for All! Policy Recommendations Derived from the Transatlantic Forum for Inclusive Early Years (TFIEY), KBF, Belgium from www.kbs-frb.be and www.inclusive-early-years.org,

<http://www.europe-kbf.eu/en/projects/early-childhood/transatlantic-forum-on-inclusive-early-years>, accessed on 29/7/2017

People in Need (2016). We Say it Together/Vákerás jekhetáne: Methodology for supporting preschool education [Říkáme si společně/Vákerás jekhetáne: Metodika pro podporu předškolního vzdělávání]; Praha. https://www.varianty.cz/download/docs/2697_r-i-ka-me-si-spolec-ne-metodika-pro-pedagogy.pdf

Randglová, Sedláčková, Lánská (eds.) (2015) Guide to Low Threshold Preschool Clubs: Preschool education of Socially Disadvantaged Children and Cooperation with Their

Families [Průvodce nízkoprahovými předškolními kluby. Předškolní vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí a spolupráce s jejich rodinami]. Člověk v tísni, o.p.s..

https://www.clovekvitisni.cz/uploads/file/1433496417-predskoly_web.pdf

RECI+ Slovak Republic Report. 2017. Bratislava. ISBN: 978-80-87725-29-0

Report on the Situation of Roma Communities in the Czech Republic. (2015) [Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015], retrieved from <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2015-146576/>, downloaded on 31/7/2017

Režek, M. (2013). Spoznavno-animacijski dnevi v vrtcu in šoli. V Vonta, T.(ur), Začnimo na začetku. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

ROMACT Handbook. 2016. Council of Europe, Strasbourg, France.

Romi in revščina. Pridobljeno 5.11.2017, s http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/mycountry/countries/slovenia_en.html).

Sharif M.N., For Pakistan, education is the key to ensuring social justice <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1831940/pakistan-education-key-ensuring-social-justice> accessed on 29/7/2017

Sklenka, M., Sklenkova, D. 2016. Rodicovstvo založene na dovere. Ziar nad Hronom: Skola dokoran – Wide Open School n. o.

Sklenka, M., Sklenkova, D. 2016. Zdravie a dieta. Ziar nad Hronom: Skola dokoran – Wide Open School n. o.

Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji (2006). Ljubljana: Vlada RS, Urad za narodnosti.

Sprocha, B. 2014. Reprodukcia romskeho obyvateľstva na Slovensku a prognoza jeho populacneho vyvoja. Bratislava: INFOSTAT. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Romovia.pdf>

Statistični urad Republike Slovenije (2017a). Aktualni podatki o prebivalstvu (citirano, 1. 4. 2017). Dostopno na naslovu: <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17>

Statistični urad Republike Slovenije (2017b). Izobraževanje. Udeleženci predterciarnega izobraževanja in tisti, ki so izobraževanje na teh ravneh končali, Slovenija, šolsko leto 2016/17 in 2015/16 (citirano, 12. 4. 2017). Dostopno na naslovu: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6893>

Suvada, M. 2015. Romovia v slovenských mestach. Bratislava: POMS. <http://suvada.sk/romovia-v-slovenskych-mestach.pdf>

Šulová, Lenka et al. (2014) Importance of Home Preparation for a Beginner Student [Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka]. Wolters Kluwer.

Tankersley, D., Brajković, S., Handžar, S., Rimkiene, R., Sabaliauskiene, R., Trikić, Z., Vonta, T. (2013). Od teorije k praksi. Vodnik po pedagoških področjih kakovosti ISSA. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

The situation of Roma in 11 EU Member States: Survey results at a glance (2012). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Training Module and materials for training of professional and for general public; People in Need: educational program Varianty, 2017

The UN Convention of the Children Rights (1989) http://www.childrensrights.ie/sites/default/files/submissions_reports/files/UNCRCEnglish_0.pdf, accessed on 14/7/2017

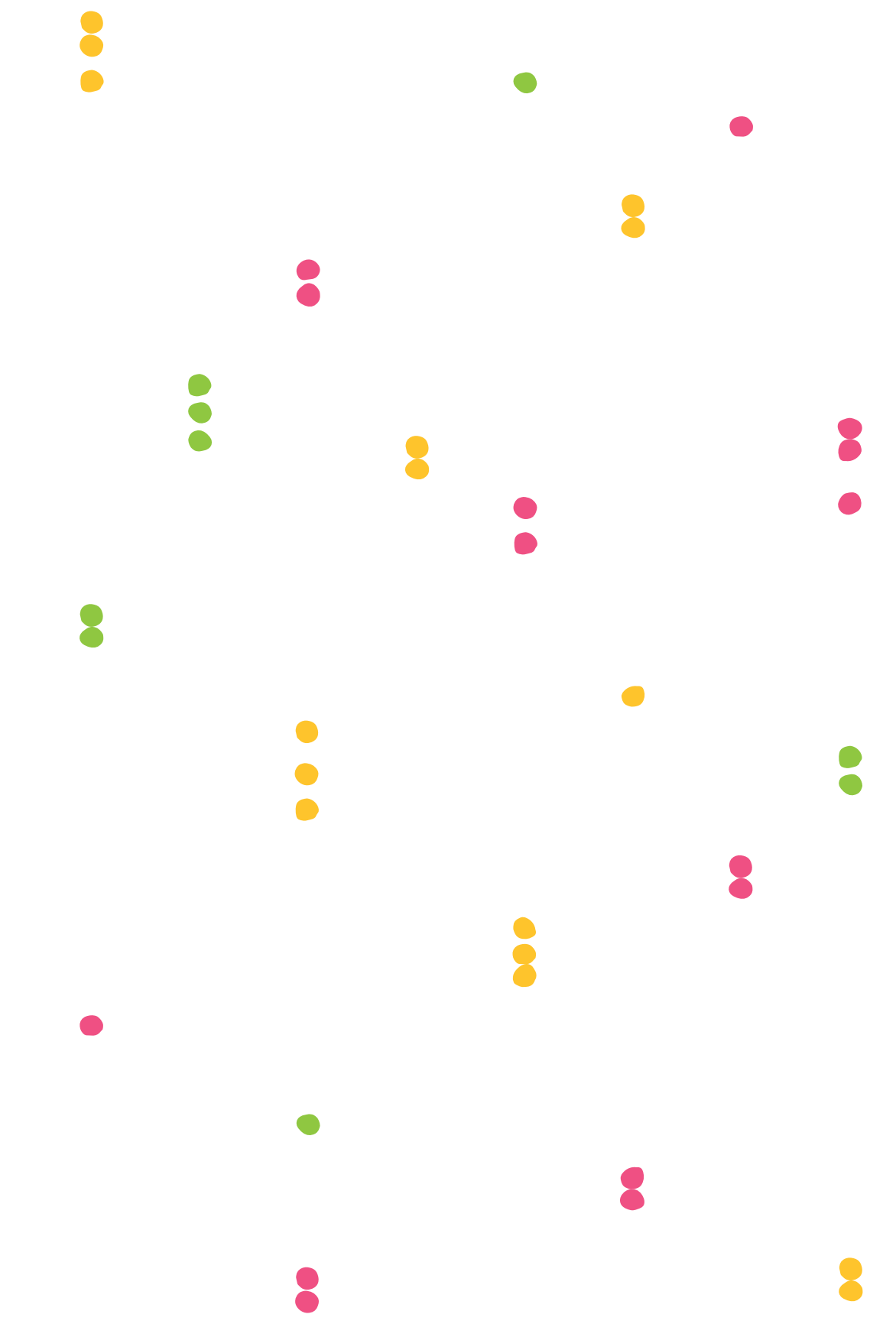
UNICEF. (2008) The child care transition. A league table of early childhood education and care in economically advanced countries; Innocenti Report Card 8. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre. http://www.unicef.org.jp/library/pdf/lab0_rc8.pdf

Urad za narodnosti Republike Slovenije (2017). Romska skupnost. Statistični in osnovni podatki (citirano, 12. 4. 2017) Dostopno na naslovu: http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/statisticni_in_osnovni_podatki/

Vonta, T., Jager, J., Rutar Lebar, T., Vidmar, M., Baranja, S., Rutar, S., Mlekuž, A., Jaklič Šimnic, A., Vidmar, J., in Balič, F. (2011). Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli. Končno poročilo. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Vonta, T. (2013). Dostopnost, enakost in kakovost predšolskih programov za romske otroke in njihove starše. V Vonta, T. (ur.), Začnimo na začetku: prispevek predšolskih programov k socialni vključenosti Romov (str. 25–42). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji 2016/17 (2017). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (citirano: 18. 4. 2017). Dostopno na naslovu: <http://www.eurydice.si/images/publikacije/BROSURA-vzgoja-in-izobrazevanje-v-RS-2016-17.pdf>

Erasmus+

škola
dokorán

KORAK
ZA KORAKOM

Center za kakovost v vzgoji in izobraževanju

PEDAGOŠKI INŠTITUT

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS